

Borítókép: Velencei Biennálé 2017 – Dél-koreai pavilon
Alkotó: Lee Wan
mű címe: *Proper Time: Though the Dreams Revolve with the Moon*
fotó: Afrány Gábor

VÁRUCCA
M Ű H E L Y
I R O D A L O M - M Ű V É S Z E T

58

58

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Hegyeshalmi László

VELENCEI JEGYZETEK 2017

57. Velencei Biennálé, 2017.május 13 – november 26. *La Biennale di Venezia; 57. Esposizione Internazionale d'Arte (A Nemzetközi Képzőművészeti Kiállításként indult Biennálé ma már komplex kortárs művészeti esemény sorozat – Képzőművészet, Építéset, Film, Tánc, Zene, Színház. Elnök: Paolo Baratta)*

Nemzetközi Képzőművészeti Kiállítás - 2017 Művészeti igazgató, főkurátor Christine Macel művészettörténész, 2000 óta a párizsi Pompidou központ vezető kurátora. 2007-ben a Belga pavilon, 2013-ban a Francia pavilon kiállításának a kurátora a Velencei Biennálén.

„.... köszönet illeti a velencei tikkasztó nyarat és a mélabiús ősz, a velencei csendet, a sehol máshol fel nem lelhető nyugalmat, a lassulás és a dolgok szemlélésébe való belefeledkezés leginkább itt áélhető élményét. Velence a tér-idő (a „tartam”) elementáris tapasztalata, a legrimikusabb tér, ahol minden séta a hullámokon járás érzését nyújtja, de ahol a közlekedés legautentikusabb formája mégiscsak a hajózás ősi utópiaja, mialatt az utazó kiszakad minden időből és felfedez minden időt, mert Velence nem a megkövült, hanem a folytonos (a mindig folyó) idő.” *Darida Veronika: A nosztalgia művészete /a művészet nosztalgiája 8–9. o.; Budapest, Kijárat Kiadó, 2015*

Viva Arte Viva – Éljen az Élő Művészet

Elsősorban az alkotókra, az alkotófolyamatokra koncentrál. Miként jön létre a műalkotás a tétlenség és tevékenység váltakozó szakaszai között. A művész társadalmi szerepére kíváncsi. A művészi tevékenység szabadság, ellenállás, odaadás, ösztönző erő, útmutatás valami új felé.

„A művészet az ember legértékesebb része, az elmélyült gondolkodás, az önkifejezés, a szabadság és az alapvető emberi kérdések ideális helye...

A művészet az élet igénylése, noha időnként felsejlik mögötte a kétség...

A művészet az utolsó menedék, egy kert, amelyet a divaktótl és az egyéni érdektől függetlenül kell gondoznunk. Az individualizmus, a közömbösség alternatívája. A Viva Arte Viva a művészekkel együtt létrehozott Biennále.” – gondolatok Christine Macel koncepciójából.

Aktív tétlenség. Lassúság és elmélyültség. Hosszas meditálás. Az alkotás, mint teremtés.

Közösség, hagyomány, szín, kézművesség, mint művészi tendencia.

Mit jelent ma művésznek lenni!

A művésznél a tétlenség, a passzivitás egyenlő a szellemi kalandozással, kísérletezéssel.

A szabadidő nem pazarlás, nem hiábavalóság.

Christine Macel főkurátor 51 országból 120 művészt hívott meg Velencébe. Közülük 103 alkotó most először volt a Biennálé résztvevője. Összesen 86 ország képviselteti magát a Giardini történelmi pavilonjaiban, az Arsenale területén, az egykori hajóépítő csarnokokban és a város egyéb helyszínein. Három ország – Antigua és Barbuda, Kiribati valamint Nigéria – első alkalommal vesz részt a Biennálén. A központi kiállításon szerepelt Hajas Tibor, Vető János, Csörgő Attila.

Christine Macel Kilenc fejczetre, Állomásra, Transzpavilonra osztotta fel a központi kiállítást.

Művészek és Könyvek- tevékeny tétlenség, nyugalom, ahol a műalkotás is születik; **Öröm és Félelmek Pavilonja** – ösztönös és érzelmi szférák vizsgálata - ez a két állomás a Giardiniben volt látható.

Az Arzenálban (Az Arzenál – olaszul Arsenale – Velence saját hajóépítő- és fegyverkészítő együttese volt. Ez volt felelős Velence haditengerészeti ellátásáért a második évezred közepén. Az Arzenál az egyik legelső nagyméretű ipari üzem volt a történelem folyamán. Európa legnagyobb ipari komplexuma volt az ipari forradalom előtt.), mely 1980 óta a

Biennálé része, hét állomás volt: a **Közösség Tere** – a kollektivitás értelmének vizsgálata; a **Föld Pavilonja** – a bolygónkhoz kapcsolódó utópiák; a **Hagyományok Pavilonja** ; a **Sámánok Pavilonja** – „A művészet mentőöv; a művész gyógyít” – Marcel Duchamp; a **Dionüszoszi Pavilon** – az élet és az öröm, jókedv, humor a női test és a szexualitás; a **Színek Pavilonja** – a színek nem léteznek önmagukban; a **Végtelen és az Idő Pavilonja** – a művészet metafizikai megközelítése, a borgei labirintusok kora.

A nemzetközi képzőművészeti kiállítás a Velencei Biennálé 1895-ben nyílt meg a Giardiniben. A Giardini pubblici (magyarul *Nyilvános park* vagy *Közkert*) Velence egyik zöldterülete a város történelmi belterületén a Castello negyedben. Itt épültek fel a nemzeti pavilonok. Magyarország másodikként 1909-ben építhette fel a Magyar Pavilont Maróti Géza (1875–1941) tervei alapján.

2017-ben Magyarországot Várnai Gyula Peace on Earth! című kiállítása képviselte. Kurátor: Petrányi Zsolt. Nemzeti biztos: Fabényi Júlia.

„ Várnai Gyula Békét a világnak! című projektje a jövőbe vetett hit relatív voltát veszí alapul, abból indul ki, hogy a jelenben látható, időben előre mutató irányokat a ma használt eszközök, tudások és ideológiai határozzák meg. De, mint ahogy a hidegháború idején a szocialista világrendszer által használt szlogen kiüresedése is mutatja, ezek érvényessége idővel változik.” *Petrányi Zsolt*

A Magyar Pavilon kiállításával együtt 86 Nemzeti Pavilon kiállítását láthattuk.

Különleges projektek: **Nyitott Asztal** (Tavola Aperta) – minden héten pénteken és szombaton egy-egy művész ebédjét a közönséggel együtt fogyasztja el miközben fontos kérdésekről beszélgetnek. (regisztráció)

Művészi gyakorlat (Pratiche d’Artista) – hogyan születnek a művek, munkafolyamat. Művészek által készített video kollekció.

Működő workshopok. Olafur Eliasson: Green Light.

Mindezt, amit fentebb vázlatosan leírtam – *nagyon vázlatosan, mert hát a méretek, a mennyiség, a minőség, a terek, az idő* – kellene megnéznünk három nap alatt. Mint már húsz éve minden Biennálén. Szeptember végén, október elején Veszprémből indulunk Velencébe. Művészek, galériások, tanárok, diákok, érdeklődők, hivatásos nézők. Jó kis összeszokott csapat.

Szeptember 27., szerda reggel a parkolóban boldog találkozás. Vannak, akik az előző Biennálé óta nem találkoztak. Utazás Szlovénián keresztül. Letenye, Lendva, Muraszombat, Maribor, Celje, Ljubljana, Postojna, Trieszt mellett is el, San Dona di Piave, Jesolo, Lido di Jesolo. Végig autópályán. Szép a táj, a városok és minden csak messziről, mint az utazók. Két óránként megállunk. Kávé és frissülés. Sorban állás. Még nem jutott eszébe senkinek, hogy kétszer annyi toilletet kellene működtetni...

Közel Jesolóhoz. Lesz idő fürödni a tengerben. Építkezés az autópályán. Az autópálya olyan útvonal, ahol mindig építkeznek. Lassítunk. Szerencsénkre. Óriási durranás. A jobb hátsó dupla kerék egyszerre foszlott szét. Valamit a pályán felejthettek, ami nem használt a gumiknak. Olaszok jönnek, intézkednek, segítenek. Két óra késéssel szerencsésen megérkezünk a szállodához. A fürdés halasztva. Látjuk a tengert. Esti séta, beszélgetés. Felkészülés holnapra. Korai kelés. Kiadás, izletes reggeli, hogy fizikai kondícióval is bírjuk az élményeket. Nyolckor indulás busszal a kikötőbe. Fél óra utazás, fontos információk ismertetése a csapattal. Punta Sabbioni a kikötő. Innen indul a hajó Velencébe és ide térünk vissza este. Kilépünk, mert bérletet kell vásárolni. Holnap már nem kell

rohanni, mert 72 órán át minden városi hajóra, vaporettóra érvényes. Sokan vannak most is. Kora ősz. Szép idő. Nyáron itt érzésem szerint elviselhetetlen a tömeg a hőséggel egyetemben. Kiköt a hajónk. Canaletto, Rafaelo, Tiziano a hajók nevei. Van stílusuk a velenceieknek. Ez mindig lenyűgözött. Beszállás, indulás. Velencét hajóról kell először megpillantani. Ezt már akkor tudtam meg, amikor többször voltam Velencében a nem a „hajóról megpillantós” változatban. Nap-sütés, csattognak a digitális fényképezőgépek. Az analógot hangutánzók. Jönnek, mennek a kisebb-nagyobb szigetek. Kikötünk a Lidón. Távolban az örmény sziget. A velencei tanács hosszas vita után 1717-ben adta a mechtaristáknak a várostól 3 km-re a kis San Lazzaro (Szent Lázár-) szigetet, amelyen csak egy korhadt ház és egy elhagyatott templom állt (valaha a leprások szigete volt). Már látszik a 99 méter magas Campanile di San Marco.

Kikötés, kiszállás a Santa Maria della Pietà – Giovanni Battista Tiepolo freskók – templomnál a San Zaccaria hajóállomáson. A San Zaccaria gótikus templom pár percre van a parttól. Giovanni Bellini Andrea del Castagno, Palma Vecchio, Tintoretto, Giuseppe Porta, Palma il Giovane, Antonio Vassilacchi, Anthony van Dyck, Giovanni Domenico Tiepolo műveket láthatunk a templomban. Este itt találko-zunk újra. A Giardinibe sietünk. Átvesszük a neten foglalt belépőket és bevetjük magunkat a Viva Arte Viva kiállításba. Irány a német pavilon, a 2017-es fő-díjas, Arany Oroszlán-díjas

Anne Imhof (1978) Faust adaptációja. Komplex mű. Installáció, performansz, body art, kemény realizmus... Amit tudunk, hogy ma 11.00 órákor kezdődik az előadás. Tíz órákor már hosszú sorban állnak a nézők. Az előadásra átépítették a német pavilont. A neoklasszicista épület köré acél keretbe foglalt biztonsági üvegből kerítést építettek. A kerítés tetejére néha felmásznak a szereplők, akik az épületből jönnek ki.

A nézőktől elzárt területen két dobermann járálk.

A dobermann az egyetlen német fajta, amely kitenyésztőjének Friedrich Louis Dobermann-nak nevét viseli. Vérmérséklet: Lojális, Intelligens, Engedelmes, Rettenthetetlen, Energikus, Éber, Magabiztos

Kevés olyan kutyafajta létezik, melytől oly mértékben tart a kutyás és nem kutyás társadalom egyaránt, mint a dobermanntól. Elég kiejteni a nevét, és a hangos nevetgélés elnémul, a kedélyes beszélgetés megdermed, az emberek többségén páni félelem lesz úrrá. Persze egy igazi dobermann kétségkívül nem megy a szomszédba egy kis keménységért, de messzemenő túlzás mindaz a féktelen vadság és agresszivitás, amelyet az emberek többsége neki tulajdonít.

A dobermannok gazdái sincsenek könnyű helyzetben, hiszen vagy rendkívül veszélyes, agresszív embereknek tartják őket, ezért félelemmel vegyes utálattal térek ki az újúkból, vagy úgy néznek rájuk, mint potenciális halálatáítélekre, akiket előbb-utóbb úgyis meggyilkol a saját kutyájuk. E súlyos sztereotípiák fő táptalaja az, hogy a rettentő attraktív, impozáns megjelenésű fajtát hamar felfedezték a filmek, és a „gonosz kutyá” megtestesítőjévé léptették elő.

Boros Viola festőművésszel beállunk a sorba és várakozunk. Tizenöt nézőt engednek be egy-egy etapban. A feladatmegosztás segít, ezért azt találjuk ki, hogy megnézzük az előadást, fotózunk és elmondjuk csapatunknak. Sorban állás közben felváltva megnézzük a közeli pavilonokat. Japán, francia, brit, dél-koreai, kanadai, cseh-szlovák *(Csehszlovákia szétválása után megmaradt a közös pavilon.)* Megtudjuk, hogy a performansz több mint három órán keresztül tart. A nézők cserélődnek.

A pavilon belső terét a padlótól a teljes magasság harmadában járható üvegpaddalóval leválasztották.

Az esemény a felszín alatt, az üvegpaddó szintjén a falakon, a külső térben egyaránt zajlik. A férfi és női szereplők többnyire félmeztelenül játszanak. A testen keresztül szól a kiszolgáltatottságról, hatalomról. Zene, zajok, emberi hangok szólnak meg. Tűz, víz fokozza a hatást. A performance elementárisan hat. Több mint egy óráig vagyunk részesei az eseménynek. Kint szótlánul nézzük a lagúnát. A kávéit is csendben isszuk meg. Este van már, amikor tudunk valamit mondani a Faustról.

Francia pavilon: Xavier Veilhan zenei-képzőművészeti műhelyé, hangstúdióvá alakította a teret. Hosszan kell (kel-lene) itt időzni. Kikapcsol, átalakít.

Az USA pavilonjában Mark Bradford nagyméretű fest-ményei és a teret megtöltő óriás plasztikai között sétálha-tunk.

Arany oroszlán-díjas lett a Brazil pavilon Cinthia MARCELLE köznapi tárgyakból építkező minimalista installációjával.

Poétikus Takahiro Iwasaki installáció együttese a Japán pavilonban.

Este hatig a zárásig végig az összes kiállításon.

Utána a Via Garibaldin kedvenc kávézónk teraszán a naplementében lassulunk.

Szeptember 29., péntek. A csoportunk egyik része a szigetekre megy, Torcello, Burano, Murano, San Michele-a temetősziget. Mi újra Velencébe indulunk. A Francois Pinault alapítvány két épületében a kortárs művészet brit fenegyere-ke Damien Hirst *Treasures from the Wreck of the Unbelievable, A hihetetlen roncsainak kincsei* című kiállítása. Az épületek a Palazzo Grassi, a Punta Della Dogana az egykori velencei vámház, vámraktár épületegyüttese Tadao Andó építész ter-vei alapján feltűjtva önmagukban is lenyűgözőek. Damien Hirst kiállítása monumentális és sok kérdést vet fel. meg-beszéljük, hogy itthon a Művészetek Házában külön este szentelünk a témának.

Frari templom, Tiziano, Veneziano, Donatello. Canale Grande, Lorenzo Quinn óriás installáció látványos, amint a lagunából kinyúló két hatalmas kéz tartja a Ca’ Sagredo Ho-tel épületét. Az Aranytorony, James Lee Byars óriás oszlopa a Campo San Vion. További hetven tárlat szerte a városban. Arsenale. A hajóépítő műhely. A monumentális épületegyüt-tes önmagában is látványos műegyüttes. A kiállítás izgalmas, rendkívül változatos, játékos, sok felfedezésre, aktivításra ad lehetőséget. Itt látható Franz Erhard Walter német mű-vész színes, konstruktív, variábilis textílpasztika együttese, a legjobb művésznek járó Arany Oroszlánt kapta. Ernesto Neto hálósátra, ahol relaxálhatunk. Sheila Hicks amerikai művész színes, vidám, puha, hatalmas textil szobor kom-pozíciója. Lee Mingwei színes cérna installációja. Liliana Porter miniatúr figurákból összeállított tárgyegyüttese. Vajiko Chachkhiani a grúz pavilon művésze egy bányászvárosban talált hagyományos (komplett) faházat hozott Velencébe. A házban (belül) megállíthatatlanul esik az eső. Az olasz pavilon felkavaró. Roberto Cuoghi The Imitation of Christ című műve az életről, de leginkább a halálról beszél.

A libanoni pavilonban Zad Motulka installációja a több évtizede tartó háború értelmetlenségére és borzalmaira ref-lektál. A török pavilon Cevdet Erekk munkája kiemelkedően jó. Az Ezüst Oroszlán-díjas Hassan Khan hanginstallációja, hangsobrászata a Giardino delle Verginiben és Csörgő At-tila Clockwork című munkája az Arsenale legtavolabbi pont-ján méltó befejezése a Viva Arte Viva kiállításnak.

Szeptember 30., szombat. hajóval Velencébe. Vaporettó-val végig a lagúnakon. A Cannaregio negyed. Velence legszakibb negyede. Erre kevesebb turista jár, pedig a lát-vány, az élmény elragadó és van felfedezni való bőséggel. Itt élt Tintoretto a Fondamenta dei Mori 3399. számú házban. Most első alkalommal sikerül bejutni a Madonna dell’Orto fenséges gótikus templomba. Tintoretto olyan remekművei láthatóak itt, mint Szűz Mária bemutatása a templomban, Az utolsó vacsora. Itt alussza örök álmát a velencei festészet géniusza. Visszasétálunk a San Marco környékére. A nagy di-vatmárkák kirakatai pontosan úgy néznek ki, mint a kortárs művészeti installációk.

Október első napja köszönt ránk, amikor hazaindulunk.

„A Velencei Biennálé gyönyörű munkái között újragondol-hattuk a világot.

A művészet képes releváns válaszokat adni akár a politikai, társadalmi kérdésekre, ám hiba lenne feladatául csupán ennyit megszabni, hiszen ezen kívül az élet bármely más területéről is van mondanivalója – mondta a Pompidou központ szakembe-re, Christine Macel”

<https://librarius.hu/2017/05/14/a-velencei-biennale-gyonyoru-munkai-kozott-ujragondolhattuk-a-vilagot/>

Hegyeshalmi László: festőművész, a Művészetek Háza Veszprém igazgatója

VÁR UCCA MŰHELY

irodalmi és művészeti lap

XVIII. évfolyam, 58. szám

2017/4

Főszerkesztő:

Fenyvesi Ottó

Szerkesztő:

Kilián László

Kiadja a Művészetek Háza,
Veszprém, Vár utca 17.

Telefon:

+36-88-425-204

Drótposta:

varuccamuhely@gmail.com

Borítótér:

Áfrány Gábor

Kéziratokat nem őrzünk meg
és nem küldünk vissza!

A kiadásáért felel
Hegyesfalvi László,
a Művészetek Háza igazgatója

Nyomdai munkálatok:

OOK-Press Kft., Veszprém

Tördelés:

Dénes Tamás

ISSN 1586-7838

Támogatók:

Veszprém Megyei Jogú Város
Önkormányzata

Nemzeti Kulturális Alap

Művészetek Háza, Veszprém

Tartalom

Nemzeti Kulturális Alap

Kortárs lengyel költők versei: (Robert Król, Adam Zdrodowski, Maciej Robert, Julia Szychowiak, Joanna Wajs, Lukasz Jarosz, Piotr Czerski, Julius Gabryel)	3
Koppány Zsolt: Volt egyszer egy Kocsis Zoltán	16
Beke Ottó: Doktor bácsi, ne gyógyítsa meg!	23
Makai Máté versei	28
Petőcz András versei	31
Kemendy Zsuzsanna: Pillangók	33
Kollár Dávid: Újabb változatok Bernadettre	38
L. Móger Tímea: Öröknjár	41
Tem Edit: Mély levegőt!	42
Gál Csaba versei	48
Erdősi M. Rita: Gyöngy	54
 KÖNYVRŐL KÖNYVRE	 57
Hörcher Eszter: Szürrealizmus, por, gipsz és karfiol	57
Mosonyi Kata: Az irodalom (látzat)valósága	61
Hörcher Eszter: Angyalok városa	65
Brassai Zoltán: Régi önmagunkra gondolni	69
Hörcher Eszter: Változások az állandóságban	72
 Tungli M. Klára: Kicsoda jajdult létre?	 76
Cs. Pataki Ferenc verse	77
Róhrig Eszter: Küss die Hand	79
Saitos Lajos versei	83
Sándor Zoltán: Önvizsgálat	85
Virág Zoltán: Csernik Attila kiállítása elé Virág Zoltán beszélgetése Csernik Attilával (2016)	89
Domokos Tamás: Peremhelyzet-gyakorlatok	103
Bartuc Gabriela: Ember utáni csend	107

E számban Kovács Endre fotóművész alkotásai láthatók

A Vár Ucca Műhely mostani számában Kovács Endre fotóművész képei láthatók, melyek a Velencei Biennálén készültek, 2017-ben.

Kortárs lengyel költők versei

Robert Król

Mall

Alkonyodott, úgy mint most is.
Hamu borított mindent,
finom, áttetsző por.
Mall a legjobbkor ment el.
Éppen amikor a kövér földiepreket szüreteltük.
Az udvar tele volt galambbal,
a homok tele műanyag hulladékkal,
olyan szintetikus színűvel.
Khaki volt minden.

A sövény sugarakban áttört a falakon.
Folytak a ragacsos levek, a távolodó idő szirupjai.
A napsütés kísérteteinek sebhelyes arcán térkép.
Legyek tapadtak a langymeleg ablaküveghez.
Epernyomok a hosszú nyakú poharakon.
Minden megvilágosult a vég fenyegető szorításában.
Ezt nem növi be gaz.

Hírnökök jöttek, a fecskék képében.
A szélről oválisra görnyedt naplementékben
állt a szakadék szélén és Rastát szólította.
Ő pedig odafutott, és a lábához heveredett.
Mall augusztus attribútumait
öreg stadionokba halmozta.
Fogával tépte fel a rozsdás konzervdobozokat,
hogy tüzet rakjon bennük kartonpapírból,
és nem mozdult a lángok mellől.
Kicsit odébb gombák nőttek.

*Robert Król 1981-ben született. A krakkói Jagielloński Egyetemen tanult.
Jaslában él.*

Adam Zdrodowski

Disappearing Act

(dal a kalandok után)

Kezes. Vajon mit lehet kezdeni
egy ilyen furcsa szóval?
Valószínű, hogy vers lesz belőle.
A kalandok utáni vers olyan megrázó volt.

Miattad fázik meg a nyitott erkélyajtónál reszketve,
(vajon a költészetnek nincs szüksége fényre?)
Amikor a szerző alszik,
amikor a szerző szundikál,
és amikor felébred, mert már este van.
Este pedig kaszinó, kártya,
krikett, vakond curryvel.
(Van még egy kis megtakarított pénzem.)
és abesszín káposzta.

Ami a munkát illeti: reggel nyűglődés.
Este pedig a szokásos.
Csak azt nem tudom, délután mit vegyek fel.
*(Atöltözni, titkolózni,
a sötétséggel eggyé válni,
mosollyal fűszerezni,
emberi dolog az.)*

És épp ilyen szép dolog
eltűnni, simán csak menni előre
Off. Valószínű, hogy egyre kisebb
és kisebb leszek.
I feel like I'm disappearing –
getting smaller every day.

Közben megyek a spenótért
rokfortért meg leveles tésztáért –
és eltűnök a bolt ajtaja mögött.

*Adam Zdrodowski 1979-ben született. Angol nyelvészetből doktorált
a Varsó Egyetemen. Műfordítással is foglalkozik. Varsóban él.*

Maciej Robert

Szerencse

Hivatalosan is ősz van.
Lassított takarítás a parkban.
Az emlékmű vetkőztetése.
Sztriptíz. A fejét is levették,
ott hever a fűben,
nem lehet tőle focizni.
A többi testrész oldalt felhalmozva.

A néptribun.
Az iskolába vezető úton
mindig megmarkolják a tökét.
Merthogy szerencsét hoz.
Ezért sokkal fényesebb a többi résznél.
Ma a kopasz történelemtanár ötösöket osztogat
És hazaenged mindenkit
még kicsöngetés előtt.

Szeptember

egész nyáron csak az árnyékban,
a gesztenyefa idén a többiek fölé nőtt,
mindent elborít, ezért aztán egész nyáron
árnyékba húzódva, Zakopanében sétáltam
a barátnőmmel, (andalgás, kártya, jövődőlés,
a pikk bubi a „Leggyöngébb láncszem” –
üvöltés bele a képernyőbe)
az utolsó augusztusi hétvége a szülői birtokon,
túl sok volt anya gúnyos tekintete,
fulladok tőle,
holnap már hánynom kell
az örök elővigyázatosságtól
és most még ez a fattyú is,
az óvoda fehér fala
eső után a ráhullott téglaportól,
úgy néz ki, mintha lehányták volna sárgarépaszósszal.
A szuka meg a második emeletről
a lehűlésről fecseg.

Pollywood

Nem tudom. Eddig egészen másként láttam.
A napok mint a fossziliák, a csontvázak
büszkesége önnön célszerűségükre,
Kambria előtti biztonság.
Ma azt álmodtam: autóban ülünk,
én a kormánykeréknél bénázok,
miközben lassan kialszanak a fények,
a mutató szerint tele van a benzintartály,
valahonnan fönről látom, ami nevetséges.
Tisztán ébredek, már nem érzek semmit.
Ne érts félre, ne érts meg egyáltalán.

Igen. Hallottam valaki hangját a telefonban,
lassú rekedtes. Marhaságból fordítva tartottam
a telefonkagylót. Kedvetlenül letudott
ritmusgyakorlatot láttam, a teafőző fűtyült, fűtyült,
végül kiköpte a fűtyülőt. A szél megemelte a függönyt.
A száj szélére rászáradt nyálkristályok.
Légbuborékok. Akár úgy is tűnhetett,
valaki hozzám beszél. Nem gondolok már rá,
többé nem gondolkodom,
– hallod?

Szeánsz

Az éjszakai csend után kezdődik, mint mindig.
Amióta a város befogadta az olcsó repülőjáratokat,
a gyerekek és az állatok rituáléjává vált.

És az onkológiai hulláknak, akik a kórház
kivilágított folyosóján érkeznek ezen az órán.
Soványak, csíkos pizsamás csontvázak.
Csak óvatosan, mert az a csend, az a fájdalom
és a pizsama csíkjai, táncot járnak a térd körül.
Az üvegkupola alatt gyülekeznek,
és fuldokolnak a füstben, miközben az eget bámulják,
a Boeingok feliratait próbálják megfejteni.
Ott beszélgetnek arról a szürke ökölről, amely
megnőtt bennük, átfestette a testüket, mint valami
piszkos szivacs. Ott beszélgetnek a kórházi parkról,

a repülőgépekről, a repülőtérrel, az autókról, a szállításról,
és a kurvákról, akik már egy órája kint vannak a parkolóban.
Minden a családban marad – az asszonyok a konyhában,
fiúk a gyárban. Béke. És akkor a legfiatalabb elkezd
pörgetni a hamutartót a fém asztalon. Szinte vág az a hang.
A vér fel van vizezve, nedves lesz tőle a hamu.

Maciej Robert 1977-ben született Lodzban. Esős időszak című könyvével debütált 2003-ban. Különböző költészeti fesztiválok díjazottja.

Julia Szychowiak

Úszva

Kössük el a csónakot.
még ha törött is az evező,
úgsincs már otthonunk.

De most itt vagyunk és erősen össze
vagyunk fűzve, mint a szempillák.

A halak sírva fakadtak a tóban,
amikor a fésűmmel a hajadba túrtam,

kitartóan rágesálták arcunkat,
majd eltűntek a szemgolyónkban.

Öntudatlanul

Ebből az öregségből már nincs visszaút,
olyan mint a hó, amit lesöpörnél az arcodról.
Lehunyt szemmel lélegzem.

Félek a teljes megsemmisüléstől, a megkövült álomtól,
a teljes kiszolgáltatottságtól,
ezért a fejezetek és sorok közé rejtezem,

a tenyereddel, egyszerűen, megkísérlem.

Hajnalodik

Az ügyetlenség, mint a rosszul begombolt ing
hosszabik oldala. Nem akarom leírni a
hajnali látomásaim. Pirkad, már látok,
forró villanykörtét hűtök a tenyeremben.
Az álomból kihull némi kéreg leválva a hajlott törzsekről.
És levegő. Virradatot akarok!

Soha nem gondoltam arra, hogy megszületek.
Nem tudom, melyik házban fogok meghalni,
és hogy melyik szoba hal meg bennem először.

Pirkad, vacogok a nyárban,
a folyón egy árny suhan.

Julia Szychowiak 1986-ban született Wrocławban. Pedagógus, sérült gyerekekkel foglalkozik. Kiezycében él.

Joanna Wajs

A kígyók ura (II)

Le tudom neked írni azokat a helyeket, ahova nem vitt el,
azt a házat a csatornánál, elszáradt borostyánnal
a konyhai könyöklő fölött, a zöld vakolatot
és a tetőn az orosláncsonkot a famancsral.

ismerem a részleteket is; a lyukas padlót,
ahol a kávé kilöttyent, és a cipősarok nyomát
a lépcsőfokon, a szemüvegkeretet, szinte fájón elüt
a sötét asztallaptól; mindennek megvan a saját lenyomata
és minden árnyékot vet, még az ösvény is,
amelyen eltaposták a sünöket egy nyári délutánon;
a vonatból látta, amikor Belgiumon keresztül utazott és
épp félretette Celánt,
(gyönyörű vörös ülések voltak a kupéban,
a napsugarak kihangsúlyozták a szövet barázdáit)

hangokat hallok; hirtelen összecsukott könyvek
csattanását, repül a por,
léptek alatt nyikorog a padlón,
ujjak suhannak a cukros earl grey-jel leöntött
zongorabillentyűkön

minden évben másik országban;
mosodai számlák tömege,
és fakó fényképek hullanak ki a regények lapjai közül,
amiket nekem kölcsönöz
és egyre több úti célra bukkanak
a jegyzeteiben

óvatosan csinálom, büszke precizitással,
hallgatva a saját helyekről,
amelyekre évek óta nem kapok engedélyt, se megértést

és tovább töltögetem az éveket, amelyek
hiányoznak, javítom a rossz kézírást,
habár tudom, apám
most is odaadná a kígyók urának
a legnagyobb kincsét

Amikor leültél

amikor leültél, hogy megpucold az almát,
valaki egy pillanatra leállította a világ zaját
és hallottuk, ahogy a hég a szőnyegre esett.

az emberi csendben lepihentek az állatok
a ház megdőlt
hátról a fűben a fiú eltemette a kutyáját
még egyszer megérintette, hogy meggyőződjön
róla, tényleg menthetetlen

az alma fehér húsa az ujjak mozdulata
és a kés villanása.

*Joanna Wajs 1979-ben Varsóban született, ahol egyetemi tanulmányait
(olasz filológia) is végezte. Műfordítóként és újságíróként dolgozik*

Lukasz Jarosz

Helyek

1.

A kád fölé görnyedek, hogy kimossam a hajamból
a levágott szálat. A kéményen keresztül beszűrődik
egy dalfoslány, az asszonyok szentképet hurcolnak
a faluban, benéznek az ablakon, bekopognak az ajtókon.
Szél fúj, pókháló leng a sarokban, ha ráköpünk,
nyállal összekeverve hatásos gyógyír a sebre.
Próbálom felidézni a helyeket,
amiket eddig nem tudtam megnevezni
– amikor tágra nyílt szemmel először megpillantottam a tengert,
vagy amikor a kutyának viszek ételt és nem mozdul.
Később apám elmondta mi történt.
De én még napokig titokban ételt vittem
neki és leraktam az üres kutyaház elé.

3.

Emlékszem arra is, amikor meghalt Mateusz anyja.
Néhány nappal a halála előtt az ablakból
egy sálat dobott felém, amikor a nyárfákat nyestük,
a házuk előtt. Piotrek a fűrésszel felmászott a fára,
épp elkezdte vágni az ágakat,
én pedig egy tízméteres kötéllel húztam lefelé a terhet.
A felhők ránk borították a nagy hasukat,
a gyerekek meg kapkodták a friss havat az autókról.
Néha úgy érzem, hogy valaki rádobott
egy tutajra és ellökött a parttól;
maradt még belőlem egy kevés, a pupillámban,
a karórám alatt a bőrömön, amit nem ért a nap.
Mindjárt éjfél, rövid, de kemény tél készülődik.
Az udvar vásznát már karmolja
a fagy első korcsolyája.

Megölt állat

Megölt állat. A szülők órák óta húst kaszabolnak.
A pincéből, ahol tor készül, tompa ütések hallatszanak.
A kút körül latyakos hó, mint a széttaposott rohadt alma.
Rozsdás tenyéren, a fenyőfák ágai között megjelent
a hold karéja. A macska fogai között viszi
a vaksi kismacskáit, az istálló deszkái között elillan.
Értünk is eljön majd egy szőrös állat,
szaglászik és nyakon ragad.
Idegszálaink pókhálóján keresztül közelít,
szemgolyónkba fészket rak.
Az ablakon át látom, hogy mit csinál apám,
– a kimosott belekbe húst tölt,
a hatalmas vörös szívet késsel darabokra vágja,
és a gőzölgő fazékba dobja.
A plafonon villanyégő pislog,
alatt egy macskanyelv kést élesít.

Noir

A nyár önfejűen visszavonul.
Szél cibálja a fészkeket, a halak oldalazva
egyenésítik a folyó medrét.
A szomszéd a lekaszált fűvet a fa alá gyűjti.
Levelekkel táplálja a tüzet.
Bent van hely bőven, félek az éjszakai telefon hangjától
apa neszesszere tele van gyógyszerrel,
az újságban olvastam egy asszony üzenetét a férjéhez,
mielőtt kiugrott a tizenegyedik emeletről:
„Értesítsd a rendőrséget, hogy ne keljen sokáig
az aszfalton feküdnöm. Ne aggódj,
Klaudusia mélyen alszik.”

És tegnap is megkergettek,
– átrepültem egy kerékpáros nő felett,
fejfel a gyepre estem, egy éles kő mellé pár centivel.
A sötétség így emlékeztet magára,
a kórház undorító szagával,

a röntgengép hidegségével, amikor hozzá szorítjuk mellkasunkat,
képeket látunk – egy szekrényt, ahogy a vízen úszik,
kihulló fogakat, pisztrángokat a hamuban sorjázva.
A megszenesedett, szétroncsolt hasukat.

Lukasz Jarosz 1978-ban született. Költő, énekes és ütőhangszeres és a Lesers Bend szövegírója. Több költőverseny győztese. Lúzer című első kötetével 2006-ban megnyerte a fiatal szerzőknek kiírt W. Gombrowicz költőversenyt. Olkusz környékén él.

Piotr Czerski

Mérkőzés

Mindjárt az első alkalommal mellbedobással
egy null a javadra. Két órával később gyors menet
a padlón, néhány csel, és kettő-null a mérkőzés állása.
Három-nullnál taktikát változtatok,
támadni kezdek. Fogy az idő, látom már,
esélyem sincs az egyenlítésre, de legalább egy
becsületgólt szeretnék valahogy,
akár kézzel, behúzni.

Új tarifa

Milyen szerencse, hogy a távolság
ma már nem számít.
Emlékszel, sms-ben vallottam szerelmet neked,
aztán e-maileket küldözgettünk egymásnak.
És most, annak ellenére, hogy száz kilométer
választ el bennünket, olcsón utazhatunk.
A sors ránk mosolygott, amikor rájöttünk,
ugyanabban a hálóban vagyunk és formálisan semmi akadálya,
hogy legalizáljuk a választásunkat. Minden egyszerűbb lett,
mint az a régi számla, amit ma is őrzök
a végösszeggel.

Nincs ideális kapcsolat,
mondogatom magamban,
amikor éppen elérhetetlen vagy,
amikor nincs térerő. Erősen hinnünk kell,
hogy a szakadás csak ideiglenes
és objektív oka van. Fontos, hogy törlesszük
az összetartozás számláját. Másrészt hajlandó vagyok
mindent megadni azért a megnyugtató érzésért,
amikor éjszaka felriadok az ágyamban és
a telefon gyöngéden megérint.

(...)

Az életben a legszebb dolgokért nem kell fizetni,
ha nem számítjuk azt a tizenöt zlotyt a jegyért.
Tényleg nem sok: három doboz cigaretta,
vagy egy üveg bor, vagy néhány fánk
vagy egy tábla csokoládé
(tudod, olyan vagyok, mint a gyerek).
Mindez itt, a kassa mellett állva jutott eszembe,
amikor felfogtam, hogy már megint megdrágult
minden, és megint eltávolodtunk egymástól hangyányit.
Most éppen egy zloty hiányzik, de végül is
találtam egyet a belső zsebem mélyén.
Van már jegyem, de egy fityingem se maradt.
Íme a végkövetkeztetés:
maradéktalanul szeretlek.

Piotr Czernski 1981-ben született. Gdanskban informatikát, a Lodzi Egyetemen pedig filozófiát tanult. Verset, prózát és esszét ír. Első könyve 2002-ben jelent meg. A czernski.art.pl című internetes blog szerkesztője.

Julius Gabryel

Hang 2006. 11. 01.

minden külső hang valamiféle lomha, megfoghatatlan
időből jön. minden túlságosan szimbolikus,
túl sok absztrakt rendszer vesz körül,
azon a napon határoztam el, hogy meg fogok borotválkozni,
amikor hirtelen közbejött valami,
aminek szerettem volna a végére járni,
hogymint rakjam a gondolataimat,
szelektáljam a benyomásokat, megfelelő módon,
s akkor mintha valami azt súgta volna,
a zavar benned van.

és velem együtt a lomha, megfoghatatlan időben
ezeket a szavakat ismételte valaki más is,
de már nem tudom, ki volt az. de a hangját
még mindig hallom, lehet örökké visszhangozni fog
még akkor is, ha már ő sem emlékszik magára.

ments ki kérlek.

Szeretném csendben kinyitni az ajtót

szeretném csendben kinyitni az ajtót
lassan fordítom a kulcsot a zárban,
úgy ahogy a törzs fordul át a másik oldalára.
az arcát nem látni, mert a falnak dőlve alszik.

azon az oldalon fekszik, ahol a kés belefűródött,
nehogy gyanút keltsen.
és villanyt gyűjtsanak,
fájna a fény.

zsebemben kotorászok, egy halántékra lelek,
égett kénzagot érzek.

Álmodom, az első vers Joannának

törpe, görbe lány, mint a nova rudai utcák,
lebeg a mocsárban,
ezüst eszcájggal teli doboz,
mogorva öreglány tarot kártyát vet,
akasztott ember jön ki,
kiszúrta a szemem a képen, szerette volna eltüntetni
a fehér foltokat,
borítékban elküldte neked

igazad van, holdtöltekor rád eresztem a lepkéket.
hogy fehér szárnyak lepjék el
katolikus nyelvedet.
hálaadást mondani jöttem hozzád.
mert mindig időben kimentesz az álomból,
csak a hangok maradtak,
a lilith a tekintetedben
fluoreszkáló üveggé változott.

adj nekem a szívceppjeidből, még többet
izzadságodból. esőben mélyebbeket lélegzem,
mélyebbre szívhatom hódész hideg szondáját,
a szív felé irányítom a sötét mutatót,
mely alagútba visz.
keverd össze a sírással a nevetést,

a nevetéssel a sírást.
és az ütőér mögötti csiklandást,
mert látom a korbácsot a szemhéjodon.
a bordádon hagytam neked egy tulipánt.

Juliusz Gabryel 1979-ben született Kluczborkban. 2002-ben kezdő költőként díjat kapott a Wroclavi költőfesztiválon. *Hemoglobin* (2003) és *Laboratórium* (2006) címmel jelentek meg verseskötetei.

Szilveszter a negyediken

Minden szomszédomat értesítettem, nagy zaj lesz minálunk, ordítózás és hatalmas röhögések. Hogy meddig tart? Ugye, ezt előre nem tudhatja az ember. Meg az ital mennyisége. Minőségre nem lesz panasz. És maga Kocsis Zoltán lesz a díszvendég. Többnyire megenyhültek a szomszédi haragok, mindenki kíváncsi lett, mikor jön a Mester, volt aki közös fotót akart volna, de elhárítottam. – A művész úr pihenni jön, némileg elege van a sok hajcihőből, játszani nem fog, lévén nincs zongora az egész házban, és még tévét sem fogunk nézni. Pedig lehet, hogy jó lesz a műsor, gyerekkorom óta azt hallgattam, hogy a tavalyi jobb volt. De nem ez az ok, hanem a szovjet színes készülék képernyőátmérőjének törpesége. Meg aztán néha akkorát kell ráhúznom egyszerre két kézzel, hogy egyáltalán beinduljon, hogy talán már apróbb repedések is kimutathatóak lennének a röntgenfölvételen. Régebbi sorozatpüfölés után följött az alattunk lakó, hogy a mennyezetéről finom festékpör hullott a kávéjába, akkor még nem voltak ilyen fehérítőporok, úgyhogy megköszönhetne volna. Mellékesen súlyos alkoholista volt szegény, majd az uram rendet rak itt maguknál, kőműves – fenyegetőzőtt állandóan. Én meg lekiabáltam a fejét, mondván, jöjjön csak, legalább kéz a kézben hullanak alá a negyedikről, világos? Jóságos, vékonyka ember volt a kőműves. Ő sem bírta idegileg az asszonyát. És most, hogy itt volt nyakunkon a szilveszter, hozzájuk csöngettem be először. Megesküdtem mindenre, ami szent, hogy nem fog senki katonai díszlépésekben trappolni a szobákban, mert az tényleg lehallatszik és beleremeg az egész ház! Finomak leszünk, urak és úrhölgyek, igyekszünk bambit inni, meg utasellátót, az volt a sárga, ők is emlékezhetnek még rá. A nő nem izgatta föl magát előre, a kőműves bazsaligyott, halántékába fűrt mutatóujjával az asszony mögül. Akkor oké minden, a művész úr nem fotózkodik senkivel, lazítani szeretne. Milyen művész úr? Hát a Kocsis Zoltán. Azt ismerik, persze. Még viszi az ipart? Ó maguk még nem laktak itten, régen volt az, még a hatvanas években! Akkor kocogott itt a girhes lovával, ordította, hogy szóóóódás! Mi meg rohantunk le az üvegekkel, itt az udvarban is lehetett hallani ahogy az ember óbégatott. Öreg ember mán az! Ne mondja, hogy él még. Hát a lova? Meg a kocsi? A szikvízüzem megvan-e még? Szívesen lássuk mi is, csak küldje le! Amúgy meg Pista volt a szentem, nem Zoltán. Lehet, hogy a fia?

Menekülőre vettem, sok még a lakás, és hát terjed a hang valóban, át kell mennem a másik udvarba is. Pedig petárdázni sem fogunk, mégiscsak a Zeneakadémiáról jönnek a lányok és a fiúk. Ott még rám is ragad valami a koszon kívül, képzelhetik, rájuk mennyi minden rakódik, szivárog a zsigereikbe. És a művész úr már most élő klasszikus, romlani nem fog, fejlődik folyamatosan, egyre több helyre hívják, – s bár teljesen fölösleges volt elmesélnem egyik szomszédunknak, hogy Zoli rábírta a San Franciscóiakat, hogy tempósabbra vegyék a c-moll zongoraversenyt, elég a hollywoodi hangzásból, így is tettek, jön ki a lemez nálunk is nemsokára, Aranka meg újra koreografálhatja az egészet, mert a tavalyi gyönyörű volt éppen, de nem az igazi. Be is mutatta a dinamikusabb verziót, alig nyolc év múlva, 1993-ban, ugyanott, az Arany János Színházban, új szereposztásban, mert voltak, akik kiöregedtek közben és nyugdíjba vonultak.

A konyhában kinyitottuk a kempingasztalunkat is, hogy növeljük a hely komfortfokozatát, telepakoltuk az esküvőnkön kapott számtalan csésze-készlettel, kistányérok kocogtak a legkisebb mozdulatra, szalvéta is illik, mondta Aranka, mire én csak annyit vetettem oda, hogy ez nem a fürdő Anna-bál, megidéztem József Attilát, miszerint „Még nem volt olyan disznó, ki elájult, / mikor meglátta a moslékos vajútot.” Kaptam is a fejemre! Nem disznók jönnek hozzánk, hanem a barátod és a haverok. Tudom, csak úgy eszembe jutott. Senkit nem fog érdekelni, milyen a kávécsésze. Ha legalább herendi lenne! Kiskanalak ezüsből. De nem. Csupa alumínium volt, szép, halványlila bevonattal. Kenyerünk volt bőven, másnap, ugye zárva az üzletek, de reggelire, vacsorára maradnia kell, ezért vagy negyed kilót eldugtam a Tánti volt ruhásszekrényébe, olyan kisajtó mögé, melyet kulcsra lehetett zárni, s legfőljebb feszítővassal lehetett volna a darabka kenyérhez jutni. Ez a böhöm nagy szekrény most a konyhánkban szolgált, ehhez a garnitúrához tartozott a nagyszobában heverőként szolgált hattyúágy. A velencei kristálycsillár háromhavi fizumba került, de ahogy megláttam a bizóban, ahogy ott csillogott a kirakat mögött, kávéházi volt, mint a szobám, azonnal lecsaptam rá. Akkoriban részletre is lehetett vásárolni kamatmentesen, munkaügyi igazolásom meg magától értetődően volt, különben mint KMK-t már rég hűvösre tettek volna. Az eladó sanda pillantásokat vetett rám meg Arankára. – Úgy, szóval azok a németek ott kint rábírták magukat, hogy vegyék meg a csillárt, és ők majd hivatalos papírral kiviszik az országból? – Mi? Milyen németek? Hát mi már nem vehetünk drágább csillárt, mert nem úgy nézünk ki, mint aki megteheti? – Asszonyom! Akkor részletfizetést kérnénk! – A nő legyintett, minden kitelik ezekből a mai fiatalokból. Meg aztán, ki tudja. Lehet, hogy valami hálózat vagyunk, vagy mi. Adunk-veszünk. – Ne feledjék! A csillár védett! Nem hagyhatja el az országot, világos? – Mint a nap, sóhajtottam, és össze is rezzentem, mert ahogy lefektették a csillárt, a halom finomra csiszolt ólomüvegcsek megannyi felé futottak széjjel. Kis kampócskák rögzítették

egymáshoz az egészet. – Majd otthon, szépen összerakják – mondta az eladónő nem kis szarkazmussal. – Ugye, maguk! Nem a németek!

Ki volt az első, aki csöngetett? Kocsis Zoli, ki más.

Mögötte Adrienne alig látszott a téli vaksötétben, mely már régen elnyelte a körfolyosót. – Szasztok – lépett be Zoli, Adrienne kezében konyharuhával takart kisebb vándlingot nyomott a kezembe. – A legfinomabb csemegevirsli – tette hozzá. – Na, mit mondtam? Zoli? A hagyomány. – Ló...t hagyomány! Éhesek leszünk, fölfaljuk. Ha nem volna szilveszter, akkor is ennénk valamit, nem igaz? Kenyér van? – Persze, hát hogyan volna! – nyögtem, mert majdnem kimondtam, hogy negyed kilónyi eldugtam, mert sejthető volt, hogy itt morzsányi sem marad.

– Te Zoli? Hol van a menedzsered?

– Taxival jön. Leírtam neki mindent magyarul. Hogy nem a Bartók sarkánál vagyunk, mert ez a Fadrusz, aki nagy szobrász volt, a Villányitól csak félházsornyi, szemben tenispálya, úgy hiszik, ez valami térféleség. Mindegy. Ide fog találni. Ő majd előrukkol valami finomabb itallal, a többiek meg nyilván hoznak üdítőt, sört, meg mit tudom én.

Megnyugodtam. Én is fölcipeltem már ötliternyi kólát, Traubit, Márkát. Túléljük valahogy. Csak az a rengeteg kabát! Hová tegyem majd a cuccot? Gyorsan bevettem az ágyat, arra aztán majd rádobálják kabátjaikat. Az előszobai fogas már most tele volt, Adrienne és Zoli meg a sajátunk a spájzajtóra szerelt alkalmatosságot teljesen beborította.

Este nyolcra mindenki megérkezett. Hányan voltunk? Már nem emlékszem. Sokan. Ez így túl egyszerű. Ha azt mondom, hogy velünk együtt több mint tízen, akkor járok legközelebb az igazsághoz. Természetesen Zoli és Adrienne meg Aranka kivételével mindenki rágyújtott. Beszéd közben hiába is próbáltam beosztani a cigarettát, hogy óránként egy szál és más semmi, kettő biztosan tüdőre ment. A jókedvet szokás szerint én biztosítottam, Zoli kivonult a társalgásból, meg se próbált nevetni sziporkáimon, Adrienne aprókat mosolygott, Aranka meg olyan volt, mintha a református szülei éppen konfirmálni vitték volna. A többiek azonban dőltek a röhögéstől, pedig még egy csöpp alkohol sem csúszott le egyik torokba se, Aranka két kávéfőzőt üzemeltetett, négy- és kétszemélyest, az is fogyott rendesen. A nyakkendős menedzseren pulóver, jól tette, hogy magán hagyta, mert résnyire nyitottam minden ablakot, a bejárati ajtó fölötti immár üvegtapétával borított ablakot nagyot rántva kinyitottam, hadd húzzon ki a sok decibel, mihozzánk meg a friss levegő. Ha valamelyikünk érdekes dolgot mondott, Zoli azonnal lefordította angolra, a pasas láthatólag vett minden lapot. A mosdó felől érdeklődött. Ráböktem az előszobából nyíló két egymás mellett szorosan álló ajtóra. Naná, hogy a kabátok takarta spájzajtó kilincsét kezdte keresni! Pedig a másikon ott volt világosan a hamisréz domborulat a kisfiúval, aki pisijével megcélozza a bilit. Alatta másik figura, lehet, hogy lány. Fürdőkádban. Hát úgy lát-

szik, semmi sem elég. És tényleg. Mindenki a spájzba akart belépni, ahol fordulatnyi hely sem volt és pókhálós sötétség, nem égett a villany minimum ötvenhat óta. A menedzser eltűnt az ajtó mögött, a többiek szétszóródva, kisebb alakzatokba tömörülve majszolták a Mocsári Karcsi által hozott pogácsákat, Keller Andris meg rengeteg édes aprósüteményt. A virslivel vártunk, Zoli intett nekem, hogy meg ne említsem, mert akkor mi marad virradatig? De hol marad ennyi ideig a holland? Különben is, meg kell neki mondanom, hogy mániás szurkolójuk vagyok, ismerem az egész csapatot, főleg az 1973-as mindent nyerő együttest. Ahogy a menedzser kilépett, Zoli már fordította is, a pasas megrázta a kezem, én meg mondtam az összeállítást: „Stuy, Suurbier, Blankenburg, Hulshoff, Krol, Haan, Neeskens, Muhren, Rep, Cruyff, Keizer.” És meséltem Cruyff legendás 14-es mezéről, hogy mennyi pénzt kerestem velük a suliban, öszszehordtam én mindent. A férfi nagyon lelkes lett, de nem a focitól. A fürdőszoba! Az tetszett neki igazán! Ez csupa rémület. „Avantgard” – kiáltott föl. Zoli is meglepődött. Lila kád egyensúlyozott négy sárga, karmos lábán. A padozat öntött beton, összefolyót nem látott sohasem. Ha túlfolyik a víz, meg sem áll a nagyszobáig. A WC-csésze pedig már-már horrorisztikus. *Anthony Perkins* múmiamamájának lehetett ilyen illemhelye a *Psycho* című *Hitchcock*-derjedelemből. A valamikori fehér, akkorra már sötétszürke WC-csészében úgy futottak szét a hajszálrepedések, mint remete *Szent Jeromos* törődött arcán a ráncok. Zoli fordított, a pasas lelkendezett. Ilyet még nem látott! Hát Hollandiában nem nagyon – gondoltam, de itt, Budapesten még II. világháborús belövéseket is észrevehet bármelyik ház falán. Azt hitte szegény, hogy direkte ilyen a fürdőszoba. Az olajláb magasabbra futott a falon, mint az átlagember. Az elmaradhatatlan festékcsik jelezte, hol is van a vége, mert innen már csak a frissen meszelt magasság következett. Három méter negyven centi. Az egész lakás belmagassága. A mosdóból csak hideg víz csordogált, a tükör tényleg szép volt, torzításmentes és szélein csiszolt, fölül egyetlen lágy hullám. Nincs ennyi pénzünk. Várnunk kell. Aztán felújítjuk az egész kócerájt. Zoli mondta, mondta szorgosan, a menedzser meg vissza: Isten őrizz! Ez így gyönyörű! – Mondd már meg neki, hogy ez nem avantgárd, hanem maga a mai magyar valóság. A legtöbb lakásban még illemhely sincs, csak a folyosó végén. Majd lesz egyszer, de már nem ebben az évezredben. Mondd csak el neki, hol is lakik a magyarok Istene! – úgy fölizgattam magam, hogy már-már pityeregni kezdtem. De, hogyan venné ki magát, ennyi csaj között? Tele mindegyik csupa mosollyal, bájjal, még az is gyönyörű, ahogyan a kávét finoman nyelve, kisujjuk külön életet élt és elvált a csésze fülétől. A holland nem értett semmit az egészből, korszerű ember volt ő, nem hallott arról a Pilinszky-mondatról, hogy a *modern az idő teljes drámájának a megélése*. Így aztán legfőlőbb korszerűek voltunk mindannyian, lakásostul, szilveszterestől. Talán Zoli volt az igazi modernizmus,

mert ahol ő járt, abban a magasságban még oxigénpalackkal is veszélyes egy kis séta is. Pilinszky meg Simone Weil, József Attila és Dosztojevszkij szelleme már régen bekéredzkodett Zoli lelkébe, amely hatalmas súlyokat cipelt már így is. És mindez nem húzta le őt a feneketlen mélységbe, hanem még magasabbra emelte a föld fölötti járás bizonyosságába.

Kocsis Zoltán annyiban is hasonlított rám, hogy nem lehetett tudni, mikor hülyül és mikor halálosan komoly. Most jókedvű volt. Feje búbján malacálarc föltolva. És megint papírtrombitált, mint a Rádióban, de most nem ijedtem meg, inkább fölmelegedtem. Légy felhőtlen, Zolikám. Nem mondtam ki, de talán megérzett belőle valamit. Aztán Mocsárinak kezdett el magyarázni. Pilinszky, mint messze a legmélyebben gondolkodó magyar költő is depresszióba esett néha. De derűs volt! Zoli ugyanígy. Férfiemberre ritkán mondjuk, de Zoli bájos is volt. Kosztolányiné írta meg az ő titáni *Didéjéről*. Hogy nőkre mennyiben hat a férfibáj, nem tudom. Mindenhez én sem érthetek...

A holland menedzser két üveg alkoholt is hozott magával, az egyik viszki volt, a másik meg konyak. Fele-fele arányban fogyott mindkettőből. Röviditalos poharunk is volt bőven, nem használtuk egyiket sem, lévén, hogy nem iszunk csak üdítőt meg tejet, ez sem valami férfias, mert ahogyan így körülnéztem, a nők is ittak alkoholt. Most meg Zolit vették körbe, ő mesélt, milyen jó volt focizni, a Teréz templom falának rugdosni a labdát, pont a Labda utcában, a konzis szünetekben. Valaki szólt, hogy kezet mosna, a vécét lehúzhatja, ugye? Le, hát persze, az még működik valahogy. De meleg víz csak a kifolyós gázbojlerből folyik, azonnali meleget ne várjon, aztán ha elzárja, alaposan tegye, mert csöpögni fog, undorító csíkot hagy maga után. – Gyerekek! Lehet, hogy ezt a bojler-t én magam gyártottam le? A futószalagon. Akkor az A selejt bosszúja – idéztem föl a régi magyar filmvígjáték címét. – Te, ide figyelj – kezdte Zoli, van olyan gyár, ahol nem dolgoztál? – Jó kérdés. Alig. És soroltam. – Középiskola alatt Csepel Művek Szerszámgépgyára. Aztán csőgyár, majd az acélmű. Nyári melók: Magyar Optikai Művek, Magyar Posztógyár, Szellőző Művek. A seregben pedig a Soroksári úton próbáltam megúszeni mindent. Fegyver- és Gázkészülék Gyár. Vasziljev-féle önjáró aknavető, meg ilyes-mik. De ez a bojler...

Közeledett az éjféli. Az egyik gyönyörű lány, aki karvezetést tanult, hozott pezsgőt, két üveggel is. Szovjetet! Az volt akkoriban a legmenőbb. Még Bécsben is szívesen vették. Jó árfolyamon. Durrantottunk. Most már bekapcsoltam a tévét, készültem öklömmel lesújtani, de láss csodát, nem kellett. Hát erre tényleg inni kell. Csakhogy még ilyenkor sem! Soha. Elég volt kora ifjúságom berúgásainak sora. Arankát meg én szoktattam le, vermut, Cinzano és a hasonló varázsolták el, de azt mondtam neki, ha az ember csak úgy épphogy belenyal, akkor fölösleges, de ha nyakal, ak-

kor meg tökrészeg lesz, az ilyen ember meg nem léphet színpadra. Aztán megint a jó öreg Schopenhauer fölemelt mutatójja: „A dellirium a szemléletet hamisítja meg, az örület pedig a gondolatokat.” Meg aztán éppen elég hülyék vagyunk ahhoz, hogy művészeknek tekintsük magunkat. Sose tudom már meg: Zoli művésznek gondolt? Alapos olvasóm volt? Vagy csak úgy átfutotta eddigi húsz kötetemet? Aranka balettjeihez sem szólt hozzá, pedig véleménye biztosan volt, talán csak nem akart szakszerűtlennek látszani.

Együtt énekeltük a Himnuszt. Minden kéz egy másik kezében.

Puszi-puszi, boldog újesztendőt. Én utáltam a szilvesztert, mert valahányszor elkövetkezett, éreztem a sír dohos szagát, mellyel ha picikét is, de közelítettem az anyaföldhöz. Hacsak szét nem szórattatom. És ki megy el előbb? Én? Aranka? Egyszerre? Erre gondolni sem mertem. Nem azért, mert egy római katolikus nem lehet öngyilkos, hanem mert nem volt ilyen hajlamom, tényleg „gonosz féreg az önvád”, mégis, szerettem volna saját magamat fölképelni. Megtették mások. Öregedő pofámra is kaptam. Az autókázás nekem mindig anyázással telik. Lassan cammognak a kocsik. Én meg nem bírom idegileg. És akkor még lassítanak is! Ha megállnak, akkor gyilkos indulatok szabadulnak föl, bennem is, pedig Marutival járok, olykor, tegezni sem merem, huszonhat éves. *Vettel* nem vagyok, de villámgyors.

Zoli lehuppant az egyik neobarokk fotelbe, én meg eléálltam.

– Na, most nincs menekvés! Kapsz Zsolti bácsitól egy hatalmas puszszytyút. Melyik orcára kéred? – Zoli láthatólag megrémült. – Itt már mindenki összepuszsizkodott, csak mi nem! Tiszta a szakállam! Finom leszek és nőies. – Aranka mondta mindig, hogy férfiban ritka egy példány vagyok. Bájos és udvarias, figyelmes és körültekintő, talán lánynak készültem, aztán a kromoszómák meggondolták magukat. Igaza volt, ritkán ilyen is voltam. De leginkább hisztis. Az leányzói tulajdonság. És bizony sokszor sírtam ott, ahol senki sem látott. Zoli meg itt majrézik, két karját maga elé emelte. – Nem bokszolni akarok én! Csak hadd adjak már egy puszit. Balommal összefogtam két karját, jobbra húzás, aztán puszi a bal arcára. – Segítség! Van valakinél hypó? A fürdőben van? – Arcára halvány pír rajzolt megfejthetetlen ábrát. És már hahotázott is! Őt nem lehetett megsérteni. Fölugrott, vidáman ajánlotta, tegyek föl valamilyen lemezt, nem tőle, mert elege van belőlük, örökké azt hallja ki a saját előadásából, hogy elrontotta, nem elég átütő, ma már másképp csinálná. Minden művészember így van evvel, valóban nincs befejezett műalkotás, sem kész interpretáció. Emlékeztettem, hogy *Chopin g-moll Balladája* az ő tolmácsolásában a leghatalmasabb. Aranka is rábólintott, hangosan meg is köszönte, hallhatta mindenki. – Meghallgattam legalább hat zongoristával. Pollini is benne volt. Mindenki csak zakatolt. A tiéd a szokásos bársonyosság mellett olyan finoman fut végig, mint a legtisztább hegyi patak. – Zoli

megpróbált jópofizni, hogy az ilyesmit nem szabad eltúlozni, de táncosnő még nem mondhatott neki ilyesmit, de mindebbe tényleg belepirult. A kislámpák pislákoló fénykörének jótékony takarásában rajtam kívül talán nem vette észre senki. Zolira vallott: – Az igazi címe: *b-moll Gallada*!

Folyt hát tovább a dáridó, megint kisebb csoportok alakultak, füstköd a konyhában, a nagyszobában és a hálóban is, a cserépkályha közelébe nem lehetett menni, nemhogy nekitámaszkodni. A lemezjátszón először a Deep Purple *Tokió-Osaka* koncertjéből szólt a *Gyermek az időben* című rockballada. Aztán a másik oldalról a *Lusta*. Kényes ízlésű muzsikusoknak, komolyzenészeknek persze ezek sem igaziak, akkor jöjjön a *Pink Floyd*. A *Fal*. Zoli néha a hangfalak irányába pillantott, ami azt jelezte, hogy nem tiszta a sztereohangzás, illetve a hi-fi. Pedig hol volt már az eredeti tű! Japán gyártmányra cseréltem. Zoli füle akár a macskáé. Mindent hallott, amit normális ember semmiképp. Több volt ez, mint abszolút hallás. Jó nagy szivacs volt ő, átítatva muzsikával. Akkor, ott a buliban sem Aranka, se Zoli, én meg végképp nem gondoltunk arra, hogy 1989-ben a Kocsis által interpretált g-moll Ballada bemutatódik táncba álmódva az Operaház színpadán. Egyszer játszott mű lett ez is; jogdíj se kellett. Ez sem lett repertoárdarab, pedig Chopinről szólt és két lánytestvéréről ez a *pas de trois*. A címet én adtam: *Ballada szöveg nélkül*. Ami azt is jelenti egyben, hogy nem lineárisan fölrakott történetet követhet a néző, nincs „szövege”, csak tánc van, mely a chopini fiatalkori „örvénylésben” fölfénylik.

Hajnali öt óra volt. Lassan szedelőzködtek vendégeink. Én a menezdserért aggódtam, mi lesz vele, mert bizonytalan volt a járása, mire kijózanodik már Hollandiában lesz. – Majd én kikísérem a Bartók mozihoz, ha jól emlékszem, ott van taxiállomás. – Bólintottam. Aranka rákérdezett, hogy ez az ember nem tudná őt ajánlani Hollandiában? Nem volt még videólejátszónk, de VHS-kazettákon már gyűltek a filmek, így Aranka önálló estjét is fölvetettük. Zoli azonnal a hangra hivatkozott.

– Csak teljesen profi, sok kamerás felvételt lehet bárkinek is megmutatni. Ezeket jobban érdekli a technikai bravúr, mint maga a mű. A VHS-szalag nyúlik, már a második lejátzás után. Meg a fény sem volt éppen kedvező. Stúdiófények kellenek. Külön műfaj. Ha lesz ilyen, szívesen ajánlom... – Nem lett ilyen sohasem. Rengeteg pénz kellett volna már akkor is. És beütött egész Európában, nálunk is a posztmodern. Senkit sem érdekelt a neoklasszika, ami az Aranka-féle táncokat illeti.

(Részlet a szerző készülő regényéből)

Beke Ottó

Doktor bácsi, ne gyógyítsa meg!

Mókuska, a pittyegés hercegnője

„They tried to make me go to rehab but I said, „No, no, no.”

A történet szereplői *nem* kitalált személyek, ennél fogva mindennemű egyezés a valósággal *nem* a véletlen műve.

Pity.

Mókuska nem változott féreggé, mint Gregor Samsa Kafkánál, nem is vált le orra a fejről, mint Gogol hősének. Ő is mesebeli lény, mesebeli *lány* volt, nem kevésbé, mint Alice Csodaországban. Egész álló nap és éjjel, leszegett fejjel, rendületlenül okostelefonja kijelzőjét fürkészte, s néha-néha rápillantott egy kósza, elébe kerülő képernyőre.

Lett legyen az asztali gép, laptop, tablet vagy bármi egyéb, ami fontos (volt) neki, hogy halkan mormogó, ám sebesen suhanó gép legyen, és szüntelenül adatokat, látható köntöst magukra öltöket vagy csábosan fülbe mászókat áramoltasson felé. Így arcát mindig hűvös, kék fény simogatta, és idővel eltüntette annak csinos domborulatait, íveit. Nyoma sem maradt a kecsesen törékeny csontozatnak. A gödröcskék feltöltődtek. Ami arcából maradt, az csupán egy üres és felismerhetetlen lap volt, körvonalak nélküli, érintőképernyős síkság.

Pity-pity.

Senki széles e világon nem gondoskodott úgy egy készülékről, babócájáról, olyan odaadó lelkiismeretességgel, olyan meghitt kötődéssel, mint Mókuska. Hisz' még szeretetteljes nevet is adott neki, s csakis így szólított, becézgette, csakis így beszélt róla és *hozzá*, hogy „az én kis babócám”. Amikor csak felsírt, rohant hozzá, kézbe vette, felemelte, kérdezgette. Sohasem hagyta szó és figyelem nélkül hívását. Csinos kis ruhákba öltöztette, még a szélről is óvta. Úgy szerette, mint mélyüket a hallgatag vermek, mint fényt a termék, sőt, mint lángot a lélek. Ez utóbbi nem is csoda és nem is költői túlzás, hiszen a pittyegés tartotta benne a lelket, a lángot.

Pity, pity-pity.

Mókuska szüntelenül szörfözött. Mókuska vég nélkül böngészett. Mókuska youtube-olt, videókat keresett, tekintett meg, töltött le és néha fel. (Igaz, ez utóbbit csak igazán ritkán tette, s akkor is nagy gonddal, óvatosan, odafigyeléssel.) Mindeközben lapos arcát fel sem emelte készüléke alantas búvköréből. Tekintetét magához vonzotta babócájának búbájosan

törékeny, fénylő teste. Mint Földet a Nap, mint pálcikaembert és hulló almát a Föld.

Pity-pity, pity.

Mókuskától távol állt mindenféle diéta és böjt, s leginkább a digitális, a digitális böjt. Nem is tartóztatta magát, szinte soha. Csillapíthatatlan éhséggel, mohó szenvedélyességgel fogyasztotta a megabyte-okat és a perceket, a látszólag ingyeneseket. Az SMS-ek is észrevétlen magabiztossággal sokasodtak, még akkor is, ha virtuális ecsetével és boszorkányseprűjével tisztogatva készüléke tárhelyét, rendszeresen törölte őket. Nem is számolta, s nem is tartotta fejben mindezt. (Nem úgy, mint kényszeres fogyókúrázó a kalóriákat.) A számításokat elvégezte helyette a szolgáltató, a számító, rendszer, aki persze örült, és mosolyogva bocsátotta útjára az adatok zökkenőmentes, szélesebb forgalmát.

Volt ott minden: Viber és WhatsApp, Gmail, Skype, Facebook és egyéb. Az értesítéseket pittyegő hangjelzés fogta kézen. Újból és újból felhangzott a hanghatás. LED-diódák és érintőképernyők szeletei gyúltak ki. Újabbnál újabb hangok és fények fogtak össze.

Pity-pity, pity-pity.

Mókuskát a hangjelzések eme elektronikus erdeje nem zavarta, fel sem figyelt mesterségesen csörgedező voltukra, csillogó rácsszerkezetükre. Ami nem is csoda, hiszen – miként már szó esett róla – ez volt éltető eleme, így vált ő a pittyegés lapos arcú hercegnőjévé.

Pity. Pity. Pity.

Mókuska párnára hajtott feje éjjelente az Arcok Könyvébe simult; annak megszakítások nélkül görgő négyzetei foglalták keretbe állát, homlokát, halántékát. Tarkója is beleolvadt a látvány digitális síkjába, s elhalványult, eltűnt. Magába szippantotta, elnyelte a társas lét csalóka bűvköre.

A szoba, az ágy s maguk az élmények is elvesztették mélységüket. A képek felületei egymást tükrözték. Minden szimmetrikussá, kiegyensúlyozottá, szabályossá vált. Továbbá csöndessé, nyugalmassá. Ilyenkor Mókuskának semmi dolga nem akadt, csak vele, vagyis babócájával törődni. Azt kényeztetni, babusgatni, mert megérdemli, babócája és ő maga is. Mindig. Ilyenkor Mókuskának semmi dolga nem akadt, csak üzeneteket fogadni és küldeni. Fogadni és küldeni. Termelni, sokasítani és továbbítani a sorokat – a láthatatlan távolba.

Mókuska lapos arcára hangulatjelek varrtak mosolyokat. Azok szövedéke azonban mindig fölfeslett valahol, lefelé görbült, s eltűnt a mogorvaság éjjeli gőzében.

Mókuska szemében elektronikus karakterek és vicces animációk fényjelei csillantak fel. A valódi látványt jelző kürtszó viszont fel nem harsant, konokul hallgatott.

Mókuska telefonját és önnönmagát ki nem kapcsolta, aludni nem tért, soha. Nem vállalkozott digitális detoxra, azt szörnyűnek, kínkeservesnek

és elképzelhetetlennek tartotta. S esetében feleslegesnek is. Bele sem gondolt abba, mi(lyen) lehet ez a korszerű rehab, milyen érzés lehet kiszakadni a képpontok bizonytalan hálóból, eltávolodva az arctalanoktól, felégetve maga mögött minden virtuális és valós hidat. Inkább azt mondta, „nem, nem, nem”, és rábízta magát a digitális folyó sebes hullámaira; mindig is örömét lelte a végtelen fény-, hang- és kapcsolatóceánban.

Körülményeske, a nyugalom hírnöke

Mókuska kölcsönösen örök-hű társa, Körülményeske orra is megvolt. Nagyon is; látható üreg-helyén ágaskodott, vaskosan, tömören. Miként a Mókuskáért, *Mókuskájáért* némi játékos iróniával, ám tagadhatatlanul hevesen dobogó szíve sem hiányzott – nekije; ellenkező esetben hogyan, miként is doboghatott volna bárkiért és bárhogyan?!

Azonban nemhogy csak kétségbevonhatatlanul megőrizte és mintegy férfiúi büszkeségének jeleként viselte K(örülményeske) az orrát, de annak kiterjedését, méreteit – tekintélyessége és néminemű, kórosnak még nem nevezhető elhajlása, oldalirányú-középtáji kitüremkedése ellenére is – kordában tudta tartani. Egy biztos: orra nem növekedett – tovább, pedig az a mese szellemében elvárható lett volna. Körülményeske ugyanis, ha nem is hazudott lépten-nyomon, egyfolytában, s ha nem is hordott össze hetet-havat (azt majd csak akkor teszi, ha piros hó esik!), időnként azért füllentett. S leginkább akkor, amikor Mókuskát, *Mókuskáját* nyüstölte. Ez pedig igazán gyakran történt, megtörtént.

Nyüstölt, nyüstölt, nyüstölt.

K. Mókuska lapos arcán csak a merev karakterekből és illékony természetű képpontokból kirajzolódó mosolyt látta – az üzenetek szélesebb szárnyán érkezett –, meg a lebiggyedő ajkak pixelrajzolatát. Ilyenkor azt állította, s ezt nem is halkan mondvá, nem suttogva: „ez így nem mehet tovább”.

K. csupán a pittyegés művi hangjait hallotta, mesterséges erdők mélyén elhajló csobogást – csupáncsak arra figyelt-fülelt, az éj-mélyből fölzengő száj-csengést viszont *nem*. „Ez kibírhatatlan! Ez embertelen! Ez tűrhetetlen! Ez lehetetlen!” – sorolta. A mókusbőr szégyenlős hajnalpírja is elrejtőzött szigorúan vizslató szemei elől.

Ő, a csönd látszatra nyugalmas hírnöke azt állította, mondta, harsogta: „ez így nem mehet tovább”. Eleinte a maga körülményes és egyben sajnos tehetetlen, gyakran szószátyár módján igyekezett útját állni a fájllok szélesebb folyamának; majd egy-egy óvatlan pillanatra várva próbálta megkaparintani Mókuska féltve őrzött babóját, hogy azt a térerő sötét árnyékba vonja, vagy kegyelmet nem ismerve pusztán üzemen kívül helyezze. (Turn off.) Más vágya sem volt. Mókuska halk hangon, kissé

félénken incselkedve pedig folyton azt ismételte, hogy „nem, nem, nem”. Körülményeske igyekezetét, kedves óvatosságba bugyolált, tapintatos hadműveleteit siker sosem koronázta. „Huncut a mókus! Nem enged, újra netre megy” – gondolta. Így őt egyúttal Tehetetlenkének is elnevezhették volna. Hiszen kétségtelenül az volt: Körülményeske Tehetetlenke. Egy igazi úriember, valódi férfi.

Mogorva karakterek tűntek föl a nyugalom völgyében, s a hangulatjelek ajkai lefelé hajlottak, görbültek, akárcsak a hold kísérteties félidőben. Csakhogy a kráterek ezúttal arcokba vájtak gödröket.

Illem s a szokások szerint Körülményeske nem beszélhetett s még kevésbé írhatott volna e-maillt vagy üzenetet arról, ami Mókuskával, az ő Mókuskájával, *Mókuskánkkal* történt. Pedig igazán lett volna miről, a családi ügyek, a szennyes kitergetése azonban nem illő, sőt, illetlen. Ség. Ő pedig, miként arról már szó esett, régi vágású úriembernek, igazi férfinak tartotta magát, ki kezét nem emel egy hölgyre, egy nőre, egy *hercegnőre*, inkább csöndben marad és hallgat – tétlenül és tehetetlenül. Nem tehetne volna tehát szóvá Mókuska ábrázatának laposságát, képernyőkre s főleg féltékeny babócajára meredő vaksi tekintetének üveges hunyorgását, s azt, hogy az Arcok Könyve lett egyetlen igaz olvasmánya. Egy időre a tapintat és egyéb lelki finomságok puha csöndjébe burkolózott.

A pittyegés azonban csak nem maradt abba, s el sem halkult. Pity, pity, pity. Pity, pity, pity. Körülményeske így, habár nem mondhatta volna el senkinek, elmondta hát mindenkinek – a maga körülményes, néha nyakatekert módján (súgta, szájon és fülön, emoticon), mi Mókuskával és így velük történt. Megegett. Régimódi szavai hosszan áztatták a hallgatás aszályos földjét. S úgy tűnt, a mag termékeny talajra lelt.

Ezután már mindenki azt mondta, még a szennyes is, a családi, hogy „ez így nem mehet tovább”, s a pixeles böjt fekete ördögének rettentő képét festették a falra. Mókuska pedig csupán ellenkezett, kétségbeesve, míg a többiek őt nyüstölték – ebben Körülményeske járt az élen –, hogy „nem, nem, nem”. Őt csakis a gyorsléptű hangok és a sebes szárnyú fájlok izgatták, csakis azok érdekelték igazán; mindig rájuk figyelt, rendületlenül. Feléjük fordította fejét, s arcának síkságát hűvös képpontok pettyezték. Ő csak azt kérte, ebből a szédítő, felejtést hozó élményből „még, még és még”.

Könnyed YouTube-fellegekben úszó mókusfejét egy meggondolatlan, vak indulat vezérelte, dühös pillanatban Körülményeske – úriemberhez, valódi tisztos férfihoz méltatlan módon – hirtelen megragadta. Korábbi hadműveletei, -mozgásai úgy szabadultak meg a tapintatosság roppant terhétől, mint kultúrától, fölös ruhától. Körülményeske nyilván megfedkezett arról, hogy ő kezét nem emel egy hölgyre – soha! –, s inkább hallgat, tétlenül – csöndesen. S olyannyira megfedkezett erről, minderről, kőkemény elveiről, hajlíthatatlan, szilárd erkölceiről, hogy hagyta

tettlegesséig fajulni a dolgot; rángatni kezdte a mókusfejet, már szinte tépte, cibálta a test kezében erőtlenül bólintgató, vergődő részét, miközben az arc dühös síksága égette ujjait. De Mókuska sem adta föl a harcot, érintőképernyője riadtan villogott, vinnyogott. A kegyetlen nyüstölésre folyton csak azt fortogta, hogy „nem, nem és nem”. Mintha máris digitális detoxba szállították volna, úgy hangoskodott. Akaratos kis jószág volt, azt meg kell hagyni.

A véres küzdelem váratlanul szakadt félbe, áldozatok és komolyabb károk nélkül.

Körülményeske ezután – reménytelennek látva a helyzetet – már csak ingatta fejét, az övé változatlanul gömbölyödött, terebélyesen. Büszkén vállalt és tüntetőleg hordott ósdi telefonjának kőkorszaki testét a magasba emelve még mindig azt hajtogatta, „ez velem nem történhet meg”. S míg azt mondta, ő az Arcok Könyvét föl sem lapozza, s azt mint az ördög bibliáját magától következetesen távol tartja, orra nem nőtt meg, egy picit sem, pedig lett volna miért, igazán. S amikor azt állította, markában tartott készüléke „a nyugalom s a csönd szigete”, s azt pittyegés illetlen hangjai el nem hagyják soha, orra szintén állhatatos és mozdulatlan maradt. Pedig lett volna miért mozgolódnia izgalmban, igazán. De nem tette, kicsit sem.

K. Mókuskára pillantott, de már nem tudta megmondani, hol ér véget feje, lapos arca, görcsbe ránduló és egyben önfeledt mosolyainak hullámokat vető pixelrajzolata. Nem látta a hártavékony határokat, a szégyenlősen megbúvó aprócska ráncokat, azok kivétel nélkül eltűntek, a kijelző bűvös fényében nyomtalanul felszívódtak. A pittyegést sem tudta már megkülönböztetni attól, hogy „nem, nem, nem”, és attól, hogy „még, még, még”. A hőn szeretett személy, lény, kedves egybeolvadt hangjával, babócájának művi jelzéseivel, sebesen áramló képpontjaival. Arcának síksága érintőképernyője kiességével osztozott. Egyetlen napon, egyetlen lapon.

Körülményeske úgy érezte, vereséget szenvedett ádáz küzdelmében. Nem végleges, végső és szörnyű vereséget, de vereséget. Méretes füléhez emelte kőkorszakból megmaradt ormóttan telefonját, mire az váratlanul, szinte pillanatok alatt ósdi kagylót növesztett oldalából, miként virág bont szirmot – a vezetékes készülékek feledésbe merült régmúlt idejéből valót. Élénksárga színű telefonkagylót. Erre Körülményeske belépett annak aprócska hallójáratába, s nyomban el is tűnt abban.

Makai Máté

Egy másik bolygó közelsége

Festékszagban ülök a kertben
egy rozoga padon,
olvasok
és nézem a repülőket.

Szemben, a sövény mögött lassan
lemegy a nap,
a levegő lehűl, nem sokára
kezdődik a meccs.

Ha megnézed a radaron, láthatod,
hogyszerre közel kétezer gép
van a bolygó légterében,
így, ha az égre pillantasz, biztosan
láthatsz legalább egyet.

Kapcsolatod a világgal vélhetően
minden előtt elsőbbséget élvez,
így a legjobb, ha nyitva tartod,
a szemed.
Láss!

A nappal átellenes oldalon már órák óta
fent van a hold is.
Egyre nagyobb,
egyre fényesebb.
A hold egy kisebb bolygó,
ami a föld körül kering:

Hagyja, hogy megfigyeljük.

Azt mondja:
„itt vagyok, ide nézzetek, íme egy bolygó,
amit közelről láhattok.”
Majd hozzáteszi:
„fogjatok össze!”
De az én tekintetemet már örökre
foglyul ejtette.

Az egyetem falánál

Márványkövek
gyülekeznek
az egyetem előtti
téren.
Összegyűjtöm őket,
ami látszólag
szörnyen fennkölt
– mellettem egy nő billegeti a
szandálját.
Rutinos,
önkényes mozdulat
a szemem
sarkában,
kénytelen vagyok,
már csak úgy rutinból is
oda kapni
a fejem.
Az évek alatt
megszoktam
ezt.
A kénytelenség bűvölete alkot
most.
A szandál viszont nem esik le,
pedig nem is nézem.
Egyszer olvastam valahol:
„Valamit megbámulni,
vagy mindenhová nézni,
csak *oda* nem, az ugyanaz.”
Legalábbis – én így értem –
így vagy úgy,
de találkozásom
a dologgal
elkerülhetetlen.
A márványkövek nem mozdulnak,
de mintha rezegnének –
de ezt a rezgést,
ezt sem muszáj komolyan venni.
Felismertem a lányt, együtt
jártunk egyetemre.
Szerintem ő is

meglátott bennem egy régi
valakit.
A kövek közt galambok lavíroznak,
mellette kisebb szökőkút zajong:
a formák világát élem.

A Keselyűkő meséje

Mint nemrég kiderült, a több mint tízezer éves
Göbedli Tepe-i kőtömb azt is megörökítette,
ahogy a mai Törökország vidékéről megfigyelték,
hogyan csapódik be Észak-Amerikában
egy hatalmas üstökös:
 kozmikus történet, földi nevén ez volt
a Dryas kihalási esemény.
A környező jégtakaró részben kiolvadt,
A Golf-áramlat leállhatott,
a levegőbe került por miatt pedig
mégis bolygó szintű volt a lehűlés.
Így tűnhetett el vélhetően a Clovis kultúra
– minden Észak-Amerikai indián közösség őse,
a paleo-indiánok.
Elképzelhető, hogy mindez már többször,
magasabb szinten is megtörtént:
ült a pre-pre-ős-paleo ember a tv-je előtt,
majd bevillant valami.
Páran persze túlélhették – így születtek
az apokalipszisek, özönvizek, majd valahogy
– talán az értelem anyagtalan szárnyain, esetleg
egy előember halványan pislákoló tudattalanjában
mindez fennmaradt.
Ma gépmadarak húznak el 10 000 méter magasan:
egész jók az esélyeink.

Petőcz András

Futottam mindig

egyre és másra csak futok, futottam is mindig,
elindulok valahonnan, azt remélve, hogy egyszer
valahova és valamikor majd megérkezem,
egyre és másra csak rohanok

valaki azt mondja, helyesen teszed, amit,
helyesen cselekszel, éppen ideje volt,
valaki azt mondja, rosszul tetted, amit,
azt amit tettél, nem volt időszerű

egyre és másra csak futok, mintha valaki,
igen, valaki üldözne engem, vagy mintha nem lenne időm,
és nincsen is már időm, azt gondolom, nincsen,
kifogytam mindenből, amit még időnek hívunk

valami szaladás van bennem, örök nyugtalanság,
nem mondja senki, hogy pihenjek meg egy pillanatra,
nem marasztal senki, hogy pohár borral koccintson velem,
nincsen senki, aki azt mondaná, hogy futottál már eleget

nagy néha elzuhanok futásom közben, elesek olykor,
sokszor fáj is ez a zuhanás, alig-alig tudok utána lábra állni,
de aztán megyek tovább, futok, mint a bolond,
aki nem is nagyon tudja, mit is tesz éppen, és minek

igen, egyre és másra csak futok, futottam is mindig,
elindultam valahonnan, örökké azt remélve,
hogy valahova végre megérkezem,
egyre és másra csak rohanok

What A Wonderful World

Louis Armstrongnak, Somlyó Zoltánnak

what a wonderful world, hallod valahonnan,
egészen mélyről, valaki szól,
what a wonderful world,
mondja valaki, az ég kék, tavasz van megint,
és elmúlik minden, ami szomorúság,
micsoda csoda, csodálatos világ –

újra bizsergek, és szól a trombita, késő van már,
éjjel megyek haza,
az utcánkban,
ahol végigmegyek,
békevirágok a szürke kövek, nézem az időt,
hajnali három óra, és csak annyit mondok,
Isten, Istenem, vezess a jóra,
csillagok néznek,
rosszallják talán, hogy hajnalban megyek haza,
ezen az éjszakán –

züllenem, hullanom, rendeltetett,
Istenem adj nekem védő kezet,
what a wonderful world, tuttogom magamban,
hangosan, ha mondanám, elvesznék a zajban,
micsoda világ, mennyire jó az, hogy itt vagyunk újra,
hogy itt a tavasz, hajnalban térek hazafelé,
sehol egy lélek, sehol egy lélek –

a gyönyörű világban, hogy itt lehetek,
még akkor is jó, ha züllenem, hullanom rendeltetett,
köszönöm Isten, ha törődsz velem,
akkor, ha átölelsz, és köszönhetem,
de köszönöm azt is, ha megversz, Uram –

what a wonderful world, mondom, mondogatom,
mert érzem, hogy valakinek velem még dolga van,
nem hullok ki a világból, dologtalan,
köszönöm azt is, ha szeretsz, Uram,
és köszönöm azt is, ha megversz, Uram –

Kemendy Zsuzsanna

Pillangók

Álmomban egy nagy réten állok. Hatalmas réten, nem is látom a végét. Tele van virággal, minden félével, kicsivel, nagy szirmúval. Pirosak, sárgák, kékek pöttyözik a zöldet. Mint a mamikám vállkendője, amit a templomba szokott felkötni magára. Kezemben egy bot van. Vékony husáng, az erdőben vágtam magamnak a bicskámmal. A bicskát apá-tól kaptam. „Minden férfinak kell, hogy legyen.” Elindulok. A fű magas, majdnem a térdemig ér. A botommal csapkodok, úgy csinállok utat magamnak. Szöcskék ugranak félre, minden zsibong körülöttem. Erőt érzek a karomban. „Kicsi vézna angyalom” – hallom a mamikám hangját. Egyre erősebben kaszálok jobbra-ballra, virágfejek röppennek szét, meg mindenféle szirmok. Ezer meg ezer. Egy hangyaboly indul el a hasamból, mászkálnak bennem, a karomban, a lábamban. Mérges leszek. Minden lendülettel erősebbet csapok, suhog a bot, szakadnak szét a virágok, bennem a hangyák pedig elindulnak fölfelé, a lábamból, a karomból, a hasamból, mind az összes, föl a fejembe. Én meg csak egyre suhintok, csapkodok, kaszálok.

Ragacsos mézesen ébredek. A hangyák még a fejemben vannak.

Itt van apa. Mamikával beszélnek a konyhában. Nekem a szobába kellett mennem, hogy ne zavarjam őket. Az ajtót is becsukták. De én tudom, hogy rólam beszélnek. Hallom apa hangját. „Mi lesz így belőle? Mert férfi az nem!” Nem értem. Fiúnak születtem, akkor mi leszek, ha felnövök? Fiú nevem van. Gábor. Mondjuk becézve Gabi, így akár lány is lehetne. A legjobb barátom is Gabinak hív. A Bandi. Igazából András, de azt nem szereti. Azt mondja, olyan reszelős érzés kimondani. Egyszer elharapta a nyelvét is.

Apa is Gábor. Mamika néha fiamnak hívja, de apa ilyenkor mérges lesz. „Nem vagyok a maga fia!” Mamika nem szereti apát. Apa sem mamikát.

Anyát Eszternek hívják. Az csillagot jelent. Őt már régen láttam. Meszse dolgozik. Németországban. Azt hiszem. Már elfelejtettem. Majd megkérdezem mamikától. Mikor elment, azt mondta, hogy nagyon szeret, de sok pénzt kell keresnie, amiből nagy házat fogunk venni, és ott fogunk élni együtt, és nem a mamikánál a kisházban.

Apa vasárnaponként szokott jönni. Pont mire hazaérünk a miséről. Ezért is mérges. Hogy minek. Csak hülyeséget tanulok ott. És nincs is isten. Ha volna, nem hagyná a háborúkat, az éhezést meg ezt a sok betegséget. Kurva életbe. Meg rosszab.

Ebéd után elvisz fagyizni. De a kocsmában csak jégkrém van. Az nem fagy. A fagy az gombócos. „Nem mindegy?” – kérdezi apa. Nem mindegy.

– Gyere, mutatok valamit! – mondja Bandi.

Elfutunk a bodzabokorig. Letolja kicsit a nadrágját, a trikót meg felhúzza a hasán, és büszkén rám néz.

– Na? – kérdezi.

– Na mi? – nem látok semmit.

– Kinőtt a szőröm. Férfi lettem, öregem!

Oda nézek. Tényleg kunkorodik valami. Hirtelen odakapok, megpróbálom kitépni.

– Fenét az. Csak macskabajusz!

Bandi felordít. Nekem ugrik, birkózunk. Egy évvel idősebb nálam, sokkal izmosabb. Néha kell segítenie, kapálni a szőlőben. Hamar legyőz. Két vállra fektet, ráül a hasamra.

– Én már akkor is férfi vagyok, te meg csak egy kis pöcsös! – Egyik kezével összefogja a két csuklómat a mellkasomon, a másikkal elkezd lerángatni a nadrágomat.

– Most megnézzük, mi van neked!

– Ne, ne, ne – kiabálok –, kis pöcsös vagyok, kis pöcsös vagyok!

Leszál rólam. Lihegünk még egy kicsit, aztán oda ülök mellé, és elmesélem az álmomat. Hallgatja. Néha kérdez.

– Milyen színű virágok voltak?

– Mindenféle.

– Kék volt? Tudod, mint a búzavirág.

– Az is. Mondom, mindenféle. Pitypang is.

– És a hangyák, a lábadba mentek először?

– Aztán meg a fejembe.

– És aztán kijött belőled az az íz?

– Nem tudom. Arra ébredtem fel.

Aztán ülünk még sokáig a bodzabokor mögött. Harangoznak. Hat óra van. Futunk, hogy hazaérjünk vacsorára.

Ülünk Bandival a bodzabokor alatt. Ott árnyék van. Nézzük a mezőt. Két napja esett. Tele van virággal.

– Hogy volt az a csapkodás?

– Nem tudom, csak úgy csapkodtam.

– Na de mintha ütnél valamit, vagy mintha kaszálnál.

– Nem tudom

– Próbáljuk meg mind a kettőt.

Felállunk, kézbe vesszük a botokat. Még tegnap vágtuk őket. Én a bicskammal mintát is faragtam bele. Először körbe, az aljától a végéig tekeredő csigavonalat, aztán a másik irányból is egyet, hogy keresztezzék

egymást. Bandi is vésett az övére, de csak egy nevet. Sokáig nem akarta megmutatni, aztán mégis. Bea. Ezt írta rá.

Én indulok elsőnek. Próbálok visszaemlékezni az álomra. Először csak lecsapkodom a füvet, hogy tudjak hová lépni. Bandi figyel, majd próbál utánozni. Csapok jobbra-balra, egyre erősebben. Aztán már két kézzel. Nem indulnak el a hangyák. Elkezdek rohanni, kaszálok a virágokat. Az éles levelek összevágják a lábam szárát. Bandi utánam. Ütünk már mindent. A hangyás bizsergés helyett égő fájdalmat érzek a karomban. A lábam tiszta seb, vérzik is. Bandi közben beleesik egy kiszáradt bogáncsbokorba.

Dühösen megfordulok, visszamegyek a bodzabokorhoz, és elkezdem ütni. Szakad a levél, törik az ág. Két kézre fogom a botot, úgy vágok, mint egy páncélos lovag a karddal. Nincs hangya, nincs bizsergés. Csak utálat. Kifáradok. Megállok.

– Nem tudom, most miért nem! Valamit rosszul csinálunk! – mondom lihegve.

Bandi csodálattal néz.

– Öregem, ez nem semmi! Fogja a botját, és ráhúz a hátsómra.

Legközelebb másmilyen bottal próbáljuk meg.

Ebéd után nyaralunk a bodzabokor felé. Kezünkben a bot. Bandi hirtelen lefékez. Állunk csendben, csak a lihegésünket hallom. Meg a bogarakat, a madarakat, a levelek susogását. Aztán a nevetést és az éneket. Valakik vannak a bokornál. A mi bokrunknál. Elfoglalták a helyünket. Lesunnyadva osonunk a bokorig. A túloldalán három lány ül az árnyékban. Körben ülnek, a hajuk megfésülve, befonva. Őket is megfogta a nap mint minket, de ők tiszták, mi viszont izzadtak és porosak vagyunk. Nagy halom virág van előttük. Mindenféle, kék, piros, világos sárga, meg sötétebb. A búzavirágot felismerem, meg a pitypangot. Koszorút fonnak.

Nyisd ki rózsám kapudat, kapudat,

hadd kerüljem házadat, házadat!

Énekelnek, néha nagyokat nevetnek, mintha valami vicceset mondtak volna.

Mérges vagyok, azt szeretném, ha elmennének innen, vigyék a hülye virágaikat is, ez a mi területünk. Ránézek Bandira, hogy ijesszük meg őket, kergessük el őket. De ő azt a lányt nézi, aki csak búzavirágot fon a koszorújába. Mikor elkészül, felteszi a fejére.

Ránézek megint. Bandi nagyot sóhajt. Ahogy fújja ki a levegőt, mintha az egész belsője kiszállna belőle. Csak a bőre marad ott. Ha hozzá érnék, eldőlné.

Ekkor rám néz. Menjünk innen.

Lassan elhátrálunk a bokortól. Unottan caplatunk hazafelé a poros úton.

Nem tudom kik voltak, de el kellett volna kergetni őket. Mégis csak a mi helyünk.

- Az egyik a Bea volt.
- És a másik kettő?
- Azt hiszem az Eszter meg a Zsuzsi.

Megrántom a vállam. Nekem ugyan mindegy, a helyünkön voltak, engem csak ez érdekel.

Korán érek haza. Nekem kell összeszedni a tojásokat, mert én könnyebben beférek az ólba.

- *Egyszer egy, az egy, megérett a meggy.*
- Egyszer kettő, kettő, csipkebokor vessző*
- Egyszer három három, te leszel a párom.*
- Várjál!

Bandi kinyújtja elem a kezét, mint valami sorompó. Megállunk a menetelésben.

- Tök jót hallottam a bátyámtól. Figyelj!
- *Egyszer egy az egy, Jancsi bácsi haza megy.*
- Egyszer kettő kettő, feláll már a palavessző.*
- Egyszer három három, ketten vannak már az ágyon.*
- Egyszer négy az négy, Jancsi bácsi körül néz.*
- Egyszer öt az öt, Jancsi bácsi nagyot lök.*
- Egyszer hat az hat, lelankadt a kiskopasz.*
- Egyszer hét az hét, ...*

– Mi a hetes?

– Nem tudom, csak idáig hallottam én is.

Vagy fél percig némán megyünk, csak a kavicsokat rugdossuk. Aztán Bandi megint elkezd ütemesen lépni.

- *Egyszer egy az egy, Jancsi bácsi haza megy.*
- Rákezdek én is.*
- *Egyszer kettő kettő, feláll már a palavessző.*

Újra menetelünk, katonásan, ahogy kell, és egyre hangosabban mondjuk.

- *Egyszer három három, ketten vannak már az ágyon.*
- Egyszer négy az négy, Jancsi bácsi körül néz.*
- Egyszer öt az öt, Jancsi bácsi nagyot lök.*
- Egyszer hat az hat, lelankadt a kiskopasz.*
- Egyszer hét az hét, zsemlét süt a pék.*
- Egyszer nyolc az nyolc, tele a polc.*
- Egyszer kilenc kilenc, Kis Ferenc.*

Egyszer tíz az tíz, tiszta víz, ha nem tiszta vidd vissza, majd a számár megissza.

Bandi minden második szombaton elmegy az apukájához. Láthatás? Azt hiszem így mondják. Reggel az anyukája felteszi a 8.40-es buszra, ami egyből a városba megy. A buszmegállóban már várja az apukája. Elmennek az állatkertbe, vagy moziba. Cukrászdába mindig. Az ehet, amit csak akar. Ott rendes fagyi van. Ajándékot is folyton kap. Aztán délután az apukája teszi fel a buszra, és itthon meg leszáll. Néha én is kimegyek elé. Mindig megmutatja mit kapott. Általában matchboxot, és egyszer egy igazi bőrfocit is. De soha nem enged játszani egyikkel sem. Bicskát még nem kapott. Az csak nekem van.

Egyedül vagyok. Unatkozom. Kezembe veszem a botot, és elindulok a bodzabokor felé. Rugdosom a kavicsokat, meg mindenfélét rajzolok a porba.

Van egy hosszú rész, kábé tíz méter, de lehet, hogy több, ahol sok a gödör, mert kijárták a traktorok. Eső után itt mindig nagy pocsolyák vannak, de most már csak sár. Néha lehet látni benne szarvas lábnyomot, vagy vaddisznót, meg rókát. De most rengeteg pillangó van ott. Ülnek körben. Van vagy ezer. Vagy millió. Egy pillangótenger.

Lassan indulok el, hátha a helyükön maradnak. Felröppennek, de nem szállnak el. Már az összes a levegőben van, körülöttem repdesnek. Mint-ha egy felhőben sétálnék. Pillangófelhőben. Levegőt is alig merek venni, olyan szép. Muszáj megállnom. Biztos ilyen a mennyország. A pillangók lassan leszállnak, visszatelepednek a sár szélére. És akkor veszem észre, hogy a tenger másik szélén ott áll Bea.

Kollár Dávid

Újabb változatok Bernadettre

Szultán szving

Miskolczi Bernadett születésnapjára

Ha diszkógömböket hantol a fény,
s technóra szédül magába a hús
Ajkadra költi témáját a rúzs
a betévedt alkony dögös táncterén

Hol vaktában vágat mind, ki félni blőd,
nomád nézőként az elme színpadán
Míg diszkréten mozdul és beint a kán
lábadra mérve a rászabott időt

Az évek múlnak és semmi sem telik
A szavak tükrében délibáb ketyeg,
míg prózai pózban a szultánt szvingelik,

és Kassákok költik föléd az eget
Az öregség jele nem jelent semmit
Nikkelbagolyként száll a képzelet

Moszkva 79-ben

A régi mesterek hangján halkan,
együtt hűlünk a langyos zsvajban
Zónáid felett félre cseng a távol

Jégkorom körében tört fényben ázol
Elverbalizálunk a végső tegezésben,
Moszkvában sétálva a puha hőésésben

Borges-parafrázis

Én jártam a mély éjszakák fekete kertjében
Láttam a hervadhatatlan rózsákat,
a vérző hold alatti szétfolyó mezőkön

Kutattam az igét és a lángot
Olvastam Bábelben az első költeményt
Szavak nélkül vártam be a jövőt,
hogymint porba irjam neked
a vak rózsák legszebb, néma énekét.

Tulajdonságok nélküli szerelem

„... a lét határozott igenlésének esztétikai eszményképe az olyan világ, mely tagadja a szart, és mindenki úgy tesz benne, mintha a szar nem létezne. Ezt az esztétikai eszményképet giccsnek nevezzük.” Kundera: A lét elviselhetetlen könnyűsége

A napsütötte sáv frekvenciatartományában
periodikusan ismétlődő Örök szerelem,
újplatonikus vívmányként izgatja a homloklebeny
centrifugálisan – Direct Drive 5.1-es 140/MxC

a négyzeten –, funkcionáló riasztóját
A jelentésírók, felhasználva metapszichikai
és parafizikai ismereteiket – az eljárás
kategorikus szentséget megőrizve – megkezdik

a csillogó homlok borgesi paradigmájának
megtisztítását, hogy a szeretet tárgyként
illetett személy, illő módon: a szar módszeres
tagadása nélkül, vissza és előremenőleg viselhesse azt

Western

Szebb, mint minden vadnyugat,
ahogy a füstös lokálban
Grace Kellyként mozog
Az ólmos utcák nagyivói szerint
Ő a napra már nem is,
csak a szóban forog
Fegyvert illik rántani érte
– Csípőből hűl le a logosz –
Gyilkos Frank kék szeme világít,
de te a harmónikát fogod

Zohár

A labancszürke égboltot megnyitom
S a felkelő nap rebellis fényénél,
hol az utolsó patkány is arany-
rúdként ragyog, katonás rendbe állítom
az időt, míg te láthatlanul hagyod,
hogy körül vegyen az, aminek
nevet sem adhatok

20170211

Lezárva minden láthatár
Fény s árnyék az ajkadon
Sorokba törve a szent időt,
kontúrját kibontva olvasom

Lebegve leszámolt könnyűség?
Rózsává váló vak árnya?
Hattyúként sikló semmiség?
Bölcs némaság bolondít magába!

Szerelem

Egy fölszaladt szem a harisnyán
Az Ő illata a kötött pulcsidon

L. Móger Tímea

Örök nyár

A kávézóban minden férfi és nő Đokovićot bámulja. A nagy képernyő láthatóvá teszi a verseny részleteit. A gyöngyöző izzadságot a teniszezők homlokán. Versenyszellem és öntudat. Mérkőzőkről és szurkolókról egyaránt elképzelhetetlen az öntudatlanság. Ebben a pillanatban. Ezen a pillanaton múlik, hogy ez a tökéletes üresség és béke meddig nő bennem. Ritka pillanat. Egy fáradt városban. Alig várom, hogy elhagyjam, hogy a hangulata ne üljön tovább a mellkasomon. Erőtlen, sokat megélt keselyűként. A múltamat, amely összeköt vele, nem hagyhatom itt. Minden alkalommal cipelem magammal a faluba, más, szeretett városokba, a földutakon. Örökre megválni tőle megkönnyebbülés volna. És hiányérzet. Rossz emlékü időtlen teher. Nem csak részemmé, véremmé vált. Egyszer majd asztalhoz ültetem az életérzést. Lehet, hogy éppen ennek a kávézónak az asztalához. És kivallatom. A kőből épült, de vajszerű-szívű épületek magányát. Kevés is elég volna a lerombolásukhoz. Nincs bennük tartás. Szépek. Szépeltgők. Az itteni kispolgárok nem győznek eleget sírni a hely áldozatai és szellemei miatt. Ez lehet az oka, hogy nem hiszik el magukról, hogy képesek többre is. Megtartani és építeni. Nem mindegy, mire megy el az energia. Ezért megyek innen haza. Lerakom a terhet és nem gondolok majd rá a következő találkozásig. A találkozásig, az érzéssel: elszakadás. Újra és újra visszatérni, hogy egyszer végleg elhagyható legyen, aminek sohasem váltál igazán részévé. És nem rajtad múlt. A megismeréshez idő kell. A megérzésekhez pillanatok is elegendőek. A megismeréshez vezető megérzéshez, azzal kapcsolatban, hogy mi éri meg. Leizzadni a városért, mint győzeleméért Đoković a tévében és a valóságban. Így válni méltóvá az örök nyárra egy mindenkori jelenben.

...

A pad üres, a lelkem teli. Ezen a helyen az emberek harcolnak a szigeteikért, amelyeken egy nyelvet (besz)élnek. Fő a vasárnapi sárgaleves, és egy asztalhoz ül az emberi(es)ség. Kár megszólalni ott, ahol a tettek beszélnek. Kutyameleg van. Betakarítják a termést, és hútik magukat valamelyik tengerparton. Előbb csak gondolatban, aztán a valóságban is. Kerek világ. Sok a szoknya. A fellépés után levetik, de lényükből soha nem vetkőznek ki. Az árvalányhaj pedig messzire száll az időben, hogy visszacsinalja, ami elcseszett. Képes rá, mert elhiszi magáról, hogy az. Elhiszik egymásról, hogy képesek. A jövő(nk)ben megnő a tér. Terjeszkedik a jövő. „Kiskendő négy sarka simára van vasalva” A rend jó (!) szokás. Ha rendetlenség felől közelítjük meg. Itt a pont és nálunk a szerva.

Tem Edit

Mély levegőt!

Rohadt nehéz természetem lehet... Még alig múltam negyven, de már kétszer voltam férjnél, és jó pár elváláson túl vagyok. Nem tudom, hol szúrom el. Egyes teóriák szerint mi magunk vonzzuk be az egyes embertípusokat magunk köré, így igaz lehet a mondás, hogy madarat tolláról. Én bizonyára holló voltam előző életemben – amit amúgy nem bánok, mert egyik kedvenc madaram. A másik a veréb, és ezen is el kell gondolkodnom (bár Edith Piaf neve is verebet jelent, mint megtudtam).

Az a baj, hogy többször előfordult, hogy már a kapcsolat elején tudtam, hogy ennek válás lesz a vége, mégis belevágtam, mert hittem a mesékben. Hülye tyúk szindróma (szebben fogalmazva: szent naivitás). Ha probléma akadt, mindig igyekeztem higgadtan átbeszélni, feltárni a gondok gyökerét, megtalálni a mindenkinek jó megoldást. De rájöttem, ilyen vagy nincs, vagy mindig olyan palival kezdtem, aki túl kényelmes vagy gyáva volt a változáshoz. Viszont ha mindent ugyanúgy csinálunk, nem fog változni semmi. Vagyis de: egy idő után kezd az ember rádöbbsenni a valóságra. A jól ismert forgatókönyv szerint jönnek a fázisok. Idegeskedés, sokkal többször vesszük észre a másik hibáit, ugyanakkor jóval kevesebb empátiával kezeljük ugyanazt a helyzetet, és már arra is berágunk, ha nincs mire berágni.

A következő szint, amikor az ember saját magában kezdi keresni a baj okát. Megmagyarázzuk magunknak, hogy egyáltalán nem rossz ember ő, van ennél sokkal, de sokkal rosszabb helyzet, biztosan mi fűjjük fel a dolgot, és ok nélkül kötözködünk. Ha ő nem változik, megpróbálunk mi magunk. Erre mondtam, hogy iszonyú természetem lehet, mert én anyyira tudok idomulni, hogy majdhogynem a saját egyéniségem is elvész, megsemmisül. Akkor meg mi a fenét szeressen rajtam?

Az első férjem első ütésénél kellett volna sarkon fordulnom. De nem tettem. Fel sem fogtam, magamnak sem hittem el – ilyenkor mentegetjük a másikat. Később meg belesüppedtem a rettegésbe. Sokan, akik nem élik át a családon belüli erőszakot, egyszerűen nem értik, a nők miért maradnak? Miért nem megy egyszerűen el? Hisz mi a legrosszabb, ami történhet? Megüt, megver? Hisz ha maradok, akkor is ez történik, nem? Szóval nincs benne logika. Akkor miért nem teszünk semmit? Hát azért, mert addigra a félelem az úr. Nem is a férfi maga, hanem a Rettegés. Arc nélküli, ok nélküli para. Addigra az ember agya kellően beszűkül és lezsibbad, hogy ne tudjon mozdulni sem. Láttál már természetfilmet, amikor az oroszlán játszik az elejtett prédával? És mikor nem is fogja a szájában, de amaz nem fut el mégsem. Ez pont olyan. Nem a szégyen! Dehogy.

Egyszerűen nem is jut eszedbe, hogy elfuss. Aztán évek múltával összeszedve minden bátorságomat megtettem. Elváltam. És rájöttem, hogy a legrosszabb nem velünk történhet, hanem azzal, akit a legjobban féltünk.

De ugyanaz a kis liba maradtam. Minden pofon ellenére hittem tovább. Az emberekben, az életben, a mesékben, a szerelemben? Sosem akartam megfogalmazni igazán. És érdekes módon engem mindig a bonyolult helyzetek találtak meg – tuti ezt is saját magunk vonzzuk be az életünkbe. Soha semmi nem pottyant az ölembe csak úgy grátisz. Mindig vagy túl külföldi, túl vallásos, túl idős, túl nő, „túl minden” helyzetek és emberek sodródtak az utamba. És mikor keresztetkértek egymást ezek az utak néha, abból véres drámák kerekedtek. Emlékszem egyszer ketten összeverekedtek miattam. Akkor úgy éreztem, legszívesebben eltűnnék a föld színéről. Összeestem, és bár érzékeltem mindent, ami körülöttem zajlik, nem tudtam megmozdulni sem. Állítólag nem is pislogtam. Elmenekültem a világ elől egy zárt, belső világba. Kihívták a mentőket, és be akartak vinni a kórházba. Mikor a hordágyra tettek, akkor tudtam csak megszólalni, hogy nem megyek sehová! Valószínűleg amolyan pszichés blokk volt, ami agyban dől el, mint ahogy az is, hogy tennem kellett valamit, különben elvisznek. Olyasmi lehetett, mint a félelem, és olyan az ébredés, mint amikor be mertem adni a válóperemet. Az emberi agy csodálatos. De néha veszettül cserben tud hagyni, és marha későn reagál.

Aztán megtapasztaltam mindazt, amit Jobbágy Károly Szomorú szerelem versében megírt. A tökéletesnek hitt férfi, aki mindenben passzol, okos, van humora, figyel rám, és szentül hittem: imád engem. Csak engem. Elhittem, hogy a felesége semmibe veszi, nem törődik vele, elhidegültek. Évekig vártam. Aztán amolyan partizán kitörési kísérlet során megpróbáltam kilépni az egészből. Az első szembejövővel és adandó alkalommal. Elég nyilvánvalóan és óvatlanul, szinte várva, hogy lebukjak, hátha ez felrázza, és arra sarkallja, hogy ha tényleg akar, változtasson. Ez persze nem tudatos tervezés volt, csak ösztönszerű reakció. Persze a dráma és a könnyek megvoltak. A harmadik fél nyilvánvalóan nem jelentett semmit számomra, csak egy eszköz volt – persze nem tudatos dolog volt ez részemről, csak ösztönszerű. És a sok ígéret, ami elhangzott, maradásra készítetett. Megint hinni akartam, és hittem. Még olyan három évig... Soha nem mondta, hogy „szeretlek”, és mindenkinek úgy mutatott be, mint kollégát. Az édesanyjának még így sem volt hajlandó bemutatni, pedig megígértem, hogy valóban kollégaként viselkedem – csak meg akartam ismerni. De semmi nem történt. Amikor búcsúzott, egyre kevésbé fájt már. És én egyre jobban éreztem, lépnem kell. Méghozzá ebből a kapcsolatból ki.

Az idő múlásával látja be az ember, hogy néha jobb, ha hagyja magát sodródni az árral, és nem küzd értelmetlen dolgokért. És még később jön rá, hogy ilyenkor kár megragadni minden arra úszó fatuskót, ha egyszer tud magától is úszni. De addigra megint belegabalyodtam egy kapcsó-

latba. Előző tapasztalataimból merítve elegendő volt a lángoló és drámai szerelemből, elegendő a vég nélküli várakozásból, és a saját korlátaimból. Mindent akartam és azonnal. Így egy hónap múlva már együtt is éltünk. Azt hiszem általánosságban elmondható, hogy egyik kapcsolat sem lett volna rossz, ha pusztán baráti viszonyban maradunk az érintettekkel. De a barátokkal együtt élni legfeljebb egy nyaraláson szoktunk.

A nő lovagról később derült ki, hogy kapcsolatunk első két éve alatt volt egy másik viszonya is. A hölgyet ismerem és szeretem. Neki is ígért, neki sem tartotta be, csak az a különbség, hogy ő érte el is vált, gyerekkel együtt, és úgy kellett véletlenül megtudnia, hogy vagyok. Évek múltán beszéltük meg, és nevtünk magunkon, hogy mindketten gyarapítottuk a libaegylet létszámát, és még az is lehet, hogy egyszerre volt hüvelygom-bánk. Ironikus. De amíg tudunk magunkon nevetni, nincs nagy baj.

Végül úgy alakult az élet, hogy, hogy ez a férfi egyedül maradt. Önsajnálátát rakta kirakatba posztjaiban. És én ennek az embernek írtam naplót az érzéseimről, gondolataimról, hétköznapijaimról, mikor hiányzott esténként, és adtam oda masnival átkötve karácsonyi ajándékként?! Ehhez nem kell komment.

Az új barátom – aki később a második férjem lett – kedves volt, eredeti, szórakoztató. Igyekezett a kedvemben járni. Hirtelen haragú volt, de soha nem ütött meg, és nekem már ez is elég volt. Nem volt nő (elvált), és látszólag ő sem akart várni évekig, elkötelezte magát. Az albérletet szépen kicsinosítottuk. És mivel addig szüleimnél éltem kisebb-nagyobb megszakításokkal, rá hagytam a pénzügyeket illetően. Kicsit többet költöttünk a kelleténél, és ez sok feszültséggel járt, ahogy minden együttélés kezdete. Az igazság az, hogy kevesebbet kellett volna elcseszni kajára és extrákra, mint a pia és a cigi. De én soha nem sajnáltam semmit a másiktól, sem a gyerekeitől, akik amúgy sem velünk éltek, így némileg kompenzációs kényszerünk volt.

Mondom: ritka rossz természetem van. De számomra ez nem jelentett soha áldozatot. Nem vagyok mártír típus, mint az anyám. Vele már tudok kritikus lenni. És mennyi ordibálást megúszhattunk volna vele is, ha már az elejétől kezdve tudok neki nemet mondani. De anyám mindig is erőből politizált. Sosem fejtette ki, miért kell ezt vagy azt megtennem, hanem elintézte azzal, hogy azért, mert ezt mondtam, és amíg az én házamban élsz, addig az van, amit mondok. Hát engem ezzel nem tudott meggyőzni. Sokszor csak azért is az ellenkezőjét csináltam. Nem azért, hogy bosszantsam, hanem mert így éreztem igazságosnak. Sajnos az igazságtalanságot nem bírom elviselni. Ha értettem volna, mit miért kér, vagy mond, talán még azonosulni is tudtam volna az álláspontjával. Évekig nem tudtam elviselni, ha hozzám ért. Ennek persze más oka is volt.

Kis panellakásban éltünk, és az én ágyam az ő szobájukban volt. És egyszer nem aludtam, mikor a szüleim házasságát éltek. Persze diszkrétan,

de nyilván akkor voltam már olyan korban, hogy felfogtam, mi történik. Dühösnek éreztem magam, és méltatlannak a dolgot. Máshogy néztem rájuk. Eléggé megpecsételte a viszonyunkat jó időre ez a dolog. Önbizalmam sosem volt igazán – persze ezt ma már jól tudom leplezni –, de akkor még abban sem voltam biztos, hogy egyáltalán túlélem ezt a csalódást. És érdekes módon minden indulatom anyámra irányult.

Szóval igen, jóval korábban ki kellett volna préselnem magamból azt, hogy NEM! Ki kellett volna mondanom ezzel együtt mindazt, ami akkor és ott, abban a pillanatban bántott. Mondani kellett volna, hogy ha újra iszol, elmegyek. Hogy unom, hogy nincs kihez szólni, ha haza jövök. Tényleg igaz, hogy ha nem szólunk, akkor nem fogják érteni, hogy az úgy nekünk nem jó, és nem felel meg. Honnan a fenéből tudnák, ha olyan jól titkoljuk? És egyáltalán minek titkoljuk, ha valami bánt? Nem tudom, ezt hol tanuljuk, és a szocializációnk során hol épül belénk annyira mélyre, hogy csendben tűrjünk és inkább érezzük magunkat feszültnek, mert belül felrobbanunk, hogy udvariasak legyünk azokkal, akik semmibe vesznek, hogy csendben élvezzünk, már ha egyáltalán merünk élvezni?! Miért kell ennek így lennie? Azt kéne mondani, hogy igen, ez meg ez van, ez jól van így, ez viszont zavar, változtassunk ezen, mert nekem ez nem jó így, és igen, én így szeretek élni. Neked nem tetszik? Hát ezt igazán sajnálom, de ilyen vagyok. Ha a kedvedért megváltoznék, akkor sem tudnék kibújni a bőrömből – ahogy te sem tudsz. Az alap attitűdök megmaradnak. Ha tudunk, közelítsünk álláspontokat, de gyökeresen megváltozni úgysem fogunk. Jobb, ha ezeket az elejét tisztázzuk.

Második férjemmel is elkéstem ezzel. Én a magam módján „jeleztem”, amikor valami nem tetszett, de ő vagy nem értette és nem vette észre, vagy nem vette komolyan. Én eleinte sokszor szólok (igaz, nem bunker módon, de szólok). Aztán beszólok, aztán már nem csinálok semmit. Hallgatók, könnyek nélkül sírok, és hasonló marhaságokkal gyötöröm magam. És mikor nincs tovább, csak csendben közlöm, hogy ennyi volt. Most is így történt. Bár baráti módon történt, így sem volt egyszerű... De addig éveknek kellett eltelnie, és én úgy „alkalmazkodtam”, hogy jómagam is rászoktam a cigire, és bár nem sokat, de rendszeresen ittam is. Már nem teszem. Ráébredtem, hogy nem vagyunk összekötve semmilyen értelemben. Van önálló akaratom és saját életem.

Hamarosan beköltözhet az új lakásába. Addig még velem él. Igazából már évek óta így élünk, szobatársak vagyunk. Furcsa volt végig kísérni ennek a már hivatalosan is baráti együttélésnek a fokozatait... Megbeszélni, hogy az eddig közös dolgokat megosszuk, eddigi életünket katalogizáljuk, összegezzük emlékeinket, a jót és a rosszat is. Amikor kimondták a válást, valahogy megkönnyebbültünk. Túl vagyunk raja. Azóta érdekes módon a respektem is nőtt, jobban vigyáz a szavakkal. Jó barátom, és remélem nem haraggal gondolunk majd vissza erre az időszakra. Kölcsönösen a

legjobbat kívánjuk egymásnak, ez talán nem változik azzal, hogy fizikálisan máshova megyünk haza.

Azt hiszem, egyet leszögezhetek: az életemben soha semmi nem történt véletlenül. Mert ezek nélkül a tapasztalatok nélkül nem lennék ugyanaz az ember. És akkor lehet, nem is itt lennék. És ha itt is lennék, esetleg másképp látnám a dolgokat, és esetleg másképp látnának engem is az emberek.

Sok marhaságot csináltam, és van, amire nem vagyok büszke. De kislétkorom óta „úton vagyok”. Gyerek voltam, mikor új hazát kaptam (magyaroként Magyarországot), végig küzdöttem az ezzel járó nehézségeket, ott hagytam a barátokat, és az egész addigi életemet, és magam mögött hagytam a gondtalan gyerekkort is. Egyetlen éjszaka alatt nőttem fel. A lelki lecsapódása az egésznek természetesen nem múlt el nyomtalanul. De én végig tartottam magam a tervemhez, és végigmentem azon a göcsörtös úton macskakövenként, mindig csak egy nappal és egy feladattal gondolva előre, hogy ne csapjanak össze felettem a hullámok. Mindig csak egyet!!!

Aztán jött a kamaszkor, a felirat az íróasztalon, hogy „Éljen az önpusztítás!”, aztán az anorexia, Apám betegségei sorban, és az egymás után bevonzott balfék húzásaim, a kényszeres hódítások: önmagam keresése, a viharos érzelmi hullámvásárok, és sorolhatnám. Sokszor átbillentettek. És volt, hogy nem voltam őszinte. De legalább törekedtem rá. Igaz, mindig ráfaragtam, ha őszinte voltam. Ennek ellenére mégis ebben hiszek. Ha valaki igazán fontos, azt akarom, hogy mindent tudjon rólam. A legféltettebb titkaimat is. Azt is, amit szégyellek. Kérlelhetetlenül őszintén. Még ha nehéz is. Hogy úgy állhassak elé pórén testileg, lelkileg, hogy ismeri minden hibámat, úgy szeressen, ahogy vagyok!

Megtanultam, hogy mindig tudjak örülni. Még akkor is, ha nincs rá semmi okom. Hogy ha rám gondolnak, ne egy mufurc csaj jusson eszükbe. Hogy ne hagyjam, hogy lehúzzanak a pletykák, az irigy emberek, a mindig negatív hozzáállás. Hogy a boldogság nem egy mámoros pillanat, hanem egy folyamat, amiért meg kell küzdeni: a mindennapok apró pillanatai, amikor örömet okozhatunk másoknak. A törődés, az önzetlenség, a figyelmesség. Megtanultam, hogy mindenért fizetni kell. Hol pénzzel, hol idővel, hol munkával, hol kemény edzéssel, hol folyamatos figyelemmel. Nem adják könnyen a kiegyensúlyozottságot, de még a könnyekért is dolgozni kell.

Megtanultam, hogy a kalandok nem hoznak megkönnyebbülést, csak bonyodalmakat, még ha látszólag nincs is következményük. És nem jelentenek semmit, hisz nincs mögöttük érzelmi kötődés. Egy idő után az ember megcsömörlik tőlük szerencsére. Kijózanodik, és ott áll értetlenül: ki ez az ember a tükörben? Ez én vagyok? Mi értelme volt ennek az egésznek? Talán jobban megismertem magam ezáltal? Végso soron igen, mert rádöbrentem, mit nem akarok már – erre mondják, hogy már kitombolta, kiélte magát? Nem tudom. De már nem vágyom erre. Nincs szükségem

idegenek megerősítésére, visszajelzéseire ahhoz, hogy tudjam, ki vagyok. Az ő szavuk nem számít úgyszemint. Senkié, csak azé a pár emberé, akik bennem élnek. Ha bajban lennének, csak ők állnának ott a betegágyamnál és viselnék gondom, nem pedig azok a kívülállók, akiknek korábban meg akartam felelni. Nincs szükség szerepekre, álarcokra, trükkökre. Elég, ha magunkat adjuk. Csupa közhely...

Szeretek egy férfit. Nem hittem, hogy valaha érezni fogok még így. Egyikünk sem akarta direkt, hogy megtörténjen, de attól még megtörtént, és mindketten örülünk neki. Még mielőtt komolyabbra fordult a kapcsolatunk, mindent elmondtam neki. Hogy tudja előre, ki vagyok, ismerje a múltam és a jelenem. Azt kérdezte „most le akarsz magadról beszélni?” Dehogyan akartam! Csak vállaltam a tetteimet, és a következményeit azzal, hogy esetleg nemet is mondhat. De így is akart. Engem! Szőröstül, bőrostül. Már régóta ismerjük egymást, és érdekes, hogy csak most találtunk egymásra. Egyszer azt mondtam neki, miközben a szemébe néztem, hogy ez olyan, mint amikor a csillagokat nézi az ember. Ahhoz, hogy eljusson hozzánk a fénye, néha évtizedekig utazik az űrben, hogy éppen ott legyenek, felnézzek az égre, és pont akkor meglássam.

Persze nyilván vannak, akik bármilyen oknál fogva utálnak – és néha ok sem kell, csak pusztán irigység. Lehet mocskolódni. És tessék: lehet utánam csinálni!

Lehet bizonyítani az akarást, fél év alatt öt év anyagából vizsgázni (minden tárgyból), lehet megtérni, megromlani, megkeseredni, reménytelenül szeretni, felnőttként megbocsátani, szülőkről gondoskodni, lehet a főiskolát saját erőből elvégezni minden pénzt és szabadságot erre szánva éveken át, hajnali 4-es busszal menni, rokonoknál aludni, szendvicset enni, lehet hó végén kenyeret sütni, lehet középkorú nőként sportolni kezdeni a tizenévesek között és felzárkózni. Még ha indokolt is lenne, tessék kipróbálni: nem visszaütni, saját magunkkal megbirkózni, elegánsan elengedni, lehet küzdeni és ragaszkodni – mindig, bármi is van – újra és újra felállni, és mindezeken után még úgy hinni, hogy fejjel menjünk a falnak, ha az az egy ember arra kér. És lehet egyáltalán nem siránkozni (túl sok energiába kerül, és ennyi erővel haladhat előre is az ember), saját botlásainkért nem másokat okolni, lehet mosolyogni, másokon segíteni, mindig a jót látni, és képesnek maradni igazi emberi érzésekre, minden rossz ellenére képesnek maradni adni és szeretni.

És itt állok most az új életem küszöbén. Kicsit félek a jövőtől, de az idő akkor is megy, ha akarjuk, és akkor is, ha nem, de az elpazarolt időt már soha senkitől vissza nem kapjuk. A kudarc az, amikor megállunk. Amúgy sincsenek igazán kudarcok, csak olyan elvárások (saját, vagy másoké), amelyekre az adott pillanatban nem állunk készen – de ezek azért történnek, hogy felnőttként belássuk ezeket, és tanuljunk belőlük. Gyerünk, lépj a küzdőterre, véd magad! Mély levegőt!

Fussatok ki Babilonból

I.

nincs tér és nincs erő
fogytán a türelem
benszülöttké
a történelem
lakatlan sziget vagy
anyaméh híján
menekült angyal ki
felülről született

II.

nyugaton a lenyugvó nap
keleti tájolású házának
tojás alakú ablakain
néznek ki üvegtestűvé vált
öregemberek
szemük hosszú időn át csiszolt
szürke gyémánt

III.

aprópénzre váltható tudás
profitorientált PR-apostolok
fenntartható fejlődés mantra
morálprédikáció a halottnak
nem mozog

IV.

mióta leálltak a csillék
a gyémántbányák mélyén
fejtetlenül dereng a bölcsesség
amit a veszélyes zónában lakók
többé nem látnak
vidámak
szemükön szürkehályog

Vasárnap nagy a veszély

kezdetben még
napos idő
majd délután
fordul a szél
ki teheti
töltsön minél
több időt a
friss levegőn
rétegesen
öltözködjünk
mert a hűvös
reggel miatt
nagy a veszély
fogyasszunk
vitaminokban
gazdag ételt
nagy a veszély
nagy a veszély
mert aztán a
felhős égből
több helyen
több alkalommal
eső zápor
alakulhat
ki pénteken
ki szombaton
ki vasárnap
nagy a veszély

Háromigenes

Pogóztál a Nyúzott Húsvéti Nyulak nevű
punkzenekar falusi kultúrházban megtartott
ingyenes újévi koncertjén?
Iparkodtál kalózmásolatokon megszerezni
A Nagy Sárga Parázna Billegető industriális
zajzenét produkáló banda összes demo felvételét?
Megragadott az Almák Világa magvas, pszichedelikus

zenei performanszokba csomagolt deprimált üzenete
és terjesztetted is?
Háromigenes válaszod nem nyugtathat meg egyetlen
jogdíjra sóvárgó népzeneeszt sem.

Imagináció tűzben

időben érek hozzád
fogoly vagy győztem
nincs különbség többé
közted és köztem

mosolyodba süllyed tükörképem
remeg odalent a szemfenéken
évszázadok óta intelligens tűzesővel
nézünk farkasszemet vakon

talpig feketébe
öltözött a képed
tűzbe teszem érted
átrepül egy madár a fájdalomon
átszakítja a vásznat

késik a felelet
bemerít a lángba
a szabadság itt van
minden jobban fáj ma

néz a képed engem
nézem a képedet
imagináció hogy
fogom a kezéd

itt a tűzben
tudom sokáig csak egy
idegennek tűntem

Égiháború

szürke köd az ország fölött lebeg
körülötte égbe nyúló hegyek
lentől füst száll fel húzik a felhő
vörös sárkány alakot ölt megnő
szaporodnak az oltárok minek
sötét kaput nyitnak a semminek
meggömbül a tér mint egy korona
eső helyett vér hull a homokra
hőhullám jön kiszárad a vetés
a legmodernebb technika kevés
szekértáborok közt papok állnak
tömjéneznak egy aranybálványnak
kiderül az aranybálvány bádog
sötét nap az ország felett átok

bárányfelhők az égen
pásztoruk szél

A lepel lehull

alkonyatkor a fény útját keresztező vonat
dübörgésétől megriadt ágaskodó lovak
képe villan fel az égen de elhomályosul
előregedő szövetek régi lepel lehull
szenderegnek az utasok tovább a föld nevű
időgépen az arcukon vér és üres derű
végállomás következik az apokalipszis
legtöbben csak legyintenek végállomás nincs is

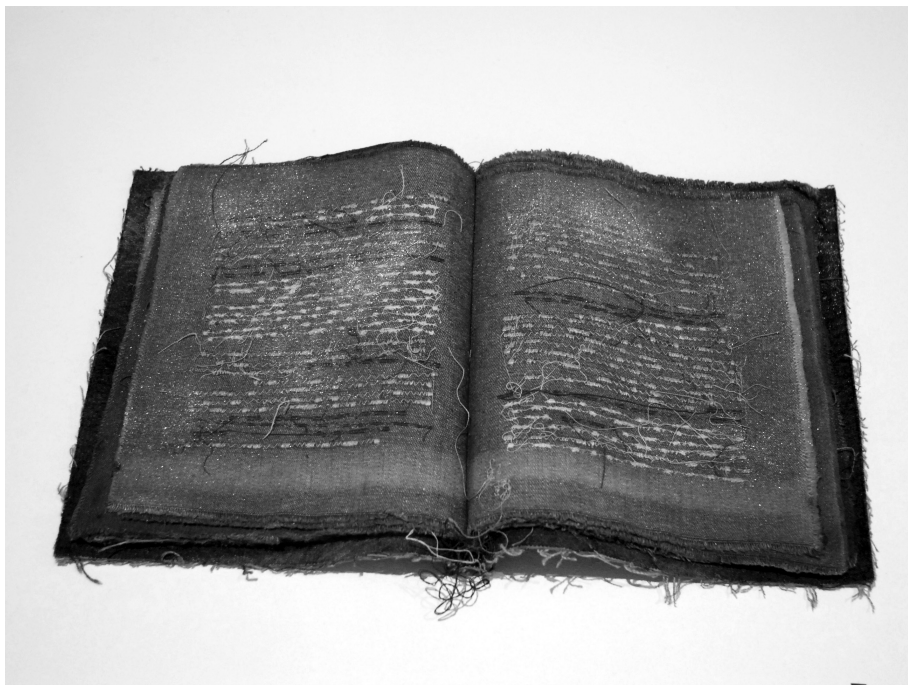
Gőte tüdősejtje a mitózis anafázisában

kibicikliztünk a határba
nem csak azért hogy fogjunk valamit
de ha már arra jártunk nejlonzacskóval
kellemes belvíztócsára találtunk
amiben hemzsegték az ebihalak
mert ez egy viszonylag állandó
mocsárhely lehetett a szikes talajon
volt hozzá nádas is kuruttyolás és ciripelés
hu-hu hallatszott mocsárparádé
szóval ezt nem lehetett kihagyni
itt biztos hogy élnek gőtéék szólt csepi
fogalmunk se volt hogy szegény goethe
hogy kerülhetett ebbe a tóba
de hallgattuk bölcsen alkalmi tanítónk
szavait ittuk mint a zavaros vizet hátha
kis dinoszauruszok cikáznak benne
no meg a peték de mi nem láthattuk
hogy épp a mitózis anafázisába ért
a gőtemagzat tüdősejtje sajnos
belerondítottunk szép biológiai folyamatokba
(nagy testvér megeszi a kis testvért)
és kifogtuk a gőtepárt
landoltak otthon az ötliteres befőttesüvegben
abban éltek vígan míg az egyik
példány a másikat megette
antimitózisa lett ez
nem csak a másik tüdősejtecskéinek
de a vonagló tubifexgombócnak is
ami a hivatalos gőteeléség
persze a gőtefeleségnek nem ízlett
inkább férjét falta fel
megkönnyebbült a család
gőteétel nélkül zúgott a lehel
benne kizárólag humán eledel
volt innentől kezdve s így tovább

Világállat

kiszáll a világ
befejezte elég
őrület ez a sok aktivitás
térfoglalás egyéb
egyik ketrecből ki a másikba be
száll
megáll a világ
állatvilág
világállat magyarázza kisfiának
egy okos apuka
járkálnak a ketrecek közt
milyen véres a pofája
mondja a kisfiú
rámutatva a világra
vigyázz a szádra felel apukája
de miért én
kérdi a gyerek

Erdősi M. Rita

Gyöngy

„Életem szerencséje a nappaliban vár, miközben azt sem tudom, Adrival együtt vagyunk-e még, avagy sem. Kár volt megírnom neki, hogy az lenne a legjobb, ha minden visszaállna a múltkori találkozás előtti állapotra, mert ha véget vetnénk a kapcsolatnak, azt kudarcként élném meg. Gyorsan rávetődnek a netre, hogy keressek valakit, csak azért, hogy neki se jöjjenek be, és ez még inkább megsemmisítően hasson rám. Az az e-mail talán csak egy röpke visszalépés volt részemről, az összegyűlt szar loccsant ki még egyszer így tudatom mélyéről.”

A fiú ki tudja, mióta ücsörög a teraszon, teljesen átadva magát gondolatáramának. Míg odabent vár rá valaki, ő csak szívja a cigit, a szemközti ház ablakait bámulva. *„Mikor írtam Adrinak, úgy gondoltam: jobb lenne, ha lenne kihez visszamenekülnöm, ha egy esetleges próbálkozás mással kudarccal végződne. Biztosan megérti.”* A fiú tüdeje legmélyéről fújja ki a füstöt, ami lassan terjed a kánikulai délután nyomott levegőjében. Hoszszan megülve gomolyog a lágyan ívelt arc körül, pillanatokra el-elfedve a mélykék szemeket. Aztán a tétova füst továbbhalad, opálos karavánként, átlósan vonulva a teraszkorlát felé.

A korlát szélén a füstszálak szétfoszlanak, és körbeszőnek egy másik létezőt is. A barna madár reggel óta ül a korláton. Teljesen mozdulatlan, mintha csak egy ügyes kezű sücs preparálta volna szabadidejében. Apró, fülnek alig hallható pihegés árulkodik csak arról, hogy életben van. A madár szemei a szemközti házra szegeződnek, de fekete gyöngyszemei sötét tükörként merednek a semmibe. Lábai nem látszanak, hasával tapad szorosan a korlát tetejéhez. Teljességgel elkerüli a magába mélyedt fiú figyelmét.

Az utolsó hamuhenger is lehuppan a cigi végéről. *„Kár volt írni neki. Miért kattogok Adrin, mikor a kis rugóhajú gyönyörűség a nappaliban vár?”* A fiú egy fémdoboz falához nyomja a csikket, majd azon lendülettel bele is pöcköli a hamutemetőbe. Pár pillanattal később már hangtalanul lépked az előszobában, az ablakon beszűrődő fény széles vállakat és valószínűleg vékony, téglalap alakot világít meg. Megáll, és némán nekitámaszkodik a nappali kék ajtókeretének.

A lány a kanapén ül, magához ölelve egy nagy, mustársárga zseníliaipárnát. Arcát a tv szemből világítja meg. *„Édes kis mikrofonfej”.* A fiú profilból gyönyörködik a lány vonásaiban, aki mit sem vesz észre mindebből – fekete gyöngyszemei a képernyőre merednek. Húsos ajkai valószínűleg előretüremkednek, mintha miután megalkotta, a végén még külön ki-

húzta volna őket arcából a Teremtő. „*Sosem gondoltam volna, hogy egyszer az enyém lehet. Annyira tökéletes.*”

A lány teljesen elmerül a televízión futó képkockákban: nézi, ahogy egy keskeny, fehér csónakot ringat a türkizkék víz. A gyöngyhalász egy vastag zsinórt köt saját testéhez, ez rögzíti a hajóhoz. Alkarján vastag hálót szőnek az erek. Közben a narrátor, egy vegán élharcos a nézők tudtára hozza, hogy a kagylók többsége nem éli túl, mikor elveszik tőlük a gyöngyöt, és egyébként is, a kagylók néma sikolyát nem hallja meg senki. A gyöngyhalász belecsoBAN a vízbe. Rögtön felbukkan. Megigazítja haját, hogy aztán úgYIS újra rábízza tincseit az áramlatokra. Lendületet vesz, mintha bukfencezni akarna egyet a víz színén. A fiú nézi, ahogy a férfi bőréhez képest valószínűtlenül fehér talpai az égnek merednek. Megelégteli a fiú a jelenetet. Belép a nappaliba, leveszi a távirányítót a komódról, és lekapcsolja a tévét.

A lány lassan emeli nagy, sötét szemeit a fiúra. Körülötte és alatta párnák sokasága, amikből biztonságos, puha fészket épített magának. Nem érti, miért jutott éppen most eszébe ismét az a réges-rég álmodott álom. Azon az éjjel egy sátorba küldte tudata legmélye. Hangos kiáltozást hallott. Megemelte a sátor barna vásznát, és kinézett alatta. „A varázslóm az. A földön hasal, kezében szorongatva kígyófejű botját. A lábainál fogva húzzák egyre messzebb tőlem. Ahogy ordítani kezd, én is ordítani tudnék. Többen körülállják, fáklyákat gyűjtanak, és komótosan, mintha csak egy gyermeknek nyújtának fagyaltot, égetni kezdik a testét. Miért nem próbál menekülni? Sokáig tart, míg aztán végül kiüvölti varázslóm magából teljesen az életet. Ott hagyják a földön fekvő. Mi lesz ezután, nélküle?” A lány már nem emlékszik arra, hogy mikor először álmodta meg a varázsló halálát, másnap délelőtt vettek el tőle mindent.

Most a párnabarikád közepéről csak csendben figyel, ahogy a fiú leül mellé, és finoman simogatni kezdi alkarja belső felszínét. Elmélyülve játszik az apró pihékkel, majd kezét lassan végigsimítja a lány alkarján, könyökétől lefelé. Ujjai finoman beleszaladnak a lány homorú tenyerébe, és továbbcsúsznak a semmibe. Alkarja csúszik már a lány kezében, kétségessé téve, ki simogat kit. Aztán a fiú oldalra dől, egyik könyökére rá támaszkodik, ég felé kanyarodó C betűként kucorodva a lány köré. Elkezdi félreepakolni a lányt támasztó párnákat, a sötét, keskeny kis kezek is besegítenek. Nehéz lélegezni, a forró délután állott levegője teljesen megtölti a szobát. Lassan a színes párnakupac tetejére kerül a citromsárga vászonadrág, az a lenge, ujjatlan lenfelső is. És még néhány apróbb holmi.

A fiú, mintha egy másik kontinens szépségeit térképezné fel különös gonddal. Úgy érzi, gyönyörű helyre érkezett. Amikor azonban az utolsó fehér foltok is eltűnnének a térképről, hirtelen minden zátonyra fut. Ahogy az már más felfedezőkkel is megesett korábban. A lány hirtelen kitépi magát az ölelésből. Arca ijedt, és már nem tudja, hogy gondolhatta komolyan ezt a mai napot.

Aztán fejben a bolygó egy távoli pontján találja magát. *„Eljött a vágási szezon, és én erről csak annyit tudok, hogy ami velem történni fog, az azt jelenti, tisztaság. Ha nem csinálják meg, akkor vizeletszagú leszek. Az ünnepségen mindenki itt van, akit szeretek. Anyám fogja a fejem, kapaszkodom az édeskés illatába. A sárga színű kendőt vette ma fel. Nagyanyám egy kicsit távolabb ül egy széken, csendben figyeli az eseményeket, ahogyan mindig. A bába odajön, kezében meglátok egy rozsdás kést. Ő az, aki a világra segített. Fehér kendővel kötik be a szemem. Hallom, ahogy apám azt mondja, ami most jön, az a legjobb dolog, ami csak egy nővel történhet. Távol tart minden rossztól, amivel egyébként túl sokat foglalkoznék, és isten tudja, mitket művelnék, ha nem lennék megvágva. Lefognak, és szétfeszítik a lábaim. Miért hallgat most mindenki? Hasító fájdalmat érzek. Meleg vér árasztja el a combjaim. Anyám elengedi a fejem, és csak annyit mond, most már maradjak csendben.”* Bárcsak egy csak előző életről lenne szó!

Nézi a fiú a lányt, amint az a kanapé lehető legtávolabbi pontjára húzódva vacog – a világnak melege van, őt meg mintha fagyhalál fenyegetné. Szíve szerint a fiú úgy felrúgna most egy kukát. *„Nem hiszem el. Még egy nő, aki csak korlátokat állít. Ha ilyen a szex, akkor inkább kinyírom magam. Vagy elhatározom, hogy a lányok hajkurászása helyett az lesz az életcélom, hogy a zenében próbálok meg boldogulni. Viszont nem vagyok valami jó zenész, és ezzel tisztában vagyok. Sokat fogok gyakorolni, hogy fejlődjek valamit, de ez egyedül baromi nehéz lesz, és ha nem lesz bennem lelkesedés semmi iránt, nem is fogok zenélni, és ugyanolyan szarul megy majd minden, mint most.”*

Gyenge légáram mozdítja meg a szoba forró levegőjét. Az emlék kipörgött, lassan megnyugodni látszik a lány. Közelebb húzódik a fiúhoz, vállába kapaszkodva felül, mocomorog picit. Ráül a sarkaira, úgy babrálja hajfürtjeit. Kicsit vár, majd óvatosan kitolja jobbra csípőjét, és lassan oldalra gördülve leül a lábszárai mellé. Előredől, lábait kinyújtja, így fekszik hasra, míg még lehet, biztonságban tudva titkát. Elodázva az elodázhatatlant, hasa szorosan hozzátapad az izzadt lepedőhöz. Apró, fülnek alig hallható pihegése árulkodik arról, hogy életben van.

Szürrealizmus, por, gipsz és karfiol

A verseket eredetileg 1980-ban adták ki Jugoszláviában. Ebben az időben Magyarországon nem jelenhetett meg a kötet. Most azonban összegyűjtötték és kiadták a költeményeket újból, 2016-os megjelenéssel, Tolnai Ottó életműsorozatának első köteteként. Benne a lehetetlen megformálásával, időtlenségben, karfiolban...

A szövegek mitikus kavargása egységes, kölcsönhatásban lévő rendszert alkot. Tolnai törekszik az analitikus megoldásokra és megközelítésmódra, a különböző értelmezési lehetőségek skálájával. A dadaizmus, szürrealizmus és kubizmus mellett az avantgárd művészetre és költészetre, mint általában vett értékrendre világít rá. Utazásai (Jugoszlávia területén, Újvidék, Ljubljana, Hvar, Zenta) és említett személyei (Johns, Dalí, Pasolini, Weöres, Leopardi, Baudelaire, Croce) az irodalmi, filozófiai, filmes és társadalomtörténeti világ részei.

Elárulja, milyen minőségben tekint saját költészetére: „költészetem nyitott... bizonyítva költészetem zártságát” („*sosem ettem még*”). Folytatja költői mivoltának hangsúlyozását, letisztultságát, létének lényegét: „boldog vagyok verset írok” („*sosem ettem még*”). Orfeuszi mivoltának klaszszikusabb értelemben is hangot ad, dalnoki szerepben. A pillanatképek, hangulatok, dallamok és rigmusszerű megoldások a lélekben lejátszódó, mély, álomban is megjelenő jeleneteket hoznak létre. Ezt a „citromkopogás”-sal erősíti meg, a hangadás, hangzás cselekményével (a *Hegyoldalon-ciklus* verseiben). A költő ismét, kántál, sír.

Tolnai rendkívül erős jelképeséget visz a versekbe. Szimbolikája a szürrealizmuson át az avantgárd költészet moduljaira épül. A millió jelkép, vízió, szín, forma, állat, lélek, rezdülés, tárgy és személyes emlék mind egy belső világ porrá lett, porban örvénylő kiáradása. (*Ó szállok én*). A költő száll, mint a madár, a lélek, a hamu. Az életrajzi elemek elfedten, de értelmezhetően vannak jelen a szöveg(ek)ben. Ebből az egyik kiemelhető, állandó jelleggel visszatérő elem a halál, búcsúzás, és öngyilkosság kimondása: „itt az éj” (*Hogy is jobb*), „mélyen a földben” (*Lenn a búza*), „embernyi férgekkel tele” (*Válami súlyos*). Ehhez a megalázottság és önmehtagadás állapota társul, panasszal telve, kifakadóan: „Elegem van minden aljasságotokból. Ha nem öltem még meg magam, / csak azért, mert nem adtam fel az életet” (*A szentjánoskenyér-forma vízjel-ciklus* 179). A másik fontos életrajzi rész a gyermekkor, ennek történéseit is feldolgozza: „kemencéjénél olvasva zentán... délután eladtam russel [sic!] súlyos

filozófiatörténetét pascal kis gondolataiért...” (*A szentjánoskenyér-forma vízjel-ciklus* 177). Mozzanatonként jeleníti meg a kisgyermek életét és halálát: lelkét, amelyet vasalnak és többrét összehajtanak („nyolcas”), vagy Karfiolt, aki eltűnése után megfagyott („éjfélkor és ötkor”). A halál jelensége a pszichikai megsemmisülés mozzanata is a konkrét biológiai elmúlás mellett, illetve annak kiteljesítő komplementere („egy légy”, „neved szent kishúgom neve”). A gyermekmotívum és az ember képe azonban súlyosabb lelki-pszichológiai körvonalakban is megjelenik: „a nagy trapp újabb legyeket zavar elő / a rejtekhelyekről / réseinkből / nyolc gyufásdoboz / nyolc kis bányászkoporsó / s a családi gyufásdoboz tömegsírja / a télben” (Vizesnyolcas-tüzesnyolcas ciklus 64).

A múlt lényének egymás mellé rendelése, az ember és *a más* egymás mellett létezése, szimbiózisa, kompozíciója, konstrukciója különleges ontológiai kapcsolatrendszer fejé ki, emlékek lágyan, (látszólag) irracionális rendben mozognak. Ez az irracionalitás (volt) maga az élet a gyermekkortól az elmúlásig, portól az apokalipszisig. Mindez eltűnik, mint „a felzabált ének” („ez tény”). A kötet a költő számvetéseként is értelmezhető, a földi javaktól való eltávolodás periódusában. „Angyali toporzékolás” („éjfélkor és ötkor”) ez a költő részéről, türelmetlenség a létezéssel szemben, menniakarás.

A szimbolika és szimbólumrendszer, valamint az asszociációs elemek mind a kötet vázát képezik. A lócsont vagy embercsont az eltemetés és a halál erőteljes képi jegyei. Az apokalipszis vonatkozásában a csontlovak (valamint démonok, hullák, további csontok, hollók), mint több helyen is visszatérő jelenségek bukkannak fel. Az apokalipszis előjele a feszültséget, kínlódást, demenciát kifejező (lidérces) látomássorozat. Az én dantei érdeklődése, ki nem mondott kérdései, előérzete, félelme a purgatóriummal vagy pokollal kapcsolatban rajzolódnak ki. A költő a lélek megnyugvását szeretné. A testnélküliség, a test és lélek különválása, spirituális elszakadás, és az anyagiak hátrahagyása fontos poétikai részecskévé válik – akár az apokalipszis elsöprő hirtelenségével. A csontfűrész („*megkért bennünket*”) kifejezetten a patológikus, ridegséget, életteleniséget, közönyt kifejező összetevő. A létnek egy bizonyos fázisán túl egy másik ember gondoskodik a testnek, mint pusztá húsdarabnak, biológiai tömbnek a megszüntetéséről, eltüntetéséről. Ez magának az emberi formátumnak és mivoltnak a végleges felszámolását jelenti.

Tolnai az emberi létezést két alapvető részre osztja: a tudata birtokában lévő ember, és a már tudat nélküli ember test mibenlétére: „mert e szűk lépcsőházban nehéz levinni a koporsót” („*szeretnék fegyverengedélyt*”). Az ember darabjai a humán esztétika részévé válnak. Ily módon iszonyat és lidércnyomás keletkezik: „rántott agyvelők / lereszelt nemiszervek” („*az első padban ülök*”). Az ember elidegenedik, holtan elidegenít. A költő saját magát is ennek az elidegenedésnek a mentén ábrázolja, egy helyen

„felköszöntött hulla”-ként. Lemezteleníti magát, a megalázás és megalázottság mozzanatát a megtörténtből újra megtörténőbe fordítja. Szigorú önbemutatással, önkritikával (önvallomással) tárulkozik fel a szövegeken keresztül: „én gyöngye vagyok / nagyon gyöngye kedves hallgatóim” („összetöröm ezt a”). Átvitt értelemben is fagyott, zárt világa (hómező, hótömb) képlékeny, melyben dementív szálakkal elfedi a valóságglátás és valóságglátatás szféráját.

A por szimbolikája többféle. A *porosság* megjelenésével elkezdődik egy új életfázis. A por (porból lettünk porrá leszünk, elhamvasztás, hamu, szétszórás és szétszórás) és sokfélesége a költői önkifejezésre reflektál, ebből indul ki. A por visszatérő jelkép lesz, előkerül, mint „láthatatlan púder” (*A szentjánoskenyér-forma vízjel-ciklus* 171), vagy mint az aprítás, lisztte, porrá zúzás folyamatának eredménye (*A szentjánoskenyér-forma vízjel-ciklus* 173). Megjelennek a végső jelek is, az elmenekülés, kiszabadulás és meghalás motívumai, a korábbi búcsúzás gesztusának a bevégezésekképpen. A költő a világból mindörökre el akar tűnni, meg akar semmisülni. A „PORKUPEC” szó a por birtoklását, esszenciáját kiáltja ki jelentéstartalmában. A mindenkori por metaforája az ember származásának és jövőjének a képe. A földbe és a földhöz való visszatérés cselekménye (porból lettünk, porrá leszünk). Kiemelt (kötő)anyag és jelképes elem a gipsz, az ember formálásának és formálhatóságának a kifejezője: „a gipszhegedű belsejében szép fekete tok van” (*Változatok gipszre-ciklus* 159), „gipszes lisztet zabált patkányok” (*Változatok gipszre-ciklus* 160), „gipszotéka”, „gipszajak”. A legfőbb szimbólum azonban a *karfiol* motívuma, melynek a költő kiemelt szerepet szán. *Utazás a karfiolom körül* – jelleggel vezeti fel az írói-szerzői vonatkozásokat. A költő korábbi létfázisait, életszakaszait kapcsolja össze vele: „mi mara / d utánam a / márványkarfiol / költészetem büszkesége...” („*éjjélkor és ötkor*”). A por és a gipsz anyagára, hatékonyságára utal a liszt is: „a lisztezett sózott toll fehér éjszakái / ki szórta szét / ki szórta szét ” (*Nullás liszt*).

Az agyat, zöltséget, tárgyat, a különleges szubjektív vonzódás tárgyát adó jelenséget azonban a *karfiol* testesíti meg. René Magritte *Ceci n'est pas une pipe* felvetésének mentén Tolnai fogalomanalógiákkal, szabad asszociációkkal gazdagítja a szövegvilágot. A szürrealista felfogás dominanciája és a szürrealis képalkotás egyértelmű és magával ragadó. A paradoxonok alkalmazása felveti a kérdést, mi a művészi szál logikájának, a szerző szövegkonstruálásának az alapja, alapvonása, logikai kezdeménye.

A szövegépítési és szóalkotási folyamat, játék és a (humoros) hangvétel a magyar nyelvi használat teljes kiaknázása. A szövegmodulok tartalma és szerkezete önmagáért való és önmagából származó konstrukció. Tolnai ebből a készletből építi fel a struktúrát, a Világport („sün söpör”, „dekli-rakás”, „japánkacsa”, „wolframgubanc”, „güzücomb”, „asztrahángallér”, „vadkartonpapolás”). A fogalmak ismétlése, az álmokban is megjelenő

repetitív, figyelemfelhívó vagy jelképes tartalomra utal. A szavakkal kialakított gördülékénység a könnyebb befogadhatóságot támasztja alá. A mondáskényszer, mondásélmény sajátos deklarációba, manifesztációba, önmanifesztációba alakul. Tolnai elmond mindent, ami élettrajzi és költészeti létfontosságának alapvető része. Ettől válik „Tolnai-lexikonná” („szarvaslesen”). Minden „tolnaitás” (*A fehér holló*) egy helyen olvasható. A központosítás hiánya az újabb végtelenített folyamatokat, és az önmagába visszatérő időtlenséget erősíti.

Tolnai Ottó tárgyilagosan magyarázza meg a fenti szöveg-, szó- és tartalomábrázolás lényegiségét. A *Legyek karfiol* eredetileg 1973-ban jelent meg (*Utószó* 250). Saját bevallása szerint, többek között szerb szürrealista költők hatottak rá már 1955-ben (*Egy iskolapadra* 196). „A Világpor olvasása közben minduntalan a fejemhez kaptam. Szinte pontosan éreztem, imaginációs képességeim mekkora adagjait, karfiolrögeit-rózsáit vette, vágta, szakította ki...” (*Utószó* 256). Mindez része az Új Tolnai Világlexikonnak (*Utószó* 251). Tolnai sajátos módon áll hozzá a különböző jelenségekhez, melyeket a kötetében felvet: például egy légy milyen viszonyba kerülhet az emberi lélekkel, vagy a pékségi kifehéredett tücsök a kemencében, ami még ciripelt is. Folytatva térbeli és időbeli csapongásait: „Én... a tésztaival dolgoztam úgy, mint Rodin és Jován a gipsszel, mert a tészta bennem volt...” (*Utószó* 253) Megemlíti René Char költőt és Gertrude Steint is (*Utószó* 255). „De kezdjük előlről. *És most kezdjük el, mintha elkezdenénk.* (Gertrude Stein). A könyv bizonyos merészségei ellenére is hasonlóan kezdődik, mint általában a könyveim. Szerves, gyakran már-már naiv kis ciklus vezet be. Aztán a szétrobbanó ciklusok. Majd a képzőművészeti és irodalomtörténeti vonatkozású darabok. A Pinakotéka. Szintetizáló tömbök. Záró versek.” (*Utószó* 257). Kifejti továbbá, hogy a szövegek miért egy adott struktúra mentén jöttek létre: „... a *Világpor* tárgyvilága, amely itt is a kimart középre, az elhasználdott szent kategóriák helyére helyezett növényi nap körül kering, repül összevissza... Emlékszem, első párizsi utam alkalmával mennyire megigéztek a szép, magas, fekete utcaseprők... mind jazz-zenészek, gondoltam... csak hajnalonta így gyakorolnak...finom porkupacokat söpörve, összesöpörve a világ szemetét, a világ porát, mert a világ porlik, de ők szépen összesöprik...” (*Utószó* 261-262).

(Tolnai Ottó: *Világpor*, Jelenkor, Budapest, 2016)

Hörcher Eszter

Az irodalom (látszat)valósága

Hiába olvassuk el akár többször is Rakovszky Zsuzsa idén megjelent regényét, a Céliát, és hiába próbálunk keresni rá mentségeket, mégis meg kell ismételniünk azt, amit az ÉS-ben Gács Anna állított még 2014-ben egy másik Rakovszky-regényről, a Szilánkokról: „alapvetően elhibázott vállalkozás”. Pedig azzal a prózával még elégedettebbek is lehettünk. A korábbi nagyregények: A kígyó árnyéka ((2002), A hullócsillag éve (2005) és a VS (2011) sikerei után a Célia – valljuk be, legalábbis azokhoz képest – gyengébben sikerült.

Talán a koncepció a felelős mindenért: egyrészt azzal, hogy a szerző a férfi főhős, a közel ötvenéves Ádám szemével és narrációjában láttatja korunk súlyos társadalmi, magánéleti problémáit, a rendszerváltás utáni értékzavar okozta traumákat; főképp a fiatalabb generáció cél nélkülségét, kiuttalanságát, életértelem- és igazságkeresését. Valójában megszokhattuk már, hogy a költő és író Rakovszky egy egyes szám első személyű narrátor mögé rejtőzik, és nem is lenne bajunk ezzel a szubjektív nézőponttal, ha jelen esetben a szerző eltalálta volna a férfikaraktert és a hozzá illő férfihangot. Ám Ádám személyisége, gondolkodásmódja, beszédstílusa közhelypanelekből van összegyúrva, és íróilag kidolgozatlan. Emiatt a szöveg egyenetlen, és a kissé infantilis, jellem-gyenge, tetteiért felelősséget nem vállaló, függetlenségéhez ragaszkodó, félművelt íróféle (afféle lektúrgyártó) értelmiségi Ádám lelkiállapotának van alárendelve. Nem beszélve arról, hogy a jelen valóságának egy szubjektív tudat mentén való ábrázolása csak egyoldalú, részleges ismeretekkel szolgálhat, így (egy ekkora horderejű tematikánál) alapvetően hiányzik a mindentudó narrátor, vagy minimum egy egyes szám 3. személyű elbeszélő. Másrészt a vázolt tematika, megspékelve a hősök megigazítására, megjobbítására irányuló didaktikus szerzői céllal, erősen behatárolja még a cselekményszöveget is.

Elhibázott már a könyv felütése, alaphangja is, az a szarkasztikus hangnem, mellyel Ádám elénk tárja magánéleti problémáit. Főképp bántó az anyja temetése körüli hercehurcának ilyenén leírása, de nem szerencsés a párkapcsolati bonyodalmak ironikus elbeszélése sem, beleértve „játékonykodását”, mellyel egy ismerőst, Zsanit lombikbébihez juttatja. A gyermek lesz majd a másik főszereplő, a címadó Célia. Ez a hangnem komolytalanná, hiteltelenné teszi a morálisnak szánt – mellesleg valóban lényeges és izgalmas – kérdéseket. Tulajdonképpen már itt, az elején eldőlt a regény minőségének sorsa. Ez a narráció, Rakovszky elbeszélésmódja (ismét Gács Annával szólva) „egyszerűen leszórja regényének lehetséges intellektuális tétjeit”. (ÉS, 2014. szept. 19.)

A Célia hiperbolikus, morális tanmesévé válik, melyben a szerző (igazságkeresés címén) logikátlanul, nem a dolgokban magukban rejlő igaz-

ságot keresteti hőseivel, hanem valamiféle illúziókat kergettet velük. Az amúgy is (Rakovszky kedvelt problematikája szerint) identitászavaros Céliának előbb saját magát kellett volna megismernie, felmérni képességeinek határait, hogy azután dönthessen saját sorsa felől. Célia tulajdonképpen egy előre erősen beszabályzott eseménysor egyik áldozata lesz. Valójában a regényben minden szereplő áldozat, mert miközben az élet értelmét keresik, a látszatlétbe: hamis életpótlékokba, napjaink iparszerűen űzött életmódmodelljeibe botlanak, hitpótlékként pedig a média által is megvezetett tudatmódosító szektákba. Furcsa, hogy egyedül Niki, Ádám egy fiatal tanítványa (mert hősünk angol nyelvórakat is ad) és plátói szerelme az, aki céltudatos, aki tisztában van önmagával, női vonzerejével, aki eléri célját, végül kiköt egy tévébeli valóságshow-ban, de kiszavazzák, s útja egyenesen a prostitúcióhoz vezet.

Az egyébként nagyon is valóságshow-ként ábrázolt életből sajnálatos módon épp a valóság hiányzik, valódi korfestéssel, miliórajzzal csak itt-ott találkozunk (igaz, akkor az tagadhatatlanul élvezetes, rakovszkysan komikus), mint például Zsani és Ádám utazása Földvára, de amúgy hiányzik a tárgyi környezetrajz, és szegényes, egysíkú, leegyszerűsített a szereplők jellemábrázolása. Pedig nagyon fontos lenne, hogy (például a drámai monológokban, párbeszédekben) meglegyen a lélektani hitele annak, amit a figurák képviselnek. Ez sajnos sem Ádám, sem Célia esetében nem valósul meg. Ennek eredménye lesz az a végtelenül banális és középszerű Célia-monológ, illetve tisztázó párbeszéd apa és lánya közt a regény záróakkordjaként. Ádám bölcselkedései színvonalaltalanok. Lányának adott jó tanácsai laposak, közhelyesek. Így például a következők: „[a]z életünk annyit ér, amennyi örömet ki tudunk facsarni belőle” (294), vagy: „olyasmit vársz magadtól, amire az egyes ember nem képes: hogy értelmet adj a cselekedeteidnek”. Való igaz, hogy lektűrszerzők számára ez akár csemege is lehetne, és végül is Ádám nem több annál, mégis! Ez a fajta „lélektani hitel”, amit Visy Beatrix az ÉS június 30-i számában pozitívként tüntet fel, az elbeszélés módjával leminősül, és véleményem szerint itt nem emeli feltétlenül a szerző hitelét is.

Ez a regény Jókai Anna egyik kései és félresikerült művéhez, az Éhes élethez hasonlítható túldimenzionált realitásával és furcsa irracionálisával, az elképesztő méreteket öltő ezotériájával (kozmikus asztrológia, angyalterapeuták, kristálysakértők), intellektuálisnak beállított miszticizmusával, azzal a spirituális éhséggel, mely a mű befejező textusában végleg eluralkodik. Még a bibliai allúziók, az intertextusok is rokonságot mutatnak. Ádám kissé amorális, akaratgyenge természetével aligha egyeztethető össze, hogy (rakovszkys motívumként, alkotói attribútumaként) misztikus álmokat lásson, mégpedig az Igazság Szájáról álmodjon. De ez a mohos istennőről szóló ókori történet jelentős szerephez jut a regényben, motiválja Célia Igazságkeresését is, a plázaautomaták jósnői ennek

már csak torz megjelenési formái. A Nikivel kapcsolatos bibliai reminiscenciák hamisan csengenek, főképp az Énekek éneke sorai. Ironikusnak itt aligha mondhatóak, legfeljebb megerősítik bennünk azt a véleményt, hogy Ádám szerelmi kapcsolatai courths-mahleresek, a házasságban élő Henivel való szerelmi háromszöge mindenképpen az. Szenvelgései, nyavalygásai lányregénybe illenének, beleértve fel-feltörő büntudatát is.

A regény alaptörténete majdhogynem 21. századi ponyva: Zsani, korunk szinglije kémcső segítségével Ádámtól gyermeket „fogan” (egyszerűen megkéri volt iskolatársát erre a szívességre), majd el is küldi, nincs rá többé szüksége. Jóval később futnak össze újra, akkor a lánya már hétéves, és túlélte már sokféle életvezetési modellt, amikbe az anyja belevitette. A csonka családban felnövekvő lánynak nincs apaképe, neveltetéséből hiányoznak az értékteremtő és őrző normák, ösztönösen hiányolja az életét szabályzó életelveket, és már egyetemistaként fellázad. Ott akarja hagyni az egyetemet, Zsani ekkor fordul segítségért Ádámhoz. Ettől fogva a történet végéig szükség van Ádám közreműködésére, mivel a lány eltűnik. Ketten nyomoznak utána, míg végül Ádámnak sikerül kapcsolatot találni Céliával, lezajlik a korábban említett nagy párbeszéd, mely után a lány végleg kilép látóterünkől. Menthetetlenül magába szippantja egy vallási szekta.

Rakovszkyt régóta foglalkoztathatja ez a téma, ugyanis ennek a történetnek, illetve a rendszerváltás utáni értékválság bemutatásának előzménye/előképei vannak, még a lírájában is. A 2015-ben megjelent Fortepan című nagyívű önreflexiós költeményében, történelmi tablójában jelzi, hogy a rendszerváltással „[v]alaminek örökre vége” lett, „a régi térkép már használhatatlan, irányt jelezni csak a sarkcsillag marad”. A 2016-ban másodszor is kiadott A Hold a hetedik házban című kötet Mája fátyla című novellájának főhőse pedig a katartikus élethelyzet elől (Céliához hasonlóan) egy szektába menekül. Ő azonban józan belátásra jut, és kiszabadul onnan. Céliának ez már nem adatik meg. Úgy tűnik, ami egy novella keretei között megúszható: a didaktikus önreflexió, az a regénykörnyezetben (és pár év múlva) már nem lehetséges, a regény hősnője hosszú monológban magyarázza el (sokunk számára értelmetlen) döntését.

Egy recensens, Lakner Dávid szerint a csonka családban felnövő lány identitásavara, lázadása érthető, amit különösebben nem is vitatunk. A regényben több hasonló esettel találkozunk, Ádámnak is vagy három mostohaanyja és féltestvére van. Megoldatlan társadalmi jelenséggel van dolgunk. Mégis megkérdőjelezhető az a kizárólagosság, ahogy Rakovszky presszionálja és ide juttatja hősnőjét. Ellenpéldaként említhetjük, hogy a múltban, amikor még erősen kötött hagyományrendszerben nőtt fel valaki, épp azzal szemben lázadt fel. Lásd Szabó Magda Freskó című kisregényét, a református lelkész családjának tragikus történetét! De amíg a Freskó ábrázolása számunkra hiteles, addig a Céliában azt érzékeljük,

hogy a szerző szinte leblokkolja a szereplők gondolkodását, így lehetetleníti el Céliát is, hogy narrátorként megszólaljon. Eredetileg ugyanis Rakovszky kettős narrációt képzelt el, de vallomása szerint „hősnője nem tudott megszólalni”. Az okokon érdemes még eltöprengeni.

A regény szerkezetén stílusosan is érződik a kimódoltság. Szinte zavaró, hogy pontosan, oldalszámszerűen kitapinthatóak az egyes részegységek: a 72. oldalig tart Ádám múltjának ironikus hangnemben történő feltárása, és tulajdonképpen (akár egy eposzban) az enumeráció, majd visszatérve a jelenbe, egészen a 153. oldalig sémákban mutatkozik meg az élet mint valóságshow. Helyszíneként főszerephez jutnak a plázák mint szentélyek, a shoppingolás szakrális cselekedetté válik. Az Éden Klub a megváltás helye lesz, lelki gyógymódot a különböző terapeuták kínálnak. Ádám fő szórakozása a videoklipek és szexműsorok böngészése a neten vagy a tévében. Nőügyei rendezetlenek, érzelmei tisztázatlanok, tágabb családját a fentebb leírtak jellemzik. Mindezek ellenére valahogy mégis mindenkit megérintenek valamiféle metafizikai távlatok. Zsani is túljutott számos fals életvezetési próbálkozáson, jelenleg lányáért aggódik, néha az alkohol nyugtatja le. Céliáról is megtudunk ezt-azt (honnan kapta a nevét, egyetemre jár, angoltól kiváló), de ezentúl semmi közelebbit. Épp ezért meglepő, hogy a 153. oldaltól eltűnik a szemünk elől. (A szerző kivonja a forgalomból?) A regény krimi jelleget ölt, Zsani és Ádám nyomoz a lány után. Ádám még halottlátóhoz is fordul, ígéri, jó apa lesz, ha lánya előkerül. A regény cselekménye a valóságshow és az irracionális remények dimenzióiban lebeg. Mindeközben a tényleges Igazságról, illetve arról, hogy miféle életértelmet keres Célia, vajmi kevés derül ki. Mintha kiüresedtek volna a fogalmak. Végso döntéséről, hogy bekeresztelkedett egy szombatot ünneplő szektába, egy véletlen találkozás után számol be apjának. A régi rendszerre emlékeztetően a szerző (helyeseltetően ironikusan) szombati „taggyűlésről”, nem istentiszteletről beszél, mintha eszmileg azonos rugóra járna a két szervezet, az egykori párt és a mostani kisegyház. Céliát döntésétől Ádám se tudja eltántorítani, de valódi megterés helyett tudatmódosításban, teljes agymosásban lesz része.

A regényben a transzcendentális jelleg (a kor igényeként) sokféleképpen van jelen, gyakran torz formákat öltve. Meglepetésünkre a cselekmény végül majdhogynem Ádám megigazulásával zárul. Pontosabban a záró karácsonyi jelenet is inkább a szerzői intencióról árulkodik, és ráadásul közhelyes: a szeretet ünnepe kibékíthet, összehozhat, elrendezhet emberi sorsokat, még ha kis időre is. Ádám tulajdonképpen belecsöppen ebbe a furcsa szituációba: házínénije, akitől megszerezte a lakást, váratlanul hazajön az idősek otthonából, és lejátszódik egy szentimentális jelenet. Sajnos ez a zárókép is hiteltelen, a jelenet pedig több mint bohózat, burleszk.

Nem méltó ez a regény Rakovszkyhoz sem erőltetett tematikájában, sem stílusheteronómiájában, sem beszabályozott meseszövéseben, sem

önálló életre kelni képtelen figuráival. Itt megjegyzendő: ha a szerző következetesen ironikusan ellenpontosította volna a célra törő keresést, már akkor más megítélés alá esne a regényszöveg!

De hogy a mérleg másik serpenyőjébe is tegyünk valamit, mindenképpen meg kell említenünk néhány helyzetképet, leírást, melyek azért maradandóan szépek és rakovszkysak, mert négy-öt nagyszerű részlet azért található a regényben. Tulajdonképpen ezekben a részletekben csillan meg az irodalom valósága, melyekben jól működik a prózapoétika is, és természetesen a humor. Korábban már utaltunk Zsani és Ádám Földvára történő utazására (211–212.); realitásában is líraian megindító a következő városkép: „[l]emegyünk az első útba eső aluljáróba, itt is sokan alszanak, pokrócok, lógó belű vattapaplanok, vedlett télikabátok alatt, Zsani mind egyik mellett megáll egy pillanatra... Ahogy felérünk a felszínre, szembe találjuk magunkat a templom hatalmas, sötét tömbjével. A toronyórának nincs mutatója: itt már beállt az örökkévalóság”. (251.)

Megrázó Ádám súlyos beteg apjának jellemzése a neki rendezett búcsúbulin; és feledhetetlen az idősök otthona miliőrajza. Ez utóbbinak is van előképe a Fortepan című kötetből, az Otthon című vers. Érdemes a két leírást összehasonlítani! Ez esetben líra és próza tényleg teljesen egyenértékű.

Végezetül (a didaktikától kissé megfertőződve) állíthatjuk, hogy a legtöbb, amit üzenhet nekünk ez a regény, az a következő: ölbe tett kézzel akarjuk megvárni, hogy egyszer csak Valaki örökre kiszavazzon bennünket innen, ebből a valóságshow-ként is felfogható életből, világból? Igaz, tulajdonképpen ez is egy lehetséges alternatíva, még ha nem is túlzottan ígéretes.

(Rakovszky Zsuzsa: Célia, Magvető Kiadó, Budapest, 2017)

Mosonyi Kata

Angyalok városa

A különleges formátumú könyvecske a belső lényeg(ek) felfedezéséről szól. A költő benne az elmúlásra koncentrál. Az élet eltűnését hangulatok, pillanatképek formájában ábrázolja. Az embert, lírai ént az eddigi volt legszebb pillanatokkal összefüggésben eleveníti fel. Alapvetően humán beállítottságú, az ember világban nélkülözhetetlen voltát hangsúlyozza. A kialakított kapcsolatok fontossága tükröződik a versekben, mely kapcsolatok a közvetlen környezetben előforduló minden apró tárgyra, jelenségre érvényesek. Jász rátalál a világ lényegére. Impresszionisztikus megoldásai ennek a rátalálásgesztusnak a kifejezői. Ennek magába fordulva, csendesesen ad hírt. Ünnepe és öröme szinte titkosított, vagy inkább egy zárt, kiválasztott körnek szól, akik megértik ezt a lelkesedést. A szövegek halkságával, a keleti spiritualizmus kifinomultságával, a hai-

kuk tárgyilagosságával és illatával szövi át mondanivalóját. (Macuó Basó: „Néma csönd honol / sziklaszirtbe hasít / kabócazene.”). Jász a letisztult, az éntől szinte eltávolodó (a lélek testből kilépő), elvonatkoztatott hangulatképeiben egységesíti az érzéseket: „kabócák”, „napfény”, „langyos szél”, „magányos sirály” (32. *lakókocsi*).

Az én önmagára találásának része a másik. Egyenrangú félként, tanítványként, kiegészítőként jeleníti meg. A költő számít az ismeretlen társ jelenére, jelenlétére (*Elhagyott árnyék-ciklus* versei). Hiánya vagy elmúlása a világ megromlásának a jele: „átlátszol... / hiányod átszűrják lassan a parti sziklák...” (41. *dűne*). A narratíva finoman utal rá, hogy a fenti világ tökéletessége elérhetetlen. Az idővel nem lehet mit kezdeni. Múlik. Visszafordíthatatlan irányba terelve az életet, a biológiai létezés: „kialszik szemedből a remény” (40. *másik*). Az önmagáralálásnak és a másíkratalálásnak egyenrangú megoldásai vannak, Jász tudatosan keveri a kettőt. Egyszerre tekint és reagál önmagára, és a körülötte lévő értékekre. Lassuló és szép egyvelege a csendességre épül, Jász meditatív világot vezet be: „csak a hajnal fényei tudják megmutatni a sötétség áztatta fák izzásait” (28. *kép*).

Formai szempontból megháromszorozza a haikualakzatot (*Kavics-hajigálás-ciklus*). „ennyi voltam... de boldog voltam” (45. *ennyi*). Ennek lényege a tartalomazonosság megtartása, azonban a jelentésváltoztatás, jelentésmódosulás a szavak rendjének felcserélésével megvalósul. A kötetben visszatér az újabb *kavicshajigáláshoz*, az eredeti haikukhoz, ahol már az eredeti szótagszámot és versszakszámot alkalmazza. „Mohás kő vagyok... / mi nem voltam még” (3. *felejtés*). A letisztult és egyre tisztuló tartalom már nem kér, így teljes. Az állandóság egy idő után már mindent ural. Minden elvékonyodik, de legfőképpen a csenevész fa és árnyéka a lámpafényben (1. *születés*).

Bölcséletének a szimbolika ad körvonalat. A szemek *használata*, a „csukott szemhéjam / mögött” (44. *műút*) történő belső világlátás és koncentráció a valóságban is jelen lévő értékek látásával kerül filozófiai kapcsolatba. A csukott vagy behunyt szem őrzi a kontempláció cselekményét. Ez az egyik legfontosabb eleme a kötetnek. A szem: látás, belső látás. Álomszerű képeiben a költő lebegést, szerény, visszafogott orgánumú képzeleteket, vízszertű folydogálást érzékeltet. Konstans érzésekkel. Behunyt szemei mögött egy másik világot lát. Tükörvilágot vagy tükörországot. Hátrahagyja a „fölös egót” (26. *párhuzamos*). Az árnyak, árnyékok különlegessé válnak – a liftaknában történő eset, mely a halált okozza (25. *egyedül*), ennek egy komplementer, rémálomba átcsapó motívuma, cselekménye. Prediktív módon, ómenszerűen jelez valamit. A konkrét és elvonatkoztatott, a kézzel fogható és gondolati kettőse a létezés és elmúlás ontológiai útjait jelképezik. A hiány fogalma ebben az esetben („hiányuk is ragyog” [46. *változat*]) más jelentéstartalommal ruházódik fel.

Megjelenik az angyalmotívum. Cigaretta-angyal alakjában (38. *gyakorlat*), vagy annak az angyalnak a képében, aki a szikláról figyeli az embert a tenger mellett, de ha behunyja a szemét, csak a tengert látja (36. *tenger*). Máshol átvitt értelmű, szimbolikus környezetbe helyezett versek jelennek meg. Ilyen a kötéltánc (35. *gravitáció*) vagy a tükör. Metaforikus jellegével (széttört) tükör az élet szilánkjainak megfelelő kép. A tudati és lelki szilánkok, darabkák összerakása új embert hoz létre, ezen a ponton a költő önmagára talál: „szilánkosra tört tükörszívem, így / egy teljesebb és törékenyebb ént / ragaszkodtam össze, köszönet, és / hála az égnek, hogy ilyen lehet...” (10. *hála*). Az angyal érzése és tapasztalása már egy következő lélekfázist és létfázist jelent. A költői, de nem csak a költői létmódot érzi átalakulni ez által Jász. Közelebb kerül a transzcendenciához, ám ez a transzcendens közelebb áll egy partikuláris hitvilághoz. Nincs külön istene, istensége. Nincs szüksége rá.

Jász az idő szimbolikáját végigvezeti a kötetben, néhány helyen konkrétan kiemeli: „miközben gerinced alatt folydogál, / csorog el szép lassan az idő” (11. *alatt*). Többféleképpen fejezi ki a kronológiai idő múlását: „lefelé zötyög a hajdani vágy... kevesebb van már előre, mint hátra” (39. *illúzió*). A költő az elmúlása előtt még szeretne sok mindent tenni. Ezt fejezi ki a tájjal való szeretkezés gesztusával is. Az elmúlás misztikus és fenséges voltát egy különleges találkozással akarja beteljesíteni. Az elkerülhetetlen végzet ily módon rituális eltávozássá alakul. Az Idő és a Természet a nő szimbólumává is válik. Ez a nőkép az imádott, feljebbvaló, minőségében tisztább oldal. „szabadon élem álmodott életem” (10. *hála*). Az emlékek az időnek, időbeliségnek és a belső látásnak a szintéziseként alakulnak. „Emlékképek rohangálnak mellettem” (26. *párhuzamos*).

Az emberi kéz nyoma és a természet elemei egyszerre jelennek meg, egymással kölcsönviszonyban (*Nyomolvasgatás-ciklus*). Jász ragaszkodik az urbánus környezethez, de lételeme a természet is. Kettősségében a naturalista közlésmód, a természeti elemekre épülő szerkesztés kerül előbbségbe. Szándékosan nem hárítja el a fák jelenlétét, a napot, napfényt igényli. Az én gyakorlatilag a környező növényekkel együtt megy keresztül a fotoszintézis folyamatán. Ez a csendes lelki vegetáció nem a tudatvesztést és a fizikai tehetetlenséget, hanem a harmónia megérzését, megtalálását jelenti. Teljessége a mesterséggel és természetességgel együtt lesz kerek és tökéletes. Ezáltal sajátosan világivá válik. Amit szemlélni akar, az a természet, még akkor is, ha a fűben eldobott szemét lapul. Ugyanakkor különbséget tesz az emberi megnyilvánulások között, azok minősége szerint: aki kivágta a cédrusfát (mely fát a költő megsiratja), az gyarló ember. Jász az emberi viselkedés szélsőségeit vázolja ezeken a példákon keresztül. A jó és rossz határait, extrémításait jeleníti meg. A következtetések lehetőségeit azonban rejtett módon nyitva hagyja. A föld (a világ) múlása szigorúan kettős következményt hoz: pusztulás vagy javulás lesz a jövő záloga.

Meseszerű felvetései között szerepel az aranyhal (*Fakéregreszelék-ciklus*), melynek történetét egészen sajátos narratívába helyezi, de megszőkott környezetben tartja. Fontos léttani következtetést bont ki. Ábrázolásában a költő maga lesz a hal, akivel foglalkozni kell, aki törődést igényel. Egyedül van, de élnie kell: „nem az aranyhalról beszélsz, hanem magadról, pedig az aranyhaltól sem kértél volna mást, csak hogy éljen” (22. *mese*). Az élés, létezés cselekménye sem a biológiai, hanem annak tartalmára vonatkozó. Hogyan tud az ember élni, milyen minőségben, mennyire telítetten, milyen értékrenddel és morális struktúrával a mindennapjaiban. A tibeti kecskeszőr szövet jelképszerűségén keresztül – a keleti filozófiák tanításának megfelelően – gondolkodtat el arról, mire van szüksége az embernek. Jász érzékletesen ábrázolja az individuális igényeket és veti össze az emberiség világszintű igényrendszerével: példaként említi az energia és művészet fogalmait, melyből adódik a következtetés: jó és/vagy megfelelő ez így? Ebben a modern világban megtaláljuk-e azt a harmóniát, melyet a költő a fenti példákkal körvonalaz? A költő maga a szubjektív hangulatkeresés, hangulatábrázolás mentén próbál átkelni ezen a modernizmuson, és irányítja a tartalmat ennek elhárítása, szinte megtagadása felé. Az aranyhal csípőprotézist kap, ezzel éldegél egy ideig, de meghal, és a víz felszínén lebeg tovább az akváriumában. Emlékkül elteszi őt a költő, sugallva, mit tanított nekünk „halálával az életről” (19. *áldozat*).

A költő rálel a legapróbb részletben rejlő hatalmasságra is. Lénye, lényege metamorfózison megy keresztül: „minden újabb és újabb Krisztus-árnyékkal... / feszíték meghatározott keretbe... / átélem szenvedéseit... / határtalan fájdalom- / mal feszítve meg magam, önmagam által.” (23. *fénykép*). Alapvetően jól választja ki a részleteket, és tudja, hogy pontosan mire kell odafigyelnie. Nincs felesleges dolog, iránymutatása konkrét és őszinte. Az érzékeny ember lényegére világít rá. Létezésének több stádiumán keresztül (amikor a nyírfa is lassan kimászik a képből, 17. *hely*) eljut végül oda, hogy papírhajót hajtogasson magából az életből is (18. *majd*). Eltávolodik a lokálisan koncentrált világtól, majd vonzalma és közeledése a belső univerzumhoz megadja, megerősíti az átalakulás gördülékenyebb voltát: „a szokást gyakorlom, ahogy a köd lassan ellep” (38. *gyakorlat*). Külvilága megszűnik, egy adott határponttól már csak a valódi értékekre és a világ mozgásának lényegi megértésére koncentrálni: „a filozófia is... [de a] fotográfia is csupán rávezetés a halálra” (23. *fénykép*).

(Jász Attila: *El, Kortárs Könyvkiadó, Budapest, 2016*)

Hörher Eszter

Régi önmagunkra gondolni

Vonaton ülve olvasom Grecsó Krisztián új kötetét. Ez, gondolom, nem túl érdekes közlés általában, első olvasásra talán most sem az. Pedig ennél stílszerűbben nem is lehetne ezzel a könyvvel megismerkedni, mert a helyzet, az utazás, főleg az elhagyott szülőföldről, egykori életem teréről való utazás fogékonyabbá tesz a szövegre. Ezek az írások ugyanis a szerző eddigi életútjának színtereiről szólnak, átélt, megélt térről és időről, mert az időről se feledkezzünk meg. Nem csupán azért, mivel rég kimutatták tér és idő összefüggéseit, hanem azért is, mert életünk eltelt, főleg régebben átélt, megélt időszakai óhatatlanul teret öltenek, térként jelennek meg, élnek újra emlékezetünkben. Nem a naptár jelenik meg, hanem egy szoba, egy utca, egy város vagy falu, esetleg egy ország, és teszi újra érezhetővé a múltat.

Úgy terveztem, hogy a *Harminc év napsütés* című kötetből száz oldalt fogok elolvasni az út alatt. Túlzottnak tűnik, de sikerült teljesítenem, igaz, nem nagyméretű a könyv, és mivel rövid írások vannak benne, sok az üres tér is, így teljesíthetőnek is gondoltam. Bevallom, nem tudtam a századik oldal után letenni, és ennek kissé misztikus oka is volt. Pont a kilencvenkilencedik oldalon ugyanis az olvasom, hogy a narrátor éppen vonaton utazik, éppen elindul egykori lakóhelyéről az újabb, talán a végleges felé, és bár nem akar nosztalgiát érezni, azt látja, „milyen kétségbeejtően szépen jön föl a nap”. E mondat után nem lehet abbahagyni az olvasást, ha az olvasó szintén így utazik, bár nem IC-vel, mint a narrátor. Nagyon rossz emlékeknek kellene megfordulniuk az ember agyában ahhoz, hogy ne érezzen ilyenkor és ilyen szavak hatására legalább egy kis bizonytalanságot vagy éppen szomorúságot, ehhez még szét sem kell néznie ifjabb kora elhagyott tájain. Elég hozzá a szépen feljövő nap és az ezt közlő mondat belső hangja.

Grecsó Krisztián eddigi műveiben újra és újra megírja, feldolgozza mindazt, amit gyermek- és ifjúkorában átélt. Az alapanyag a saját élete, illetve örökölt emlékei. Ez persze nagyon közhelyesen hangzik, az is, a fél világirodalomról elmondható lenne. Csak példaként idézem, hogy Gárdonyi Géza irodalmi témát keresve leírta, hogy „[c]sak végig kell gondolnom a gyermekkoromat”, mivel annyi minden hever az emlékezetben. Ehhez hozzáfűzhetjük, hogy egyrészt azóta jócskán kitolódott az az idő, melyet (legalábbis ami a tanulódót illeti) gyerekkorunként élhetünk, élhetünk meg, tehát jóval nagyobb korszakot foghatnánk át, ha egy klasszikus értelemben vett nevelődési regényt akarnánk magunkról írni. Ha egyáltalán mi felnövünk valamikor, nem maradunk egész életünkben kamaszok. Ahogy Grecsó is mondja: „A valódi úriembert csak a saját kamaszkora tudja legyőzni”. (117)

Ehhez járul még, hogy oly mértékben változott meg körülöttünk a világ, mintha a gyermek- és kamaszkorunkban egy másik bolygórendszerben él-

tünk volna. Ez, érdekes, tanulságos módon, már a mai negyvenesekre is vonatkozik, akik szintén rá kell hogy döbbenjenek: számot kell vetniük a közelmúlttal, ha meg akarják érteni nem csupán a világot, hanem saját magukat is. Ennek ékes bizonyítéka az az érdeklődés, mely kitapintható mind a „nagy” történelem, mint a személyes, a „kis” történelem iránt. Jól látható, mennyi történelmi kiadvány jelenik meg mindenféle műfajban, keresettek a szaklapok, a szakkönyvek, illetve a színvonalas és a minden szempontból kritikán aluli regények. Az utóbbi időben feltűnően sok napló, emlékezés jelent meg, újraindult a Tények és Tanúk sorozat, nem kis visszhangot kiváltva (holott a kötetek ára szinte érthetetlenül magas). A nézettségi mutatók pedig árulkodnak arról, mennyire népszerűek a közelmúlttal foglalkozó televíziós ismeretterjesztő filmek és műsorok.

Az irodalomban, és ezt is ki kell mondani, jól érzékelhetően ízlésváltás következett be: a közönség egyszerűen kiéhezett a valóságra. Az okai közül néhányat fentebb már leírtam. Éppen ezért nem csupán a közönség, hanem az írók is, a fiatalabbak meg főleg. Nemrégiben keringett egy fotó a neten, melyen több író volt látható, az alcím pedig úgy szólt, hogy ők azok, akik kiállnak a történetmesélés mellett. Fiatalok és idősebbek; a legidősebb kezében pedig nyomatéku egy géppisztoly. Félreértések elkerülése céljából ez nem a horrort vagy a krimi jelentette, hanem hadüzenetet a „szövegirodalomnak”, vagy legalábbis harcot a történetmondás jogáért. Azért, hogy az ne utaltassék megvetően a lektűr kategóriájába. „Életet kívánunk, valószínűt, nyersét”. Ezt az életet pedig a naplókban és az önéletrajzot tartalmazó irodalomban a szerző érintettsége hitelesíti. Nyilván tudatos, hogy éppen a kötet közepén hangzik el a kérdés a narrátornak címezve: „Szoktál a régi önmagunkra gondolni?” (117)

Greco Krisztián a történeteket, helyzeteket úgy írja meg ebben a kötetben, hogy magunkra, a magunk életeseményeire ismerünk. Az a furcsa, a legkülönösebb, hogy magam is, aki sok évvel idősebb vagyok nála, le sem merem kopogni, mennyivel, ráadásul az ország másik végében töltöttem gyermekkoromat, ennek ellenére úgy érzem, mintha sok mindent magam is átéltem volna belőlük. Nem csupán azokat, amelyek majd mindenki esetében azonosak, mint például a nagyszülőkkel való kapcsolat (ha az események nem is, a hangulatok, érzések azonosak lehetnek bárhol), hanem az elvileg különbözőeket is. Elég egy kis leírás, elég néhány ismerős szó a gyerekkorból, máris ráismerés hangulata foghat el, át tudom élni, amit olvasok. A klaviatúra előtt már magam is érzem a kötetnyitó írásban fővő szilvalekvár illatát (Össze kéne szedni), mi is főztünk kondérban annak idején. Ez a helyzet a furcsa, külön figurákkal is, akikkel ifjabb korunkban mintha sűrűbben találkoztunk volna (Don Quijote ebéd; A szerető neve; Családi csomagolás).

Mi lehet ennek a titka? Valószínűleg az, hogy a téma mellett a műfajra is rátalált a szerző. Úgy gondolom, hogy a novella, és kitüntetetten a tárcano-

vella a legjobb műfaja Grecsónak. Ez nem tűnik dicséretnek, hiszen nálunk nincs túl nagy becsülete a novellának, leginkább talán csak az érettségi írásbelin, mivel regényelemzést nem igazán szokás adni, csak rövid novellát a vers mellett. Amennyi ráfér az érettségi lapokra. Ez már csak azért is kár, hiszen egy kiváló irodalomtörténész már megkísérelte elhíttetni, hogy a novella a magyar próza vezető műfaja, de a visszhang hamar elhalkult. Grecsó legsikeresebb művei is regények, főleg (szerintem) a *Mellettem elférsz*, mely szintén önéletrajzi-családtörténeti ihletésű, de ne feledjük, hogy első igazi sikerét a versek után szintén novellákkal érte el, be is perelték miattuk. Most meg szülőfaluja díszpolgárrá választotta mindezek dacára. Annyira közsímet lett, hogy mikor szülőfaluja iskolájában föltették a kérdést, hogy ki írta A szegvári bál című novellát, mindenki rá szavazott, holott Móricz volt az írója. Ki gondolta volna, sóhajtott föl, a *Pletykaanyut* követő vihar után. Ez a történetecske már ebben a kötetben olvasható.

Nos, jó, lehet a novella a magyar próza fontos műfaja, de ez vonatkozik a tárcanovellára is. Holott ennek már a meghatározása sem könnyű, talán még lehetetlen is! Mikor 2012-ben az Élet és Irodalom tárcanovella-pályázatot írt ki, melynek célja „a tárcanovella hagyományának megújítása, újraértelmezése”, és a kiírók „szeretnék divatossá, olvasottá tenni ezt az egykorvolt zsánerműfajt”, már akkor is volt nem kis bizonytalanság. Ugyan keményen megfogalmazták, hogy amelyik írás „nem felel meg a formai követelményeknek, kizárják”, de ezek a formai követelmények úgy szóltak, három példányban kell beküldeni, egy szerző egy művet adhat be, jellege kell, és a döntő: nem hosszabb az írás ötezer karakternél. Igaz, előtte három évvel az Irodalmi Jelen pályázata hatezer karaktert írt elő, ennyi volt a műfaji-formai kikötés. Nem kis szabadságot ad ez az írónak – és a bírálóknak. (Az ÉS háromtagú zsűrijének tagja volt Grecsó is)

A *Harminc év napsütés* című kötetben ennek megfelelően változatosan kezeli a tárcanovella műfaját. Az írások közt vannak olyanok, melyek az emlékezés nosztalgiáját szóltatják meg, megítélésem szerint ezek a legsikerültebbek; vannak ironikus hangúak, melyek egy helyzetet, történetet mutatnak be, egy föl villanó, néha furcsa emléket; van három „mappa”, mely azt jelenti, hogy két, illetve három szöveg összetartozik; vannak, melyeket egyszerűen rövid novelláknak nevezhetünk inkább, mint tárca~nak; van néhány, melyben a narrátor elmélkedik. Ez utóbbiak talán feledhetőek is. Egy író és egy kötetet egyébként is csak a sikerült, jó művek minősítenek, ebben a könyvben ráadásul ezek vannak túlsúlyban.

Jó olvasni ezt a kötetet. Nemcsak vonaton. Mert a kis írások megszólítják az olvasót, személyes élménnyé teszik az egyes történeteket, azaz jól vannak megírva. A szerző váltogatja az egyes szám első és harmadik személyű narrációt, néha össze is vonja: pl. Daru én vagyok. A tárcanovella nem tűri a szószaporítást, néhány vonással kell megrajzolni, élővé tenni a nagymama többször feltűnő alakját, aki így lényegében főszereplővé is

válí a narrátor mellett. Szinte nem is csodálkozunk, mikor a végén kiderül, hogy valamikor, nagyon régen ő is írt, és ötven év múlva mutatja meg, vallja be mindezt az író unokának. (Megszülettem egy kazal tövében) Ez a nagymama hozta a gyermek narrátort nyaranta a Balatonhoz, ő segített leginkább értelmezni a gyermeknek a világot; ő is.

A novellák a beszélt köznyelv hangján szólnak, még a különös, irodalmi ízű hasonlatok sem hatnak idegenül a szövegben. Mivel magam is éltem azon a vidéken, tanúsíthatom, hogy a jó beszédű emberek, még ha nem is irodalmárok, valóban kedvelik a meglepő képes kifejezéseket. Így az ilyen mondatok, mint például: „A szerelem olyan dundi és kövér, mint a vattacukor” (44); vagy „eltűnt a határ, mintha bezacskózták volna az eget” (226), nem érződik mesterkéltnek a szövegek világában. Még az sem, hogy egy szereplő úgy tudott „lahotázni, mint a fekete retek” (43) Nem idegen abban a világban, melyben a nagyapa három évtizedre visszamenőleg megörökítette a meteorológiai változásokat, mintha tudta volna, hogy egy ma is élő, 97 éves francia történész (Le Roy Ladurie) megírja ezer évre az európai klíma történetét. Bizony, volt egy világ, melyben a magyar kis falvakban sok mindent megtettek kicsiben, amit a nagyvilágban nagyban. Vagy hetven kilométerre délre Szegvártól, az író szülőfalujától száz évvel ezelőtt a portákon nekiálltak repülőket eszkbálni. Aki nem hiszi, olvassa el Csáth Géza két barátjával írott töredékét, *A repülő Vucsidolt*.

(GreCsó Krisztián: *Harminc év napsütés. Magvető Kiadó, Budapest, 2017*)

Brassai Zoltán

Változások az állandóságban

Petőcz 2017 tavaszán megjelent kötetében a megszokott módon jelenik meg a kortárs idők és a gyermekkor finoman kidolgozott átmenete. Ennek a világnak sajátos része az istenkép beágyazódása. A változás és az állandóság, mely az emlékeket és az időt mozgatja, foglalkoztatja és nyugtalanítja a költőt (Utazás), és ezek köré építi fel a versek mondanivalóját. Ebben a körben négy központi fogalom jelenik meg: az apa, az istenkép, a társ és a gyermekkor, egymást átható, kölcsönhatásban összeolvadó egységben. A pillanatok, pillanatképek egyetlen egészé teszik össze a kötet tartalmát. A költeményekben szereplő felvetések célja a lélek változatosságának megőrzése „csak ne legyen megint és újra ugyanez” (Ki az, aki visszatér?), az emberi mivolt lehető legharmonikusabb állapotának megtartása a halál várásának intervallumában.

Különleges és kiválasztott ember lesz a költő ebben a világban. A kötet többek között a hittel összefüggő, szeretetközpontú istenképre fókuszál. Petőcz mindenkori szorongás és idegenségérzet mértékét, az elmúlástól való félelem lidérces, belső izzását is igyekszik csökkenteni ennek segítsé-

gével. Többféle minőséget, emberi vonást fejez ki Isten lényéhez társítva: kedve van, ül, iszik – de az emocionális töltet valódisága hiányzik. Cselekményei, kézzelfogható, látható fizikális gesztusai vannak. (Mostanság az Isten). Isten és a társ jelenléte a minőségnek és ezzel a boldogságnak az elérését is magával hozza. Megnyugvásában letisztázza a régmúlt eseményeit, a hibákat, a jót és a rosszat. Tiszta szívvel akar majd menni. Vállalása krisztusi minőséggé kezd (vagy akar) válni. Ezt kiterjeszti az egyéni felől a világ(történelem) részletei felé, fájdalommal telve, mellyel utal a zsidóság (A harmadik napon, Saul, Hanukija) diaszpórájára, sorshelyzetére – földrajzi és spirituális szétszórásuk és távolodásuk értelmében is: „mintha mindenre emlékeznék” (Százezer éve). Közelebből: „Hozd haza Sault... szebbek legyünk, tisztábbak, főleg... ha lehet még megtisztulásról beszélni...” (Saul). A valóság és a biblikusság kettőse a különböző ciklusokat bevezető mottókkal is megerősített, utalnak a Könyvre (Sámuel első könyve, Jelenések könyve, Énekek éneke, Zsoltárok könyve), valamint a benne foglaltakra, a szimbolikára, a tanításra, az erkölcsi vonalakra. Ezek az idézetek irányvonalat szabnak, fókuszálnak a közvetlenül nem megélt, de történelmi eseményekre, melyekre visszaemlékezni ugyanakkora teher, mint a személyes vonatkozások végiggondolása. Jeleznek. Ezek a történeti elemek mind kiemelt, szándékosan felmutatott részletek. Értelmezésük szerint a misztikumra hívják el a figyelmet. A költő ugyanakkor távol marad az egyháztól, mint intézménytől. Írása szinte apokrif, individuális tanítás és öntanítás. Kívülálló, de egyben a maga világának megfelelő egység.

A millió emlék és az önértékelés előhossa a szerzőből a mélyen hívő, de nem a felszínes prédikátor szerepét, személyét. Távolodása, erősödő magánya több dologhoz és emberhez kapcsolódik, önmagától és a társtól kerül messzebb, istenét azonban igyekszik közvetlenül maga mellett tartani, szeretni. „Ő én vagyok már, / élő helyett csak ikon.” (A másvilág vándora)

Isten perszifikált jelenléte érződik a költő közvetlen közelében. Isten nem a hagyományos értelemben vett keresztény vagy transzcendens jelenlét. A magánnyal és szorongással telt költő belső metamorfózison megy át (Téraszon, ezerféleképpen, Hogy visszatért), és ennek a folyamatnak lesz közvetlen része a sajátosan kialakult (vagy kialakított) istenség. Ezt a költő interpretálja, elemzi magában, valamint hozzárendeli a külvilágban történeteket, megpróbálja számadásként, színvallásként, konfesszióként értelmezni saját eddigi létezését, és annak valódi, őszinte tartalmait. A barátsággal, emberi gesztusokkal, szinte már érzelmekkel vagy érzésekkel felruházott divinikus másik a mindennapokban kiemelt szerepet kap (Gyertyát gyújt az Isten). A költő énje igényli a jelenlétét. Imaként közöl, dolgozik, vezekel vagy árulja, mennyire fontos, hogy az értékrendjét értékelje Isten, a (képzelt) barát, a mentor, az apa (atya), az ivócimbora. A költő megoldása által az Isten nem elsősorban ítélkező és hatalmas létező, hanem közvetlen, embernyi alak. A Velem van az Isten-ciklusának az örökkévaló „itt ül a

szobámban” (Velem van az Isten), „olyan is van, hogy elfogad az Isten” (Ilyen, ha elfogad). Az „Egészen Kicsi Kis Létező” képe azonban mintha árnyékistenség volna, a lélek megkettőződése (Üres lakásban, Jegyzetfüzet). Petőcz ide, Isten és az én mellé helyezi a másik lényét is. Poétikájában a megjelenített másik egyfelől ez a magához vont istenkép, másrészt a szerelmi-szeretetbeli társ, mint ennek a zárt világnak a kiegészítő alakja, egy jelen lévő Éva. A Kicsi Asszony várása sugallja az érzéseket, az ölelés vágyát, az úr kipótlását, megtöltését a hiányzó féllal. A boldoglét akarata és beteljesedése abban áll, hogy mindkét alak, társ és isten, betöltse az embert, lelki-szellemi végtelenségét, földi valóját: a létezés lényege: a „kicsiasszonytalan”-ságában meglegelni a társat. (Petri György: Mint a bolond). A zsol-tár- és fohászjellegének stiláris és tartalmi azonossága alátámasztja ezt a rendszert (átvitt értelemben az Apám, Esterházy című vers többek között).

Az apakép (A tekintet, Az öregember a lépcsőházban) a korábbi petőczy megnyilvánulásokhoz hasonlóan, a tartalom egyik kiemelt vonala marad. Az ember elöregedése, betegségei, mentális és fizikai állapotának egymásba fonódása a megfigyelő-szemlélő költőt nyomasztja. Isten és az ember viszonya többek között itt válik jelentőségteljessé. A kihangsúlyozott anyagi-szellemi kapcsolat különleges ötvözetet nyer, melyben a költő kapocs az édesapa (mint ember), és a megjelenő istenalak között. Petőcz maga lesz a közvetítő, angyali (esetenként krisztusi vagy prófétai) szerepet vállalva, spirituális segítőként és önsegítőként. A támasz, az apa és a jelen lévő másik állandóságával. Petőcz képzelt barátja, vizionált lelki tükre Isten, akire az emlékek feldolgozásában van szüksége, és párhuzamos ábrázolással vezeti végig apja és a saját viszonyának történetét. A halál szervesen, elevenen él közöttük, egyszerre választotta el és kötötte össze kettejüket. Az apa-fiú kapcsolat és maga az apa alakja lelkiismeret-furdalással, fájdalommal telt, továbbá „egyfajta megidézett”-ként jelenik meg. Apja képéhez hozzá tartozik az is, hogy „pofon ütötte anyámat” (Megidézés). A halál megidézése, a pusztulás képe a szorongást, a belső feszültségeket vetíti fel, a fentiekből következően, következő lépésként: „szorongás van bennem, félelem, ahogy múlik az idő” (Szaladni, szemben a széllal). Az emlékek között kavargó ez az apai emlékezet, az istenkép, a gyermekkor világának ezernyi felidézett töredéke: „hűvös szél a nyárban, emlék” (Hagyaték). A barátoktól azt kéri a költeményeken keresztül, hogy gyászolják meg, ha eltávozik. Legyen bennük hiányérzet, de ne bánat, hanem a nyomok, az itt hagyott dolgok megértése, a pozitívumok, a beépülő értékek öröksége, amit édesapja hagyott itt, és rajta keresztül mindaz, amit a költő tartott és őrzött meg. Petőcz tudatosan próbálja apja sorsát elkerülni, más akar lenni, mást akar átélni, elérni, de egyértelmű vonatkozásait, a családi köteléket vagy a genetikailag megörökölt elemeket nem tudja hátrahagyni. A gyász érzésének hiteles felkeltése a cél, az én jobbá tétele. A gyász mibenléte a költőben és a költő által valósul(jon) meg.

Az élet másik fájó pontja a gyermekkor elvesztése. Ez az érzéscsoport ugyancsak az apához kapcsolódik, az elmúlás érzésének ragadványaképpen. A komoly felelősségteljes élet, a mindennapok konfliktusai, megoldásai, a párkapcsolat és az egzisztenciális körülmények mind a rideg racionalitás felé tolják az embert. Petőcz a régmúltat, benne apjának még meglévő testét és szellemét, kívánja legalább a versek által visszahozni. A költemények átalakulnak hívószavakká, spirituális forrássá. A költő viszsztatér a másik dimenzióba, lelkének és tudatának abba a régiójába, ahol a csodaváró, a reménykedő, a múltjába kapaszkodó én megtelik a fiatalok képeinek frissítő, de tanulságos, vagy elgondolkodtató hatásaival: „megint gyerekként egyre csak azt várom...” (Három királyok).

A szorongás oldását a színházkép és színészkép megrajzolásával, a szerepek és a szerepjátzás (Arcok, álarcok) ábrázolásával is erősíti. Bölcséleti és antropológiai szálak mentén is megközelíti ezt a szemléletet: Hogyan látja és értelmezi magát az ember a világban: („nézel bele a tükörbe”, „belefásulunk a mindennapokba” – Arcok, álarcok). A társsal és istennel fenntartott mindenkori kölcsönhatását kincsként őrzi, előttük a megfelelni akarás és az elfogadás gesztusa a legfontosabb. Érzí, hogy létezése, a mulandóság realizálása és az elkerülhetetlen felfogása súlyos pszichológiai teherré válik, az elmúlt gyermekkor kronológiai folyamata visszafordíthatatlan katasztrófa.

Az időmúlás szimbolikus képei is megjelennek (A bolond nő, Maradjon minden változatlan Sziszüphosz-képe). A minőséget és értékrendet irodalomtörténeti vonatkozásban is felvázolja a költő. Megjelenik a Nyugat néhány jeles alakja, mint Kosztolányi, Ady, vagy Radnóti; a kortárs huszadik századi művészeti életből Jancsó Miklós, Bohár András vagy Utassy József megemlékezéssel felelevenített lénye, illetve Bródy János világa. Petőcz a költészet közösségének, a megteremtett poétikai, művészeti értékrend előtt rója le tiszteletét. Parafrázisai irodalmi és gondolati evidenciákra mutatnak rá (Új vizeken járok; Nem tudhatom; Reménytelenül, Kant: A gyakorlati ész kritikája; Sárga rózsa). Ezen személyeken keresztül összefoglalást készít a múlt és a jelen állásáról, magát is beleszöve, mint kortárs irodalmi egyéniség, és megpróbálja a lehetséges jövőt megközelíteni. Általános filozófiai és lélektani terápiája olykor szürreális (A behatárolt idő), és ontológiai síkokon is mozog: „néztem, hogyan száll a por, / betakar minket könnyedén / majd felemel, és / csöndesen magával sodor.” (A por természetrajza). Petőcz nem lezárásképpen írja, de kiemeli a metamorfózis végső fázisának várását, beteljesedését: „A sötétből előbújnak az árnyak... És akkor csend lesz / bennem is, / meg a kívülvilágon, / és véget és majd / akkor / a pusztulásom.” (És akkor csend lesz).

(Petőcz András: ... és arcára álarcot teszen. Orpheusz Kiadó, Budapest, 2017)

Tungli M. Klára

Kicsoda jajdult létre?

Mi dolgom a kinti világgal?
Mindig kerestem, sose találtam,
aki voltam, s ki még vagyok.

Az izgatott, mikor születtem,
kicsoda jajdult bennem létre.
Kit rejt magába, kit őriz
a futórózsa-émlékezet az időből,
melyben teltek voltak a napok, hitelek
a szók és szelídek a mozdulatok?
Mámoros tavaszokon kinek fülébe
suttogtak szép szerelmet,
és kicsodát csaltak, bravúrosan?
Hát aki csalt – mintha csak játék –,
a nő ki volt?
Akik emeltek, vagy földre húztak,
elveszítették, – kit találtak?
Egyre nyúlnak az árnyak, a holnap
könnyelmű ajánlat.
Immár szítalom a kinti világot,
de lelkembe karcolnak a kérdőjelek:

Hogyha majd testem fényhelyére
éteri homály költözik,
és elillan mind, ami voltam,
amikor végzem, kié lesz az a sóhaj?

A migráció egy európai szemszögéből

Harangok zúgnak felettünk az égen, félrevert harangok a megriadt angyalok között. Új honfoglalók kontinensünk határain, s még nem tudjuk, ki kalandor, s ki az, ki sors-tól üldözött. Vergődő világunk, mint rengés után a föld – megreteg –, mintha a felszínen, s nem a mélyben ütköznének az elmozdult kéreglemezek. Elnézem a gyermekét ölelő, menekült fekete anyát – nehéz lesz szívem, s csak magamtól kérdezem, te csöppség, hol lelsz majd magadnak új hazát? Vagy csak élni akarsz, éhséged s szomjad oltani, békében önfeledten játszani, vagy csak útra kelt anyád, mint a jobb sors reményében vándortársai? S te, ki indulni készülsz, még nem tudod, hogy kicsalt vagyondod árán épül benned hamis remény – más földre érve, vagy partra téve – meglásd: ott sem voltál gazdag, s itt is lehetsz szegény. Mintha nem volna egymással is épp elég bajunk, hol van már az egységes érzés, hogy közös Európát akarunk. Esmék dőlnek össze, és magunk köré emelt szilárdnak hitt ezredes falak, valami sötét erő vonaglik Európán Krisztus szent keresztje alatt. Csak azt ne higgyük, hogy mi ártatlanok vagyunk, elfelejtett igazságot suttog a lelkiismeret, a mi históriánk, hogy szülőföldjüket elrabolva gyilkoltunk le kontinensnyi népeket. Rabszolgálcra verve, és milliónyi őslakost megölve, mert a profitnak ára van, s mindent megér, indokunk csak annyi volt csupán: hitetlenek és a bőrük sem fehér. A meg nem értett Krisztus hitén, nem általlottuk zsoltárainkat hangosan zengeni, s míg szólt a dal, felsőbbrendűségünk tudatán jajdultak a gyarmatok megsarcolt népei. Aztán magukra hagyva őket, megtört életük romokba döntve ott maradt, s cinikus hadijátékaink végtermékeként a nép – hol ellenünk, hol egymás közt –, fegyvert ragadt. S most kiforgatott tanaikon a sok ezernyi hulla – jelzi –, hogy milyen a hamisított iszlám tombolva terjedő hatalma, gyilkolni, lerombolni mindent, s imádni egy általuk teremtet, meg-

másított Istent. Ezt megtettük mi is, lángoló hitvitáink máglyafényein hirdettünk reformációt – és ellent, háborúkkal akartuk egymástól elvitatni, a mindenható – irgalmas Istent. Az elhibázott múlt, a tétova jelen, s a megkésett intelem, melyekből ránk szakadt az iradatlan emberáradat, és lehet sejtés, lehet valós adat, hogy ez nem más, mint a politika játszóterén, egy ellenünk szótt őrült gondolat. Az esetlen teóriákat mérlegelve, megoldhatatlan, mit tenni kéne, az szorong vagy épp boldog, ki jövőbe lát, mert hirdethet igaz s valótlan próféciaát. Egyszer rádöbben a csalódott tömeg, hogy az élet itt is küzdelem vágyálmok helyett, itt a szabadság s a demokrácia a legnagyobb vagyon, s bármely nép gyermeke is, azért itt nem lövik agyon. Itt a jogrend alapja nem lehet a Korán, mi másképp építettük fel világunk a zsidó-keresztény kultúrán. Egy az imádat, s mégis, mintha más utakat járna Istenünk és Allah, mi saját földünk jussát vallva hisszük, hogy a miénk, és marad is Európa. Megosztott lelkünkben együtt van jelen a segítőszándék s a jövőnket féltő „fortélyos félelem”. Magunk közt is, néha egymásnak feszül az indulat, van ki együtt érez s befogad, van kiben ellenszenvet szít, mert fél, hogy ő lesz áldozat. Gondjainkban titkon azt reméljük, csak kombináció, csak burjánzó képzelet – a szívünket szorító rémület –, hogy városaink utcáit lepi meg a manipulációra mindig kész tömeg, s hogy lopakodva háborúra készül a lappangó gyűlölet. Minden napjainkba lassan belopja magát, a dolgok mélyén szunnyadó – egy másfajta – dzsihád, s mint aki rossz álmából ébred, csak nézzük a végtelen ármádiát, és hinni szeretnénk, hogy nem temet maga alá békét, kontinenst s hazát. Töretlen humanizmusunk vajon meddig lesz erény, s mi szab néki határt? De azt ne engedd, Uram, hogy Krisztus keresztje helyett, egykor majd hold díszítse Szent Péter templomát! Megbolydult világunkban nincs semmi készítés az egy-séges ég alatt, hogy végre megtanuljuk, hogyan váltsunk valóra – egy értelmes jövőnek – közös békevágyakat.

Rőhrig Eszter

Küss die Hand

Kohán Ferencnek

Éva évekkkel ezelőtt járt a narancssárga színű busztársasággal Bécsben. Formaruhás, cicakendős hostess kíserte őket. Indulás után eldobható fülhallgatókat osztott ki az utasoknak, majd egy rejtett nyílásból hamarosan leereszkedtek a képernyők és két filmet is levetítettek, hogy ne unatkozzanak a háromórás menetidő alatt. Útközben ingyen kávéval kínálta őket és nyitva állt a makulátlanul tiszta WC-kabin is.

A napokban online lefoglalta náluk oda-vissza a jegyeket, és másnap, miután szemlesütve elsurrantak a metróaluljáróban a hányásukban-vizelésükben heverő emberek mellett, Éva találmára elindult felfelé az egyik kijáraton, mert a hajdani, narancssárga jelzőnyilakat sehol nem találta. A korábban megszokottól eltérően egy ütött-kopott jármű állt a megállóban, a sofőr nem üdvözölte a felszállókat, fülkéjében ülve röhögve mutatta okostelefonján a kövérkés kísérőnek a legújabb utaspanaszokat. Aztán azon tanakodtak, milyen jelszóval lenne a legjobb belépni az éppen most divatos pornóoldalakra, majd pedig szinte minden másról megfeledkezve elmélyedtek a nők fotóinak tanulmányozásában. Végül megérkeztek Bécsbe.

Éváék a császári lóistállókból kialakított múzeumi épületegyüttes felé tartottak. Útközben betértek egy francia kávézóba, ahol jól öltözött osztályok beszélgettek egymással, mintha itt megállt volna az idő. Ők almbort rendeltek, élvezték a kevéske savanykás ital üdítő ízét, és közben a messzi Párizsra, a Szent Lajos-szigetre, a breton kocsmára gondoltak, ahol egyszer cidre-t ittak kicsorbult, sárga bögréből. Aztán végre odaértek a múzeumba, beléptek a tágas tereket rejtő betonkockába, hogy megnézzék a nagyra értékelt holland szobrásznő kiállítását. A ruhátlan testek mind fejtelnek voltak, anatómiai felépítésük csak válltól lefelé hasonlított az emberéhez, ami azon felül volt, gyűrött rongyként befelé fordult és rátekeredett a corpusra. Az első teremben egy jászolra emlékeztető tákolmányban lénymaradványok heverték élettelenül, csontok, paták, belek és más szervek stilizált alakjaiban. Évának eszébe jutott a látrányi vágóhíd, ahová sokszor elkísérte a nagyapját. A nagypapa állatorvosi pecsétje nélkül egyetlen, kampóra akasztott marha sem hagyhatta el a helyét. Az édes vérszag, a patyolattiszta állattetemek nyálkásan csillogó vörös színe megnyugtató volt Éva számára. Talán azért, mert a lila tintával átitatott bélyegzőpárnába szabályos időközönként süppedt a stempli, aztán a marhák combján cuppant a körpecsét egy mosoly kíséretében, hogy: „mehet”.

A vágóhídi hentesek és a nagypapa is hófehér köpenyt viseltek, emiatt a kisgyerek azt képzelte, hogy a sok boci varázsütésre alakult át pata és szőr nélküli színhússá.

A múzeumban kiállított torzók viszont taszították Évát, hamar kijött, és leült az előtérben egy kényelmes bőrfotelbe. Mellette előrecsukló fejjel aludt egy pocakos turista. Eric az üvegtető felől behatoló fények falakra íródó árnyékát nézegette, és fényképezni kezdett. Intett a szemével Évának, hogy üljön a krumplibarna márványfalba vágott vakablakba. Éva összegömbölyödött, lábát lelógatta, mintha azzal evezne a kőtábla felszínén, aztán kikötöttek a Néppark zöldvendéglőjénél. A fák, bokrok és virágok között találtak egy üres asztalt. Míg a pincérre vártak, magyar beszédre lettek figyelmesek. Egy téeszelnőkre emlékeztető, szürke öltönyös férfi dirigálta az egyik alkalmazottját. A fiatalembernek dézsába ültetett bukszust kellett odébb tennie, ami miatt valóságos kupaktanácsot tartottak. A szürke öltönyös nyugodt hangon beszélt, látszott rajta, hogy még időben megcsinálta a szerencséjét, elégedett az életével, és nem kell ahhoz nyakkendőt hordania, hogy bécsi polgárnak érezhesse magát. Itt a hús puha, a panír ropogós, a sör hűvös és kesernyés, mandulaízű. A magyar vendéglóست most a szüntelen edénycsörömpölést hallató pavilon bejáratánál pillantották meg. Egy Van Gogh-sárga csipkeruhába öltözött, erősen kifestett, kreolbőrű nő beszélgetett vele. Rövid szájpuszt adott a rezignált külsejű magyarnak, és túsarkú papucsában elkopogott a rózsalugason át. Évák fizettek, és úgy érezték, jelentős összeggel járultak hozzá honfitársuk itteni boldogulásához. Magyarul szóltak a pincérhez, megköszönték az ebédet, ám ő németül felelt. Éva nem beszélt németül, de hajdanvolt német ősei segítették abban, hogy minden szót megértsen és ekkor iménti mosolya elhalványult. A férfi ritkás haja izzadtan tapadt a fejére, barázdált, hamuszínű arca küzdelmes és talán kétes múlt nyomát őrizte. Azt mondta nekik, hogy bár itt az előbb magyarul beszéltek és esetleg úgy tűnhet, hogy ő is magyar, de nem, ő itteni őslakos.

A nap szúrta a hátukat, a fejüket, hirtelen unatkozni kezdtek. Éppen a Kunsthistorisches Museum előtt lépdeltek, amikor úgy döntöttek, ide még betérnek az ünnepekről szóló, tematikus időszak kiállításra.

Az egyik képen sivár természeti keretben úri maskarába öltözött fiatalok forogtak körbe, középen egy bekötött szemű ifjú fakanállal közelített a legszebb lányhoz, aki kacéran védekezve hátralepett. Éva hosszú ideig nem mozdult a festmény előtt. Ő sem örülne, ha egy fakanállal közelednének hozzá. Eszébe jutott, ő mit érzett, amikor gyerekkorában a hám-ló kőfallal körülvett, betonozott iskolaudvaron, ahol a repedések között zöld gyom nőtt, Körben áll egy kislánykát játszottak az osztálytársaival. Ha megállt az ének, a kör közepén álló berántott maga mellé valakit és addig kocsizott vele, míg mindketten szédülten a földre nem estek. A drámai esemény korántsem ért véget a sívító csengőszóval. Az udvarból az

osztályokba vezető ajtóban a féltékeny fiúk egymást rugdosták, a hoppon maradt lányok pedig annak a haját húzták, akivel a fiúk a legtöbbször kocsiztak. Aki választott és akit választottak, legtöbbször melléfogott, de ha véletlenül két szív egyszerre dobbant, se vége, se hossza nem volt a csúfolódásnak. Folyton ráncos, barna térdzoknijával, magas szárú cipőjével, hátul fiúsan felnyírt, kócos hajával Éva ritkán került a kör közepébe. Az ő szerelme nem merte berántani, gyenge volt, félt a verésektől.

De miért keres öntudatlanul mindig, ha itt jár – most éppen az ünnepi szertartások között nézelődve – egy másik emlékre, a kisztihandra magyarázatot? A nagyapja még a monarchiabeli Bécsben járt az Állatorvosi Akadémiára, szabad idejében pedig bizonyára a szép lányok körül forgolódott, ott hallhatta ezt a kifejezést, s megtanulta, mi is az a hamiskás mosollyal kísért kisztihand. Mosolytalan nagyanyja hosszú éveken át rébuszokban fogalmazva oktatta unokáját a női büszkeség mibenlétéről, halálig magába fojtva férje nyílt félrelépései miatt érzett szomorúságát. A kislány semmit nem értett, de ettől függetlenül átitatódott nagyanyja melankóliájával. Meleg nyári délutánokon sokszor feküdt a nagymama biedermeier ágyában, miközben azt nézegette, hogyan égetik a spaletta mögül beszökő napsugarak fiatalon meghalt dédanyja arcképét. Omama mintha már előre gyászolta volna magát, az olajfestményen minden fekete volt: a háttér, a magas nyakú csipkeruha, rajta a gombok és a kontyba tűzött haja. Félig szomorúan, félig dacosan összezárt szája éppolyan, mint a nagymamáé és majd az unokáé, az övé is. Mivel mindenük odaveszett a háborúban, nem lehettek igényeik, komfort nélküli szolgálati lakásban éltek, a bútorokat a falubeli kastélyból kitett grófék holmijai közül válogatták össze, egyetlen vagyontárgyukat, a bogárhátú autót a német rokonok küldték, azzal járt a doktor úr az állatokhoz a tanyákra, és az úttalan utakon zötykölődve gyakran elaludt a volánnál. A helybéliek ismerték ezt a szokását, félreugrottak, de még a motorbiciklis rendőr is óvatosan kikerülte, emiatt nem is történt soha baleset. Ha ébren volt, fölvette az út mentén a munkából vagy földről hazafelé gyaloglókat, akik örömmel szálltak be hozzá, nem féltek a veszélyes fuvartól. Amikor szokása szerint hazatért délben, az asztalon várta az ebéd, s míg evett, a felesége lavórban lemosta a trágyától bűzlő, térdig érő, fűzős bőrcsizmát. A férje nem szólt hozzá, hiába kérdezte tőle, milyen napja volt, konokul hallgatott.

Éva hátha egyszer majd megérti, miért jön folyton vissza ebbe a városba. Lehet, hogy itt szeretett volna megszületni. Nagyapja, miután kilakoltatták a szülőfalujából, és ide-oda vándorolt családjával hontalanul, előbb itt telepedett meg, aztán másképpen döntött. A kislány soha nem akart megtanulni németül, pedig a nagyszülők csak svábul beszéltek, volt egy különleges tévéjük, azt mondták, hogy kizárólag a grazi adót lehet rajta fogni, amelyen korcsolyaversenyt, operettet, és derűtől túlcseresznyés reklámmot, werbungot adtak. A werbung szó betűi összezavarodva potyogtak le

az égből, s lebegtek körbe-körbe, míg értelmes szavá nem rendeződtek. Elegáns öltözetű, mosolygós háziasszonyok port szórtak a napfényes fürdőszoba mosógépébe, amely egy szempillantás alatt kifehéřítette a fűlig erő szájú kisgyerek összecsokizott pulóverét. Néha őők is kaptak a külföldi rokonoktól Persil mosóport, a nagy doboz aljában hol egy pici fehér mamut, hol elefánt vagy más trópusi állat rejtőzött. Érdemes volt összegyűjteni, mert ajándékot sorsoltak ki a bekűldők között. A mosóporos dobozon azonban nem volt cím, vagy ha volt is, valaki letépte, de kincset értek, el lehetett cserélni őket színészképekre az iskolában.

Összerezzent, mert megszólalt a múzeumi hangosbemondó, és tíz nyelven elismételte, hogy tíz perc múlva bezárnak. Éva is visszazárta az emlékeit abba a sötéten gomolygó semmibe, amelyből mindmáig alig értett valamit.

Visszaértek a rakpartra, és remélték, hogy a tönk szélére jutott buszos cég nem hagyja őket fedél nélkül éjszakára. Ha nem érkeznek meg, esetleg beengedik őket itt szemben, a Szent Rupert-templomba.

A sóbányászok védőszentjéről a Holt-tengerhez kanyarodtak Éva gondolatai. Amikor sok évvel ezelőtt ott járva belemártózott, alig érintette lába a síkos kavicságyat, máris feldobta a víz, mint egy hullát. Széttárt lábbal lebegett, a sós víz beléhatolt, és könyörtelenül csípte teste védtelen nyílásait. Most meg egy régi mondóka jutott az eszébe, élesen emlékezett, kisgyerekként micsoda félelem szállta meg, amikor meghallotta azt, hogy a katicabogarat kútba, kerék alá, meg kemencébe teszik... hogyan hagyhatta, amikor el tudna repűlni könnyedén. Hát úgy, ahogy ő is mindig hazament a szűlői házba, a sós kútba, a kerék alá, a kemencébe, de mindig mindenholnan kiszabadult, hitt abban, amit egyszer gyerekkorában álmodott. Álmában üldözőbe vették, óriási, üres termeken rohant végig, egymás után tárultak fel az aranybetétes szárnyas ajtók, amíg el nem ért ahhoz, amelyik nem nyílt ki. Megfordult, hogy szembenézzen üldözőivel és megrőkönyődött, mert az összes fantom futásnak iramodott, ő pedig ottmaradt egy szál egyedűl.

Vízfény – víztükör

Jövök – jövök le a hegyről
mert arra vitt utam
a Királynék Városából
a Bakony lankája felől
jövök az őszi bágyadt
napsütésben a szürke
aszfaltcsíkon a Balaton-
mellyékére Fűzfőn át
Kenesére szemkáprázatos
innét a tó az öböl mentén
hol már-már véled át-
csap a víz a nádason
a vasúti töltésen ország-
úton sehol egy lélek a
fárasztó szezon után de
még az örökké ide tartozó
pecások sem telepedtek le
ki megunt kempingszékükre
s a víz oly nyugalmas
tisztá mint egy fenséges
tenger – meg kellene állnom
úgy érzem s betelni a
csodával amely mindig
más és más – ez benne a
csoda hogy most nem
ugyanaz mint volt tegnap
tegnapelőtt s nem az lesz
az utánam jövőnek a
látvány meg kellene állnom
hogy örökre a retinámra
vakuzzam s elvigyem
szeretteimnek télire de
csak gurulok tovább mert
éppen arra vitt utam...!

Szú a fában

Nagy Gáspár emlékének

Perceg a szú a fában
porzik mint homokóra
ím e benti házból
ki-kinézek egy karóra...

Múlik az idő mállik
s ha minden fogunk elvásik
mint viseltes ingünk
legyen még mibe' hinnünk

Mozdul a lécz rozogán
török is idejekorán
s perceg a szú a fában
ne higgyetek a halálban...!

Sándor Zoltán

Önvizsgálat

Önvizsgálat-gyakorlat

A közelmúltban az egyik magyarországi folyóirat szerkesztője felkért naplóírássra. A válaszadás kényszere késztetett arra, hogy elgondolkozzam a naplóról, ugyanis annak ellenére, hogy rendkívül izgalmasnak ítélem meg az élet menet közben történő dokumentálását, van némi fenntartásom a naplóírással mint cselekvéssel, és a naplóval mint műfajjal szemben.

Mit jegyez fel naplójában az ember? Terveit, bánatát, merengéseit, efemer gondjait? Véleményét a körülötte lévő világról: szereteteiről, barátairól, munkatársairól, hétköznapi történesekről? Teljesen őszintén, a kompromittáló mozzanatok elhallgatása nélkül?! És vajon mi céllal teszi mindezt? Hogy ne felejtse el, és egyszer évek múltán, amikor fellapozza naplóját, szembesülhessen évekkal korábbi feljegyzésével valamelyik közeli ismerőséről, akitől közben valamilyen oknál fogva eltávolodott? Vagy hogy egyszer majd felgöngyölíthesse kudarcélményének keletkezéstörténetét? Esetleg hogy nyomon követhesse nézeteinek az évek során történő átalakulását? Mire lesz jó mindez?

Vagy naplóját a nyilvánosságnak szánja? Felkérés esetében csakis megjelenésre készül a szöveg. És ha már az ember írás közben tudja, hogy lejegyzett gondolatait mások is olvasni fogják, vajon mekkora mértékben fog kitárulkozni? Nem a lejegyzett gondolatok őszinteségét kérdőjelezem meg, sokkal inkább azt, hogy vajon a lejegyzettek foglalkoztatják-e a leginkább a naplóíró, vagy esetleg valami más, amiről jobbnak látja inkább hallgatni. Vagy azért, mert nem szeretné, hogy nyilvánosságra kerüljön véleménye egyes eseményről, jelenségről vagy személyről, vagy pedig azért hallgatja el az őt foglalkoztató kérdéseket, mert úgy ítéli meg, hogy senkire sem tartoznak magánjellegű tépelődései, titkai és vágyai.

Utóbbi esetben teljesen igaz van, csak hogy amellet, hogy időszerű eseményekre reagál, a napló legfőbb ismérve a teljes őszinteség kellene hogy legyen. Az efféle irodalmi álnaplóban azonban csakis olyan személyes témáról érdemes írni, amely túlmutat a szerző intim szféráján és mások számára is érdekes lehet, vagy pedig a szerzőnek a világról és bizonyos közéleti jelenségekről alkotott véleményét tartalmazza, olvasmány- és filmélményeit éli tovább. Következményként az ilyen naplóból többnyire az olvasható ki, hogy a szerző sohasem ujjong vagy bosszankodik fociapata eredményén, sohasem csigázza fel az utcán szembejövő szókeség csípőri-

szálása, őt mindig és mindenkor csakis az úgynevezett súlyos témák foglalkoztatják, mint például a migránsválság kezelése vagy a médiahelyzet megítélésének kérdése.

Töprengő alkat esetében az efféle napló nagymértékben feleslegessé teszi a kritika-, az esszé- és a jegyzetírást, hiszen az ember meglátásait a világról mind beleírhatja ebbe az eszményi határműfajba, mi több, talán még a prózaötleteit is belegyúrhatja eme szövegtengerbe, különösen akkor, ha a cselekményszegény esszéprózát részesíti előnyben. Fekete J. József egy helyen a következőt írja: „....meggyőződése, hogy a jövő műfaja a naplónak egy különleges változata lesz, nem valami irodalmi napló, hanem egy olyan szöveg, amely szerves kapcsolatot teremt az író személyes tapasztalata, olvasmányélményei és fikciója között. Olyan mű, amely szinte születése állapotában képes megragadni a szerző gondolatait, feltárván ezáltal gondolkodásának módját, érdeklődésének körét, világlátásának milyenségét, nem választván külön a nagy művészetet a múlandó élettől, a szerző levelezését, naplóját a regényeitől vagy éppen verseitől.”

Beszélhetünk tehát egy külön irodalmi műfajról, amit az egyszerűség kedvéért naplónak hívunk, s ami az utóbbi években igen közkedvelt lett írói körökben. Mindebből kifolyólag felmerül a kérdés, hogy az ilyen napló hol foglal helyet egy író életművében. Irodalomtörténeti szempontból megkérdőjelezhetetlen értékük ellenére ugyanis vitatható, hogy az úgynevezett klasszikus naplók – akárcsak a levelek és egyéb (ön)életrajzi ihletésű írások – a szerzői életmű részét képezik-e vagy sem. A felsorolt (ön)vallomásos műfajok szigorú értelemben az irodalmon kívül helyezkednek el. Elsődleges rendeltetésük szerint a velünk történt és körülöttünk zajló események leírását, a hozzájuk fűződő értelmezésünket és a világról alkotott véleményünket tartalmazzák. Ilyen tekintetben a naplók sokkal közelebb állnak az élethez mint a művészethez, csakhogy, mint látjuk, a kettő nem feltétlenül zárja ki egymást. Írók esetében ez fokozottan érvényes. Az író többnyire akkor is alkot, amikor naplót ír: az események özőnében valamire kifejezett hangsúlyt fektet, másvalamit elhallgat, bizonyos dolgoknak pedig eltúlozza a jelentőségét. Művészi szándékkal vagy anélkül, de mindenképpen stilizálja lejegyzett gondolatait, aminek következtében műalkotásként (is) értelmezhetjük az ily módon létrejött szöveget. Mindez hatványozottan érvényes az eleve megjelentetési szándékkal íródó műre.

A felsorolt sajátosságok ellenére minden igaz naplónak van egy közös vonása: születessen akár a kitárulkozás szándékával, akár a mesterséges emlékezet megteremtésének igényével, a napló mindig írójának a lelki-világát tükrözi. Függetlenül attól, hogy a szépirodalom eszközeivel vagy puszta dokumentáló szándékkal jegyzi le a maga körötti történéseket, a naplóíró mindig önvizsgálatot gyakorol: akkor is, amikor arról dönt, hogy mit jegyez le és mit nem az őt foglalkoztató kérdések közül, és akkor is, amikor ebbéli dilemmáit osztja meg potenciális olvasóival.

Az utolsó vonat hazafelé

Napok óta Pat Metheny-albumokat hallgatok. *Bright Size Life. Letter From Home. American Garage. We Live Here. Speaking of Now. Watercolors. Secret Story. First Circle. Travels. Still Life (Talking)*. És így tovább. Magával ragad a hol tompán, hol élesen szóló gitár és a hangszerként használt hangok különleges elegye. Elringat. Emlékeket ébreszt. Rég elfelejtett történeteket idéz fel. Sosem látott világokba kalauzol. Amint felcsendül a vonat zakatolását utánzó dobpergés és a fátyolos gitárszóló a *Last Train Home* című szerzeményben, azonnal világot váltok. Utazom. Időben. Térben. Képzletben.

Eszembe jut a Nagybecskerekéről Miloševo felé döcögő sínbuszon megbámult öltönyös férfi, aki csupasz lábán simicipőt viselt. Ölében egy cipősdobozt tartott, amelyben csibék csiripeltek. Tudom, nagyon szívesen megsimogattam, vagy legalább megnéztem volna őket, de eszembe sem jutott megkérni utastársamat, hogy emelje fel a doboz tetejét. Lábammat lóbázva figyeltem a szemben ülő fiatalembert, és koromat meghazudtoló beleéléssel azon töprengtem, vajon nem töri-e a lábát a cipő.

A következő képkockán már Debellácsra utazom. Látom a vonatra felszállni a kovačicai tót asszonyokat, akik számomra nagyon dallamos nyelven csevegnek egymás közt. Piacra mennek Pancsovára. Mindegyiknél hatalmas batyu, kosár teli portékával. Túró, tojás, virág. És mindegyiken megszámlálhatatlan kreppszoknya. Legalábbis nekem kibogozhatatlan ruhahalmaznak tűnik a rajtuk levő csiricsaré ruhanemű. Az arizonai pusztaságra emlékeztető bánáti táj helyett szemem sarkából őket figyelem. Szinte lélegzétvétel nélkül mondják a magukét, csak pillanatokra némulva el, hogy a kosárból egy-egy falat szalonnát vagy kolbászkarikát bekapjanak.

A következő vonaton már Belgrádból Niš felé haladok. Ülök összekuporodva az egyik ülésen terepszínű egyenruhámban. Meggémberedett ujjaimmal cigarettáról cigarettára gyújtok. Fogaim vacognak. A szerelvényben nincsen fűtés. Egyik katonatársam jár az eszemben, aki egy zsilettel kiherélte magát. Érkezése óta tudtuk, hogy közveszélyes. Egy éjjel arra ébredtem, hogy kés van a torkomnál. Mielőtt elvette volna a pengét, megkérdezte: *Hideg?* Arra gondolok, vajon milyen lesz az ejtőernyős brigádban. Odakint sötét van. Havazik és fúj a szél. 1992 decemberét írjuk.

Hárman két jeggyel. Így utaztunk egy alkalommal Becskerektől Belgrádig. Valami zenei fesztiválra igyekeztünk, és jobbnak láttuk időben elkezdeni a takarékoskodást. Az állomások előtt mindig valaki bement a mosdóba, s miután a kalauz kiment a sínbuszból, szóltunk az illetőnek, hogy kijöhet. Amikor két állomás közt a kalauz éppen a mi szerelvényünkben maradt, az illető bánhatta, hogy nem vitt magával olvasnivalót.

Az olvasnivalóról jut eszembe egy sínbuszos utam Becskerek és Zenta közt. Mire ugyanis néhány órás vesztegléssel egy szellemtanyát idéző

lepukkant állomáson, ahol már bő tíz évvel ezelőtt sem járt senki, a le-rácsozott gázkályha pedig nem működött, megérkeztem a célállomásra, sikerült teljes egészében kiolvasnom Beckett Murphy című regényét. Meg is írtam akkor a Képes Ifjúságban, hogy én vagyok az egyetlen olvasója a könyvnek, akinek megfelelő környezetben sikerült elolvasnia a „pusztulás groteszk képsorát” ábrázoló művet.

Nem kevésbé groteszk a zaječari vasútállomáson végrehajtott rendőri razziáról bennem megmaradt kép sem, amikor a kábítószer után szimato-ló kutyával elébünk álló hekus drogfogás reményében kinyitatta velünk a hátizsákunkat, amelyben, őszinte csalódottságára, anyag helyett csak egy darab száraz kenyeret és egy zacskó szennyest talált. *Bež'te!* – kiáltott ránk, s mi máris húztunk fel az időközben a vágányra beállt szerelvényre, ahol már csak a poggyászhálóban maradt hely. Szerencsére, akkor még karcsúak voltunk, s a négynapos gitárfesztiválozás után Požarevacig a poggyásztér is megtette.

Két évtized távlatából hallok újra az idős asszony hangját az újvidéki vo-natállomás várótermében. Egy állapotos fiatal nőt okít kissé sem diszkrétén. Körülöttük három-négyéves gyerkőcök szaladgálnak. *Az a baj, hogy állan-dóan tüzelsz, mint a kemence! Minek engedted, hogy megint megrakjon?! Most miért hallgatsz?! Tudhattad, hogy ismét ez lesz! Ő bement a börtönbe, fáj is a micsodája, hogy miből tartod majd el a gyerekeket! Főleg ezt az úton levőt...*

Az élet tulajdonképpen folyamatos úton levés. És a legjobb egyedül utazni, jut eszembe a Partibrejkers egyik dalszövegének a refrénje, amíg elhelyezkedem az Amszterdam–Rotterdam járaton. Nézek kifelé, s köz-ben a csatornák szelte városban látottakat próbálom megszerezni ma-gamban: fűben társalgó fiatalok a Rembrandt téren, horvát turisták az emlékboltban, sétahajózás az Amstel folyón, öreg raszta a coffee shop előtt, többemeletes CD-bolt, és biciklik, biciklik, biciklik... Sorolnám to-vább, de az alkonyatban feltűnik egy szélmalom, mögötte a lemenő na-pal. Gondolkodás nélkül analóg fényképezőgépem után kapok, és kat-tintok. Mint kiderül, az volt az utolsó kocka a filmen. És a kép? Ahogyan Szerb Antal írja Cyranóról: „Giccs, de gyönyörű!”

Pat Metheny gitározik, a képek pedig peregnek: Újvidék–Szabadka közti zsúfolt járatok; átbeszélgetett út egy ismeretlen lánnyal; megcso-dált falvak és fenyesek a Bécs–Stuttgart útvonalon; egy idegen a belgrádi vasútállomáson, aki beletörődötten kielemez, hogyan adták be derekukat a konformizmusnak a '68-asok, majd elnyúlik az egyik padon; hosszú uta-zások Barba, és a koszos kocsit és 250 alagutat egyaránt feledtető tenger látványa a sutomorei kanyarban... És a többi kép. Sűrű norvég erdő, hó-val borított hegyi táj és a végeláthatatlan amerikai préri. Helyek, ahová a zene kalauzol. Tájak, amelyeken sohasem jártam, és amelyeken való-színűleg soha nem is fogok. Vidékek, ahová csak képzeletem útján érkez-hetek meg. Mintha csak haza érkeznék. Az utolsó vonattal.

Virág Zoltán

A jelcsoportok és a tárgyakapcsolatok vizuálplasztikája

Csernik Attila kiállítása elé

A topolyai illetőségű Csernik Attila bő fél évszázados művészi pályafutásának eredményeivel és tanulságaival 1964-es, első nyilvános bemutatkozása óta szembesülhet a nagyérdemű közönség. Egyéni és csoportos tárlatai mint fontos állomások (Belgrád, Zágráb, Rijeka, Kranj, Budapest, Balatonboglár, Barcelona, Bécs, Párizs, London, Milánó, hogy csak néhányat említsek) szegélyezik azt a hosszú utat, amelyen anyagai végigvándoroltak, s most egy belőlük aktuálisan kiemelt rész Szegeden, itt a Grand Caféban közszemlére kerül.

A művészeti tanulmányait Újvidéken kezdő, később Montrealban folytató alkotó nemzetközi ismertsége a jugoszláviai, a vajdasági neoavantgárd jelentőségének hatástörténeti analízisei következtében széles körűen nyilvánvalóvá tétetett a különböző országok galériatulajdonosai, kurátorai, műgyűjtői és szakkutatói számára. Vizuális költészet, body art, performance és happening, asszemblázsok, elektrográfiák, film- és videomunkák, egyáltalában az eltérő művészeti ágak közötti nomád gyakorlat mind-mind ahhoz járultak hozzá, hogy az általa kiteljesített felforgató jellegű passzivitásnak, szelíd ellenkezésnek köszönhetően szabadon bejárhatók legyenek az alkotótevékenység más-más szintjei és terepei. Egyúttal pedig mérlegre helyeződjön a művészet rangjára emelhető élet és az élet rangjára léptethető művészet esztétikai felhajtóereje, ütőképes eleganciája is.

Introvertált szubverziója (akár a zentai EK-csoport – „erőt kölcsönzők” – tagjaként, akár a Szabadkán megalakult Bosch + Bosch Csoporthoz társulva, akár a Zentai Művésztelep munkájának aktív közreműködőjeként, vagy éppen a *Képes Ifjúság*, a *Dolgozók*, a *Magyar Szó*, a *Jó Pajtás* grafikai szerkesztőjeként affirmálta magát) nem a mindenkori hatalmi berendezkedés alapelveinek szimplán provokatív kikezdése, hanem a bürokratizált kulturális atmoszféra kíméletlen céltáblává tétele. Minden olyan intézményesített és mediatizált struktúra folyamatos kétségbevonása tehát, amely a szankcionálás erejében bízva a tiltások és büntetések segítségével igyekszik útját állni a nyitottság, a polemikus hajlandóság, és úgy általában a kötetlen művészi önkifejezés kibontakoztathatóságának.

A mától megtekinthető kamarakiállítás, szerényebb mérete ellenére, szinte teljes keresztmetszetét nyújtja Csernik Attila sok irányba ágazó teremtképességének. A sorozatok és hommage-ok, a Párizst, Zentát,

Topolyát megidéző fotografikus manipulációk, továbbá a számára kiemelten fontos elődök, mesterek, barátok, családtagok (Nagyapáti Kukac Péter, Szenteleky Kornél, Ács József, Juhász Erzsébet és mások) emlékét fenntartó képarchívum remek darabjai mellett objektok, könyvszobrok, papírgalacsinná, golyóvá gyúrt háromdimenziós tárgyasítások vizsgálhatók közvetlen közletről. A betűszerű formák, a magyar és a nem magyar ábécék elemeinek konstellációi azonban nem feltétlenül jelentésképző összefüggéseikkel, nyilvánvalónak mutakozó értelemvonalkozásaikkal válnak kitüntetetté. A feliratozások, a ráírások, a ráragasztások, a rápecsételések, a rányomdázások, a rávetítések, a szám- és betűcsoportosítások konfigurációiban, vizuális absztrakcióiban a jelalakok és a jelformák átminősülnek. A vezeték és keresztnevek hatósugara túlnyúlik a személyazonosításon, ornamentális burkok és hurkok létrejöttét, az akusztikus kapacitás és a spektrális hullámzás szintézisét eredményezi. Egy lettrikus kompozíció, egy betűkontúr, egy számérték vagy valamely morfémátömb látszólag hangzóanyagként, kisilabizálható, összeolvasható gondolatalakzatként viselkedik, miközben arány- és méretjátékok, pozíciós metamorfózisok kiviteleződéseivé variálódik. A magyar és az idegen nyelvű szókészleti elemek összecsúsztása, füzérszerű sokasodása például csoportosított torlódások fraktálgeometrikus ismétlődéseivé halmozódik, buborékmintázattá, rácsszerkezetű stabilizálódik. Megannyi válaszreakció serkentőjévé, előhívójává avatván az öngerjesztő, saját neveit gyarapító mechanizmust, amely az „art”, az „object”, a „text” nemzetközi műveltségzavainak gyakori felbukkanásai kíséretében, illetve az „attilart” névtapasztás szignáló gesztusa általi nyomatékosítással legitimálja magát. A könyvszimulációk, a könyvimitációk jobbára fellapozhatatlanok. Ha pedig véletlenül kinyithatók, akkor nem olvashatók a megszokott módon. Oldalról oldalra haladni bennük: jelentős kihívás. Erős lehet a nézői késztetés, hogy feszegetéssel, bontogatással, tépegetéssel jussunk nyomára a titokzatosságuknak. Ugyanakkor úgy szolgálnak okulásul az olvasni szeretők számára, hogy elsőrangú formai kivitelezésükkel egyidejűleg reprezentálják a kódex, a könyv esszencialitását és kimeríthetetlenségét.

Az intermediális tapasztalat poeticitása Csernik Attila munkásságának igazán mesteri védjegye, s a körülöttünk látható kis gyűjtemény eme stratégia végigvonulásának kronológiáját szintén kínálja a folyamatos és töretlen érvényesség bizonyításával. A kollázsolt, a tipografizált költészet meg a más művészeti formák határmezsgyéire, találkozási pontjaira oly módon összpontosítván a kreatív érdeklődést, hogy a test (bármely élő vagy lélektelennek tűnő test) egyidejű szubjektum és objektum voltának konstatálásakor, értelmezésekor koncentrált figyelem szentelődhesen az informativitás materiális karrierjének útjára léptetett bőrfelületek, kötött vagy kartonált oldallapok, akciópillanatok, festővásznak, film- és videoszalagok, fotónyomatok kitágított univerzumának.

A képzőművész, az illusztrátor, a dizájnér és költő Csernik Attilát a róla szóló kitűnő könyvében Miško Šuvaković (*Atila Černik*, Novi Sad, Muzej savremene umetnosti Vojvodine, 2009) a Marcel Duchamp teremtette hagyomány és kifejezés mód afféle letéteményesének tekinti, aki a maga pop-artjával, processzuális érzékenységgel és konceptualizmusával csak gazdagítani tudta e többértű örökséget. Minél inkább úgy viselkedett, mint aki kívül áll a művészeti mozgás- és alakulásfolyamatokon, a szociális küzdelmeken, annál inkább a lényegi történések középpontjába került aktivista nomadizmusával, visszahúzódó semlegességével. Autentikus és gyökeres átalakulást kezdeményező-hozó értelemben alapozván meg, majd fejlesztvén tökélyre a közép-európai vagy a késő szocialista minimalizmus választékos változatosságát.

Öröm és megtiszteltetés, hogy annak a rangos alkotónak a kiállítását nyithatom meg ezennel, kinek törekvéseiben semmikor sem akadt és sohasem lesz helye a kompromisszumoknak, a meghunyászkodásnak vagy a behódolásnak, csak miként barátainak, követőinek, növendékeinek szokta mondani és tanítani: „a minél nagyobb pontosságnak és őszinteségnek”.

(Elhangzott 2017. október 4-én, A Könyv a Gutenberg-galaxis után – A magyar könyvkiadók napja szegedi rendezvényén.)

Minél egyszerűbben, minél őszintébben

Csernik Attilával beszélget Virág Zoltán

– *Művészeti tanulmányaidba Újvidéken kezdted bele, melyeket belgrádi művészettörténeti stúdiumaid követtek, az 1960-as évek közepén pedig Montrealba kerültél festészeti képzésre. Arra kérlek, vegyük sorra ezeket a fontos állomásokat.*

– Nem is tudom, hogy hol kezdjem. Számomra ezek nem voltak annyira fontos állomások. Egyedül az újvidéki Tanárképző Főiskola jelentett komoly fordulatot az életemben, mert addig egészen más szakmát tanultam, meg gyakoroltam is egy évig. Ez az életemben a legfontosabb változás, hogy olyan iskolába kerültem, amit szerettem és szeretettel csináltam. Kanadába én tulajdonképpen nem is azért mentem, hogy egyetemre járjak. Családi látogatásra érkeztünk egy hónapra, ami végül két évig tartott. Az elején tudakozódtam, hogy van-e egyáltalán képzőművészeti egyetem Montrealban. A nővérem szerint nem volt. Ezért abba is hagytam a keresést. Amikor annyira megtanultam a nyelvet, hogy tudtam mozogni önállóan, akkor fölfedeztem, hogy van egy akadémia Montrealban, ahová be

is iratkoztam nagyon kedvező feltételekkel. Ők nagyon becsülik az európai papírokat. De akkor én már fél lábbal hazafelé indultam, csak pár napot voltam az egyetemen. Semmi különös nem történt, fizikai munkásként dolgoztam. De olyan hatások értek ott, kint, amikről majd bővebben szeretnék beszélni.

– *Akár most mindjárt megtehetnéd.*

– Hogy is mondjam, az a világ akkor... Ez ötven évvel ezelőtt történt legalább, vagy hatvannal is... A Montréaliaknak meg az amerikaiaknak nem is volt történelmük tulajdonképpen. Nem gátolta semmi őket abban, hogy új dolgok felé forduljanak. Abban az időben volt a vilákiállítás New Yorkban, ahol a pop-art a virágkorát élte. Alkalmam adódott New Yorkban végigjárni a művésznegyedeket, ami totálisan fölforgatta az addigi nézeteimet. Az amerikai közönség meg a nép, azt hiszem, még mindig ilyen nép él ott, kint. Elfogadnak mindent, ami új. Nincsenek előítéleteik, hogy hogyan öltözködsz, meg mi van rajtad, hadd ne részletezzem. Ez engem teljesen felszabadított minden alól. Bátran fogtam ahhoz hozzá, amit a mai napig is csinálok. Ma is azt vallom, hogy nem érdekel a közvélemény meg az, hogy a külvilág miként reagál az én munkáimra. Én ezt magam miatt csinálok. Azért mondom, hogy számomra ez egy döntő időszak volt, ami felszabadította a gátlásaimat.

Persze amikor hazajöttem, akkor szembetalálkoztam az itteni közízléssel meg világnézettel, és nagyon nehezemre esett, egyszerűen nem tudtam kibontakozni. De most már nyugdíjas vagyok, nincsenek ilyen gátlásaim. Ezeket tudom elmondani, ha fontos fordulatról beszélünk.

– *Kialakultak-e esetleg olyan benyomásaid, amelyek segítségével különbségeket tudtál tenni, hasonlóságokat sikerült felfedezned a különféle oktatási rendszerek között, a tanítási menet és módszerek, a színvonal tekintetében? Vajdasági, jugoszláv fővárosi és kanadai nézőpontból miként üledett le benned ez a három fázisa, három változata alkotóművészi tapasztalatszerzésednek?*

– Nem mondtam, de tanügyi munkásként szintén dolgoztam egy pár évig. Az egy döntő szakasza volt az életemnek, amikor a tanügyben dolgoztam. Szívvel-lélekkel csináltam. A mai napig szeretem a képzőművészeti tantárgyat tanítani, hogyha tudom. A mai napig pedagógusként is tevékenykedek. Amikor az újsághoz kerültem műszaki szerkesztőként, akkor is az vezényelt, hogy tudom formálni a közízlést azzal, amit csinálok, és ezt jó szívvel tettem. Persze idealizmus volt az egész, mert sohasem tudtam megvalósítani azt, amit mint grafikus, mint sajtóban dolgozó ember szerettem volna prezentálni az olvasótábor felé. Mert mindig felbukkant egy „komoly szakember”, aki mindig sokkal jobban értett mindenhez, mint én. Ők a főszerkesztők voltak. Rendszerint mindig ők tudták legjobban, mit hogyan kell csinálni, mi a szép, mi a csúnya. Ott

nagyon gátolva voltam abban, hogy kifejlesszem, hogy megmutassam azt, mire vagyok képes. Persze előfordultak kivételek is a munkám során. Volt olyan főszerkesztőm, aki hagyta, hogy szabadabban dolgozzak, sőt elismerte azt, hogy jobban értek ahhoz, amit csinálok, mint ő. De ez ritka esetnek számított.

– Örülök, hogy említést tettél erről a váltásról az életedben, hiszen az 1960-as évek végétől már különböző lapok grafikai szerkesztőjeként dolgoztál, és egyre több remek könyvillusztráció kezdett hozzád fűződni. Szelíd ironiával jelezted, az egykori jugoszláv művészetpolitikai, uralkodó ideológiai monopolizmus több szempontból korlátozott az újságok és a könyvek arculatának megtervezésében, technikai kivitelezésében. További emlékezetes eseményeket fel tudnál-e idézni?

– Természetesen. Például a Forumot úgy hagytam ott, hogy éppen az irodalmi szerkesztővel dolgoztam együtt, és Radnóti Miklós volt a téma. Megbeszéltük, de, hogy is mondjam, nekem az volt a stílusom, hogy a képet vágtam, megpróbáltam belőle azt kihozni, ami szerintem a legfontosabb. Így én Radnóti arcát megvágtam, a főszerkesztő-helyettes pedig komolyan beleavatkozott a munkámba, ezért hát fölkeltem és mondtam, hogy köszönöm, én ezt itt tovább nem csinálom. Ez volt a legmarkánsabb. Persze mindenki engem vádolt, mégis hogyan viselkedek egy főszerkesztő-helyetessel. Ez volt a legmarkánsabb, de megesett több hasonló is.

Zágrábban rendezték abban az időben a Jugoszláv grafikai biennálét. A lényeg az, hogy engem is mindig felkértek, küldjek a *Képes Ifjúságból*, s alig tudtam minden második évben olyat kiválasztani, ami a legközelebb állt ahhoz, amit alá is írhatnék. Mert mindig a főszerkesztő mondta meg, mi a jó és mi nem az. Sokat szenvedtem emiatt, de hála Istennek, nyugdíjasként most már úgy élek, ahogy nekem megfelel.

– Köszönöm, hogy beavattál bennünket ennek az engedélyezési mechanizmusnak a rejtelseibe és abba, hogy a művészeti ismeretekkel, vizuális kultúrával kevésbé rendelkező, ámde hatalmi pozícióikkal annál inkább büszkélkedő potentátok, buzgómócsingok mennyire szerették eldönteni, mi a szép, mi az eszmeileg egészséges. Alkalmazott grafikai munkáidból, bármelyikből, legyenek azok aláírhatók vagy nem aláírhatók, sugárzik az erős tárgyszereget, az anyagkezelés eleganciája. A szemlélőnek ezt azonnal illik észrevennie. Az utasítgatások lepergetésekor, az esztétikai ízlésficamok negligálásakor a finom megoldások szolgáltak művészi biztonságérzeted alapjául?

– Törekedtem mindig arra, hogy amit csinálok, eredeti legyen. Ha egy kioszknál megáll az ember, és előtte húsz-harminc újság, akkor az enyémet vegye észre. Én mindig azt vallottam, a címdal az újság ruhája, ezért nem mindegy, hogyan néz ki. Ezek mára már elavultak, de abban az időben nagyon fontos volt – számomra legalábbis. Mindig igyekeztem

valami elegánsat létrehozni. A grafikára ez jellemző, hogy nem lehet összezecsapni, ott precízen kell csinálni a dolgokat. Igyekeztem olyasmit csinálni majdnem minden héten, hogy azt ki lehessen tenni a kirakatba, és mutasson is. De, mondom, ebben sokszor gátoltak, úgyhogy nem mindig sikerült. A pedagógia engem mindig vezényelt. A fiatalok lapjánál dolgoztam, kiállításokat szerveztem nekik, biennálékat. Állandóan foglalkoztattam őket. Ifjúsági művésztelepet is szponzoráltunk, fenntartottunk, díjat alapítottunk. Próbáltam a vajdasági képzőművészetet olyan irányba segíteni, amilyenbe tudtam.

– *Kiemelted a címlap jelentőségét az arcuati elemek sorában. Most bárki, aki rád tekint, láthatja, a művészet a művész ruházataként is mennyire előtérbe helyezendő. Ami nemcsak nyugdíjasként demonstrálandó, hanem mindig a márkajeleid közé tartozott. Egyéni kiállítóként, csoportos tárlatok szereplőjeként, sőt egy igazán különleges és nevezetes művésztársulás tagjaként egyaránt forgott és forog a neved évtizedek óta. Topolyától Belgrádon, Budapesten, Balatonbogláron át Párizsig, Londonig és Barcelonáig tágult a kör, s fel sem soroltam az összes állomást. Melyek voltak a legemlékezetesebb pillanatok, a leginspirálóbb együttműködések?*

– Több is volt. A Bosch+Bosch csoportba véletlenül kerültem. Amerikából hazajövet másként gondolkodtam, mint azelőtt. Ezért sok közös dolog volt bennünk, akkori fiatalokban. Ez is egy döntő momentum az életemben, hogy velük kezdtem el együtt dolgozni. Így olyan közegbe kerültem, akik értettek, meg ugyanúgy próbáltak munkálkodni. Dolgoztunk együtt, jól éreztük együtt magunkat. Balatonboglár például emlékezetes volt.

– *Elsőrangú dokumentációja könnyen hozzáférhető.*

– Akkor a magyarországi kapcsolataink is gyönyörűek voltak. Aztán ez is megszakadt egy ponton, mert elkerültem a katonasághoz. Ez is érdekes, lehet, ma már inkább nevetséges. A katonaságnál az volt az első kérdés, kivel levelezek külföldön. Úgy gondoltam, ezt akkor sem fogom elmondani, és inkább nem levelezek. Elmaradtak ezek a kapcsolatok, de sokáig nagyon aktív kapcsolatban maradtam a magyarországi képzőművészekkel. De nemcsak én, hanem a többiek is, jó néhányan. Ez is biztosan erősen hatott ránk. Azután Kassák Lajos is. Meghatározó pillanat volt a pályafutásomban, amikor megismertem. Az özvegyével találkoztunk is. Meg egyáltalán, a magyarországi avantgárddal komoly kapcsolataink voltak abban az időben, ami biztosan hatott ránk.

– *Személy szerint valakit meg tudnál-e még említeni?*

– Ács Jóskát például.

- *Az ő emléke bizonyos értelemben itt, körülöttünk a képeken is feltűnik.*
- Az én életemben ő komoly, meghatározó szerepet játszott. Azért tudtunk olyan mélyen hatóan együttműködni, mert ő is olyan volt, hogy el tudta fogadni az újat. Ha nem is csinálta, de megértette, és engem is támogatott mindig, hogy csak csináld, amit csinálsz, ne hagyj abba! Úgy-hogy rám Kassák Lajos mellett ő volt a legnagyobb hatással. Döntőbb hatást gyakorolt rám, mint a többi képzőművész.

– *Jó ezt emlékezetünkbe vésni. Ha már munkásságod részletezőbb áttekintésével folytattuk, maradjunk ezen a vonalon. A repro-fotográfiai eljárások variációi, a természet nem látvány- és díszletszerű, hanem egészében belakható és kibővíthető közegkénti felfogása, valamint az emberi test tárgyszerűsíthetőségében, objekt voltában történő megragadhatósága mind-mind arra engednek következtetni, hogy törekvéseidben a művész, az alkotó médiumszerepét eléggé kiemelten kezeled.*

– Igen. Én mindig azt vallottam, az alkotó az nem csak akkor alkotó, amikor bevonul a műterembe, vagy a kép, a vászon elé ül, hanem úgy gondolom, hogy a környezetemnek is, amelyben élek, olyannak kell lennie, hogy ott én jól érezzem magam. Innen jön az, hogy a ruhára, a bútorokra meg a falra is festek. Én ezt a saját ízlésem szerint oldom meg, így érzem jól magam.

A betű szerepéről, a szöveg szerepéről sokat beszélhetünk. Én azt hiszem, akkor kezdtem el komolyabban a változások felé fordulni, mikor testre kezdtem el a szöveget applikálni, írni. Nem értelemszerűen írom a szövegeket. Nekem a betűk azok, amik kifejezik a mondanivalót. Persze mindennel próbálkoztam. Filmmel is meg fényképekkel, komputergraffikával. Bevallhatom, úgy jutottam el a komputerig, hogy sírva fakadtam, amikor a *Magyar Szóban* azt mondták, meg kell tanuljak komputeren dolgozni. Akkor összedőlt bennem egy világ. De aztán nagyon sok élvezetet találtam benne, mert annyi újat adott nekem a számítógép, lehetőségeket, hogy a mai napig élvezettel kezelem. És próbálkoztam is mindennel: vizuális költészettel, filmmel...

– *Szerencsére ezek a tevékenységformáid tartósnak bizonyultak, érvényességük és aktualitásuk megmaradt.*

– Bizony. Nyitott vagyok a mai napig. Attól félek, egyszer annyira megöregszem, hogy nem fogok tudni valami újabb felé nyitni. Megint az Ács Jóskához térek vissza. Nekem ő azért is példaképem, mert mindig csodáltam benne, hogy el tudta fogadni a legújabb dolgokat is. Akkor is, ha nem értette, ha nem abban a stílusban dolgozott.

– *Elismerte és méltányolta az új fejleményeket. Ráadásul nemcsak a praxisa részévé tette, kreatívan alkalmazta, hanem írt is róluk. Beszéltünk a betűformákról, a betűk konstellációiról. Feliratok az arcon, a végtagokon,*

egyéb testrészeken. Ezek uralkodó formajegyek művészetekben. Ugyanakkor a ráírás, a ráragasztás, a rápecsételés, a rányomdázás, a rávetítés szám- és betűcsoportosításai (nagyon sok van ezekből) nem elsősorban konkrét jelentésvonatkozásaikkal válnak kitüntetetté. Néhány nemzetközi műveltség szó azonban különösen feltűnő a szemlélő számára, mint amilyen az „object”, az „art” vagy a neveddel összetapasztott „attilart”, meg az egyik, 1970-es évek eleji filmednél kötőjellel használt „O-pus” kifejezés, illetve az 1985-ös képvers-kötet címeiként is funkcionáló TEXT betűsor.

– Igen. Az *O-pus* is egy meghatározó munkám volt. Úgy jött létre, hogy jó barátom, Póth Imre, a kameraman, aki a szomszédom is, meg jó haver, tulajdonképpen animálta az *o* betűket. Amikor ez megtörtént, akkor Ladik Katit megkértem, mivel vele jó kapcsolatban voltam, hogy ezt az *o* betűt próbálja énekkel kifejezni, hanggal. Ezt filmre vettük. Kati elvállalta, és gyönyörűen megcsinálta az *o* betű-variációkat. Balatonbogláron is evvel lépett föl. Fantasztikus volt. Akinek alkalma nyílt ezt hallani vagy látni, nem felejtí. Döntő momentum volt az életemben az *O-pus*.

A betűk számomra nem... Hogy is mondjam? Persze, írok sokszor nevetek meg minden egyebet. De nekem a betű nem a tartalom hordozására való, hanem a vizuális értékeit szeretem megmutatni. Meg ezt az oldalát keresem, kutatom. Eleinte finn újságokat tudtam beszerezni az egyetemről, és finn szövegeket vagdosztam, azokat ragasztgattam. Hogy ne lehessen érteni, a szöveg micsoda. Mindenki azt kérdezi, hogy ez és ez mit jelent. Előfordul, hogy nálam a szövegnek jelentése is van, mint például itt, a hátam mögött látható képnél.

– *Amire hamarosan visszatérünk.*

– A munkásságomban nem az volt a legfontosabb, hogy valamit jelentsen a szöveg, hanem hogy vizuálisan mondjon valamit.

– *Voltaképpen nem a jelentésképző határt kell érzékelnünk, hanem egy konfigurációs mintázatot. Ahogy Ladik Katalin elénekli, kiénekli, és amikor a fotóidon, a saját testeden vagy éppen Katalinén ez az „o” különböző méreteken szerepel, az pusztán a nyelvi realizáltság, a fonematikus strukturalitás, a betűszerűség látszata: mert számításba kell venni, hogy inkább láncok sorozata, buborékok sokasága, különböző akusztikai benyomások szólamszerveződése, más egyéb. Nem lehet biztonsággal eldönteni. Komoly kihívás, hogy morfondírozzunk rajta. A képverskötetedhez térjünk még egy kicsit vissza. Az ebben található betűhalmazokban, értelemmel felruházzható szövegrészletekben többször felbukkan például Brasnyó István neve, ami valószínűleg nem véletlen, hiszen 1978-as kötetét, a Másként s másként címűt te tervezted annak idején. Milyen személyes emlékek fűznek hozzá?*

– Jó barátok voltunk, persze. Meg ő is Topolyán járt iskolába. Tőlem egy évvel fiatalabb volt, már gyerekkorunkban ismertük egymást. Meg hát én

szerettem is a Pistát. Szomszédok voltunk Újvidéken. Sok szál fűzött hozzá később is, nem csak gyerekkorunkban. Szívesen csináltam azt a címdalt, emlékszem. Próbáltam olyasvalamit létrehozni, ami nem szokványos.

Könyvillusztrációkat meg könyvcímdalakat mindig szívesen készítettem. Hiszen végül is a szakmám volt, ott dolgoztam a Forumban. Lényeges állomása volt életemnek, hogy a kiadóban kerültem munkaviszonyba, ami teljesen véletlenül alakult. Nem szándékosan mentem oda, hanem a feleségem Újvidékre akart költözni, s akkor úgy voltam vele, jól van, lemegyek én is, majd valamit csinálok ott. Ő elment a Forumba, azután engem is fölvettek a *Képes Ifjúság*ba. Ez az én munkásságomat meghatározta, mert egy betűgyárba kerültem, ahol a betű volt a legfontosabb. A kézi szedők meg minden. Ott kezdődött nekem az, hogy annyira a szöveg és a betű hatása alá kerültem. Alkalmam volt használni a nyomdát, a technikát, mindent. Nagyon szerettem ott dolgozni.

– *Kanyarodjunk hát a jelalakokhoz és a jelformákhoz, a tipográfiai elrendezés kombinatorikájához. Műveid ismerőit, érdeklődő szemlélőit mintha egyszerre részesítenéd a nyitottság és a polemikusság esztétikai sokkhatásában.*

– Ez már tőlem független. Szándékosan nem keresem ezeket a konfliktusokat, a néző dönti el, miként viszonyul hozzá, hogyan ítéli meg. Ezeket pedig rajtam kívül álló erők irányítják. Engem ez is hidegen hagy, nem motivál. Én megcsinálom, hogy jó legyen, nekem megfelelően. Ha van, aki reagál rá, akkor annak örül az ember.

– *Munkásságod ékes bizonyítéka annak, hogy a szelídség és a passzivitás lehet felforgató erejű is.*

– Így van.

– *A visszahúzóadásban jelentékeny kreatív potenciál rejtezik, amit az elmúlt évtizedek traumatikus tapasztalatainak értelmezésekor szintén kiaknáztál. Itt, a mögöttünk látható legnagyobb képen, de a teremben fellelhető többen egyaránt olvasható egy számomra is igen becses név: Juhász Erzsébeté.*

– Ő meghatározó személyiségnek számít az én életemben meg a munkásságomban. Egymást támogattuk. Ő volt talán az első támaszom, aki azokban a kritikus pillanatokban mellém állt, biztatott. Ő is irodalommal foglalkozott, irodalmár volt: ebben is ott volt a betű. Az irodalmat ma is egészen másként látom, nem úgy, mint ahogyan általában az emberek. Nekem a betű a legfontosabb. Ugyhogy egy kis része az irodalomnak az, ami engem gondolkodásra készítet. Az irodalom mikrovilága érdekel. De Juhász Erzsébetnek is vannak könyvei, amelyekben közel áll az én gondolkodásmódomhoz, vagy én állok közel az ő gondolkodásmódjához. Hatott rám, persze. Sokat köszönhetek neki.

– *Ki kell emelnünk azt a megrázkódtatásodat, ami arra készítetted, hogy önálló alkotásokat szentelj neki. Ez a délszláv háborúkkal áll összefüggésben: bizonyos városnevekkel, a pusztulás regisztrálásával.*

– A háború ideje alatti munkáim tükrözik az akkori eseményeket. Például leírtam szavakat százszor, például Szarajevó vagy Goražde nevét. Rám így hatott, én így reagáltam le. De ezt a ruháimon ugyanúgy csináltam. Nem csak a trikóimon. Volt egy pillanat az életemben, amikor éppen Szarajevóba mentem, és azt a trikómat viseltem, amin Szarajevó neve kereszt alakban volt kiírkálva százszor is. Lappangott bennem egy kis félelem, nehogy problémám legyen belőle. De nem lett. A háborús időket úgy reagáltam le... Tehetetlenségében mit csinál az ember? Mondom, leírtam százszor ezeket a neveket, hogy kijöjjön belőlem az az érzés. Akkor évekig ezt csináltam. De már el is felejtettem. Most, hogy mondtad, felidéződött bennem.

– *A figyelemfelhívó, emlékeztető ismétlés érzékelhető benne elementárisan. A felejtés, a rombolás, a pusztítás ellenében való szolidáris fellépés, ami historikus, kulturális jellegű és akcionista, conceptualista szellemiségű egyszerre.*

– Mondom, abban az időben rengeteg keresztet csináltam városnevekből meg háborúra utaló szavakból. Akkortájt a kereszt nem volt népszerű szimbólum, úgyhogy ez sem volt veszélytelen. A *Képes Ifiben* sok mindent meg tudtam valósítani, például a Hornyik Miki idejében, amit máshol biztosan nem lehetett volna kivitelezni. Nekem egy időben a stílusommá vált, hogy a címeket is ismétellem. Vagy a címbeli szavakat az újságban. Persze rengeteg problémám lett emiatt, de azért volt, amikor sikerült.

– *Feliratokkal ellátott gömböket, ezekkel töltött dunsztos üvegeket, könyvimitációkat, könyvszimulációkat kezdte el készíteni hosszú ideje.*

– A könyvobjektum szintén kiemelendő része a munkásságomnak. Amikor elkezdtem járni ide, a zentai művésztelepre, sok-sok évvel ezelőtt, akkor is mindig csináltam valamilyen falra akasztható munkát. Akkor még a könyveket nem így munkáltam meg, mint mostanában, hanem dobozokat készítettem, és azután ezekbe a dobozokba raktam a kütyüket. Úgyhogy Zentán kezdtem én ezt el kiállítgatni. Utána a könyvet lassan elkezdtem objektumként, nem pedig olvasnivalóként kezelni. Hogy abból hozzak létre valamit, ami vizuálisan érdekes, meg van neki mondanivalója. A mai napig csinálom.

– *Hány jött létre belőlük?*

– Rengeteg. Volt külön kiállításom, ahol csak ezeket állítottam ki. Újvidéken, az iparművészek kiállítótermében volt, de senkit nem engedtünk be, kiraktuk a könyveket, a barátokat összehívtuk, egy liter pálinkával leültünk, és megnyitottuk a tárlatot egymás között. Ez is a '60-as, '70-es években történt. Régen.

– *Időzzünk kicsit ezeknél a könyveknél, könyvszobroknál. Talányos objektumok, objektumok. Jobbára fellapozhatatlanok. Ha pedig véletlenül kinyithatók, mégsem olvashatók. Oldalról oldalra haladni bennük kimerítő próbatétel. Mesteri kivitelezésük, kombinatív formai kidolgozottságuk révén a titokzatosságukkal kísértenek. Erős a készítés, hogy feszegetéssel, bontogatással, tépegetéssel jussunk nyomára a rejtélyességnek. Ugyanakkor úgy szolgálnak okulásul az olvasni szeretők számára, hogy egyidejűleg reprezentálják a kódex, a könyv esszencialitását és kimeríthetetlenségét. Ezért kíváncsiskodtam, mennyi készült, de a jelek szerint a számuk növekedni fog.*

– Évente csinálók két-három könyvet legalább. Én másként kezelem a könyvet, mint az olvasó. Nem az a célom, hogy olvassam, hanem hogy csináljak belőle egy kis szobrot, egy kis tárgyat, olyan tárgyat, ami érdekes lehet, ami vizuálisan többértű üzenetet foglalhat magában, a vizuális érzékenységre hathat. Gondolom, innen jön valahogyan a könyvnek ez a szerepe, hogy szobor, kis szobor.

– *Beszélgetésünk elején szó esett művésztanári munkásságodról. Említetted, mekkora odafigyeléssel viseltetél a diákok szemléletformálása iránt. Manapság van-e iskolai keretek között lehetőség arra, hogy széles körű ismereteket, technikai és egyéb tudásodat átadd, fiatal tehetségek, művészpálánták istápolására fordítsd?*

– Egyre kevesebb, mert rosszul látok, rosszul hallok. Úgy fél éve illusztráltam egy meséskönyvet. Mondtam is már, hogy azt hiszem, az volt az utolsó. Mert nem tudom már úgy csinálni, ahogyan szeretném. De különben nagyon nagy szeretettel adtam a gyerekeknek azt, amit adhatam mind tanügyi munkásként, mind pedig meséskönyv-illusztrátorként. Mindig nagyon érdekelt a gyerekek lelki világa, hogy ahhoz hozzá tudjak szólni vizuálisan. Úgy néz ki, egyelőre ezt abba kell hagynom. Dolgoztam a *Jó Pajtás*ban majdnem tíz éven át, tehát volt alkalmam szinte hetente illusztrálni a szövegeiket. Nagy szeretettel csináltam. Nekem a gyerek most is egy fantasztikus tünemény, olyasvalaki, akitől tanulni lehet mindenfélét – már ha nincs elrontva. Amikor nagyobbak, akkor már nem ugyanaz, de ameddig kicsik, fantasztikusan élvezem a munkát.

– *Amikor régebben tanítottál, milyen módszerekkel oktattad a fiatalokat?*

– Még most is emlegetik, mire tanítottam őket. Hogy minél egyszerűbben, minél őszintébben csinálják a munkáikat. Meg a zenét is bevitettem az órákra. Nálam mindig szólt a zene, mikor rajzóra volt, vagy ha volt, aki szépen énekelt, akkor ő énekelt, a többi meg rajzolt. Ezt a kettőt mindig összekötöttem, ha tudtam. Igyekeztem egytől egyig meggyőzni őket, hogy az jó, amit csinálnak. Ne azt utánozzák, amit valaki mondott vagy látott, hanem azt, amit őszintén szeretnének. Azért mondom, hogy a kisgyerekeknél ez egy fantasztikus világ, ahogyan dolgoznak. Mikor nagyobbak,

akkor már nem könnyű meggyőzni őket arról, hogy van tehetségük, érdekes nekik a sajátjukat kihozni magukból, hogy ne hallgassanak a kívülágra. Ez már nehezebb idősebb korban.

- *Van olyan tanítványod, akire büszke vagy? Aki a pályán maradt?*
- Büszke vagyok mindegyikükre.

– *Természetesen egy tanárnak büszkének kell lennie minden tanítványára, de olyanra gondolok, aki esetleg folytatta a művészeti tevékenységet.*

– Amikor még a topolyai gimnáziumban tanítottam, sem művészettörténész, sem pedig rajztanár nem dolgozott ott. Nem is becsülték az ilyen embereket Topolyán. Elvégeztem az iskoláimat, utána tengtem-lengtem. Véletlenül fedeztek föl Topolyán. Fociztam, és az edző megkérdezte tőlem, hogy na, dolgozol-e már? Mondtam neki, hogy nem. Így pártvonalon keresztül aztán minden iskolában kellett dolgoznom.

Öten-hatan érettségiztek képzőművészetből. Erre kifejezetten büszke vagyok, mert Nagypáti Kukac Pétert is feldolgozta egyik-másik. Voltak efféle érdekes momentumok a tanügyi munkásságom során. Örülök, hogy sikerült ilyeneket is produkálni.

– *Amikor a saját munkáidról szóló reflexiók eljutottak hozzád, a kritikai észrevételeket olvastad, találtál hasznosíthatónak valamit belőlük? Vagy tényleg nem érdekelted, ahogy a korábbiakban említetted?*

– Nem, nem mondhatnám, hogy hasznosak voltak számomra. Én meg vagyok győződve arról, hogy jó úton járok, és számomra ez az egyetlen jó út. Az, hogy hogyan reagálnak rá, hidegen hagy. Nem mondom, jólesik az embernek, ha megsimogatják a fejét, az sosem árt. De inkább szeretem, hogyha valagon rugdosnak. Az engem jobban inspirál, hogy azért is csináljam, vagy hogy jól csinálom.

– *Rugdosásról kevésbé lehet tudomást szerezni, hiszen viszonylag ritka, hogy Csernik Attila művészetét ledorongoló jelleggel jellemeznék. Itt-ott némi tanácsstalanság előfordul, de feltűnő hozzá nem értéssel, primitív felhanggal keletkezett megnyilatkozást aligha találni. Kiemelkedően komoly színvonalú a nemzetközi elismerésed. Az angol nyelvterülettől kezdve, a volt jugoszláviai szférán át a jelenlegi szerbiai művészeti és tudományos szcénáig, jeles szakembereket foglalkoztat életműved. Az egyik legfontosabb, teljes könyvet kitöltő értelmezés Miško Šuvakovićnak köszönhető 2009-ből, aki összeurópai léptékben, a világművészet terében helyezte el munkásságodat. Ez elégtétellel tölt el?*

– Jólesik az embernek a simogatás, de nem ez a lényeg. Nemrégiben rendeztek például Milánóban egy kiállítást, amelyen szerepeltem. Jólesik az embernek, hogy valahol a világban is észreveszik, de itt, nálunk azért ez nem jellemző. De nem hiányzik nekem ez egyáltalán. Most is jött egy

megkeresés, hogy szeretnék-e Zágrábban kiállítani. Én nem vagyok egy kiállító gyerek, de ha ez valakit érdekel, meg akarja, akkor legyen.

– *Nemcsak számos elismerésnek, díjnak vagy a birtokosa, hanem a Nagypáti Kukac Péter Képzőművészeti Díj bírálóbizottságának elnökeként is tevékenykedsz.*

– A Kukac nekem régi szerelmem.

– *Miként Juhász Erzsébetnek, tegyük hozzá.*

– Igen. Vele hoztuk létre azt a monográfiát, az elsőt, amit írtak róla. Nekem gyerekkoromban kezdődött a kapcsolatom a Kukaccal. Én a mai napig becsülöm, és állítom, hogyha nem ebben a kis, hogy mondjam, vajdasági pocsolyában nőtt volna föl, sokra vitte volna. Remélem, hogy így is ismerik és elismerik. Azt hiszem, hogy az egyik legnagyobb vajdasági, sőt szerbiai vagy jugoszláviai naiv festő volt. Nem akarom én őt klasszifikálni, de nagyon becsülöm, és szerettem mindig is.

– *Magának a díjnak a jelentőségét hogyan kell látnunk az itteni dimenzióban?*

– Azt hiszem, egy valóban jelentős képzőművészeti díj ez nálunk. Olyan értékes emberek kapták eddig, akik tényleg megérdemelték. Azért is lett alapítva tulajdonképpen, hogy a fiatalokat elismerjék általa, hiszen ez a díj a *Képes Ifiből* indult, hogy legalább évenként vagy kétévenként elismerést adhassunk. Később Topolyához került, úgyhogy az újságnak semmi kapcsolata nincs vele. Időközben annyiban megváltozott, hogy immár nem kizárólag a fiatalok, hanem az idősebbek is megkaphatják. Én azt hiszem, eddig minden évben jó döntést hozott a bizottság. Olyan kapta, aki megérdemelte. Meg lassan a topolyaiak is rájönnek, hogy ez a Kukac jó alak volt.

– *Bizony, nem volt akármilyen.*

– Ezt elértük legalább.

– *Mindezek fényében mi a véleményed a művészeti utánpótlás helyzetéről, szerepéről?*

– Biztató. Nincs nálunk probléma ilyen téren, találni tehetséges fiatalokat. Komoly munkákkal jelentkező fiataljaink vannak. Valamikor én evvel nagyon sokat foglalkoztam, mert a *Képes Ifiben* ez volt az egyik feladatköröm. Ez a díj pontosan azért jött létre, hogy a fiatalokat jutalmazzuk. Volt a Forumé, ami szintén képzőművészeti díj, de ez arra fókuszál, hogy a fiatalokat is fölmutassa. Azt hiszem, rangos díjjá fejlődött.

– *Műalkotásaidat otthon rendszerezetten tárolod, gyűjtöd?*

– Nem. Nem vagyok rendszerető ember. Amennyire lehet, azért vigyázok rájuk. Azt sem tudom, hol és merre volt kiállításom, meg mikor, mert

abszolút nem foglalkozok vele. Nem tartom fontosnak. A képzőművészek rendszerint fontosnak tartják, hogy hol állítottak ki. Én ezt abszolút nem katalogizálom, nem rendszerezem, nem is tartom számon.

– *Beszélgetésünk során utaltál rá, hogy mindig valami újabb és újabb összefüggés foglalkoztat, tehát – Ács József nyomán – nem bírsz belesüppedni a kényelmességbe. Mostanság mi az, ami leköti a figyelmed, mivel bíbelődsz?*

– Mögöttem látható egy murál, ezt fogom majd csinálni a könyvtárnak, a következő év elején lesz majd teljesen kész. Jelenleg ezzel foglalkozok, ez okkupál legjobban. A topolyai könyvtár Juhász Erzsébet nevét vette fel, és megkértek, hogy csináljam meg a logót. Akkor kezdtem el ezzel foglalkozni. Tervben volt még, hogy mozaik lesz, de abból nem lett semmi, mert a mozaik roppant drága, annyi pénzt nem tudtunk volna összeszedni. Így eljutottunk egy olcsóbb anyagig, amiből méretesebb alkotás készülhet, s ki lehet világítani. A határidő megvan már, április 17-én, Juhász Erzsébet születésnapján helyezik fel. A nyomdai előkészítés fázisa elkezdődött, csinálják már a falra.

(A beszélgetés a zEtna XIII. – Triszkaidekafób – irodalmi fesztiválján hangzott el a Zentai Alkotóházban, 2016. november 4-én. A hanganyagot feldolgozta: Döme Szabolcs.)

Virág Zoltán és Csernik Attila

Domokos Tamás
Peremhelyzet-gyakorlatok

Maurits Ferencnek

Biciklitolvajok

láttam őt suhanni anyám nehéz álmaiban
láttam őt lavírozni az út koszlott repedései közt
láttam őt eltekerni a megviselt horizonton túlra
láttam őt nekilendülni és átszakítani a majdnem célszalagját

arra gondoltam biztos defektet fog kapni de nem

újra láttam őt átbucskázni a nemlét korlátja fölött
és láttam őt nyeregbe pattanni a vattába fojtott tér túloldalán
újra láttam őt nagyot kontrázni hogy átadhassa dühét az aszfaltnak
majd láttam őt tovatűnni – nem ártott senkinek és már soha nem is fog

Törvénytől sújtva

átpakoltam egyik szatyorból a másikba
de nem találtam amit kerestem
aztán visszapakoltam a mindennapi apokalipszis
őrült szükségétől hajtva

tétova lépteim e tellurikus vízióban
nem nyomok miket lesikálnak az idő mikrohullámai
jelek csupán e szenvtelen város porlepte peremén
megmutatják ma esti patakparti nyughelyem

Fallal szemben

megtanultam nem a szemetekbe nézni
ki kíváncsi a szolidaritás hűlt helyére
én nem én biztosan nem
meg ti sem ez is majdnem biztos

na az pedig todsicher hogy
testemet már nem lehet átkapcsolni
tesztüzemmódba rajtam nem lehet átszivárogni
árnyékomon átszökkenni ebbe a fénypázmába

Rövidre vágva

széken padon szegélyen
ágyásban fölgazlott placcokon
a kisbolt mögötti beton virágládán
megpihentem néha

tetteim szegényes izzása
a meló nyomorító láza
űzött át a napok romjain
érzem hogy ennyi volt
se több se kevesebb

A másik oldalon

hervasztó szorongás gyötör
napra nap éjre éj köszön
idebent és nincs ez másképp
odakint ezen vagy azon az oldalon

testkontúrjaim
elmosódott határvonalak
tekintetteddel nem tudod
kijelölni rajtuk
a részvét koordinátáit

Florida, paradicsom

markomban csak egyszer
érezni a töltött fegyver lüktetését
rátok szegezni belelőni a vakvilágba
vagy csak bekukkantani vele pár szoknya alá

ám ha lecsillapodva megpillantom
a szürkébe fulladó égbolt varratszegélyét
nem szikráznak föl mítoszok
bennem sem amerikáról
sem a tékozló fiú kasztrált sirámairól

Messze

ájult kék árny fedi
mindazt amiből összeállok
amott élénk fényben fürdik
a hegyből kimeredő város

hanyatlásom sem dühít már
a polgárok színlelt élénksége
elkallódott kellékeim között
hiába is matatnék akkor sem
lelném okát a megvetettségnek

Körök

nem értettem mit akar
mindig ugyanakkor jött
sosem vettem igazán szemügyre
arra gondoltam csupán egy
másik igazolhatatlan álmokópia

aztán nem találkoztunk többet
egyszerűen elmaradt
mint a következő kör
a vízbe dobott kő után

Úzött vad

nem a szükség vitt rá
csak elegendő lett
bár néha úgy érzem
kiebrudalásom közületek
nem volt hiábavaló

mert itt-ott elhaladtomban
még mindig megbámulom a templomlépcső
előtti rácsot a küszöbtüskéket és az isten
háta mögött is lelakatolt kiszögelléseket

Limlom

jó lett volna megkapaszkodni
határozottan jólesett volna
kiheverni a sérüléseket
mondjuk egy hibátlan gypszyenyegen

nem volt rá időm

más elfoglaltságom akadt
a kacatok fölhalmozása lajstromozása helyett
pedig alaposan lerágtam a
bennem rekedt fiatalság rücskeit

Bartuc Gabriella

Ember utáni csend

Benes József (1930-2017)

Halála valóságértelmennek látszik, még akkor is, ha jól utánaszámolunk, a kilencvenhez közelített. (A wikipédiában rögzült téves születési évszámmal szemben.) Megdöbönt, hogy ez a „természeti jelenség” (valahogy így gondoltam rá), bizonyos értelemben nincs többé. Benes József festőművész a szememben kortalan volt. Az utolsó időikig szinte semmit sem változott ahhoz képest, mikor több mint negyven évvel ezelőtt a zentai gimnáziumban tanárom volt. Fekete haj, fekete kötött pulóver, fekete farmer. És sugárzó életkedv. Felejtethetetlen, ahogy Gerle Margittal, alkotó társával, feleségével táncoltak.

Nem tudtam, hogy nagybeteg, ám abból, hogy idén nem jött el a Sziveri-díj átadására Veszprémbe, már sejteni lehetett. A Sziveri-díj tulajdonképpen egy Benes-grafika, amit mindig maga a festő adott át alkalmi kiállítás keretében. 2016 márciusában így láthattuk a Dubniczay-palotában szitanyomat sorozatát a balkáni háborúba és egyáltalán a tátongó űrbe vetett megkínzott emberekről. Ezek a munkái is egyértelművé tették, a durva szögesdrótok, kötelek, rozsdá között, ahogy Tolnai írta: a vég színessége sejlik. Ez a karkai, beckett-i végvilág örökös motívuma volt Benesnek, mindig egy kicsit másképpen korszakolva, ám mindig a rá jellemző, a belgrádi akadémián megerősített groteszk, szürreális világlátással felnagyítva. Szomorúan ugyan, de nem lehetett a hatalmasra növesztett, fűzővel összefogott hatalmas bácskai babáin nem nevetni. És talán még a *Kis Infánsnő* sorozatán is lehetett kuncogni. De a *Már az anyaméhben* sorozatának bedrózott szemű magzatai, a *Félelemgyár* csövekbe gabalyodott emberei totálisan félelmetes látomások.

A Belgrádi Képzőművészeti Akadémiáról hozta magával ezt a szürreális, ugyanakkor nagyon materiális világlátást. Olyan nemzedéktársakkal tanult, mint Dado Djurić és Veličković szerb festők, akik később Párizsban nagy karriert futottak be. Dado a rothadó embertömegeivel, Veličković pedig a precízen megszámozott koordináták közé helyezett fej nélkül rohanó atlétáival teremtett nagyon szuverén, enigmatikus képi szimbólumrendszert. Benes is ezzel az elkerülhetetlen végzetben leledző emberalakokkal küzd munkáiban szinte végig. Kivéve a korai Tisza-parti festményeit, ahol inkább a sárgaföld, az agyag foglalkoztatja. Már ezeken a korai festményeken ott az ember utáni csend. Később a tiszaparti képeken mégiscsak megjelenik az ember, vagy inkább báb, egyből metafizikus-

sá, hideglelőssé téve a tájat. Mintha az utolsó túlélőt látnánk imbolyogni.

Ahogy Tolnai írja egy helyütt, két irányban mozgatja, manipulálja Benes a bábuít, az Embert, a partra vetett figuráját. Felfújja, hizlalja, rettenetes fűzőkkel, szíjjakkal átköti vagy éppen hogy valószerűtlenül megnyújtja, csupasz árnyképére redukálja. Ez utóbbi sorozatának megszületéséről mesélte, hogy éjszaka megálltak autóval, és ahogy a reflektorfény megnyújtva a földre vetítette árnyékukat, onnan az ihlet. Ez a szinte absztrakt sorozata már-már szinte a konstruktivista Deim Pállal rokonítja.

Igazából nem születtek az életművet feldolgozó tanulmányok Benesről Magyarországon, (legalábbis én nem találkoztam ilyennel). Olyan nagyon nem igyekeztek elhelyezni őt a kánonban, bár 1995-ben megkapta a Munkácsy-díjat és elnöke volt a Kecskeméti Műhely Művészeti Egyesületének. Talán azért nem jutott neki kellő figyelem, mert fél életét a Vajdaságban élte le, ott teremtett iskolát, az ottani Symposion nemzedékekre volt nagy hatással, nem is csak a festőkre, hanem talán még inkább a fiatal költőkre. Az ő tanítványa volt Tolnai Ottó is a zentai gimnáziumban, de Maurits, Baráth, Sziveri, Fenyvesi, Szügyi is azt az összekötözöttség élményt bogozza, amit elsőként Benes formázott meg a számunkra. Ő volt a zentai művésztelep és a képtár vezetője is. Élő képtárat akart, ezért magyar nyelvű irodalmi esteket, koncerteket, összejöveteleket rendezett ott, amik a hetvenes évek közepén jártak csúcsra olyannyira, hogy az már nem tetszett a szerbiai állambiztonsági szerveknek. A titói Jugoszláviában ugyanis mindent szabad volt, csak a magyarságunkkal foglalkozni nem. A résztvevők kihallgatásával, letartóztatásokkal, volt akinek börtönnel végződött ez a zentai „happening” sorozat. Benes pedig elhagyta Jugoszláviát, 1978-ban áttelepült Magyarországra, Szegedre majd Kecskemétre.

Engem a zentai gimnáziumban 1975-ben már csak úgy tanított, hogy a szürrealizmusból írtam az érettségi dolgozatomat és őt kérték fel mentornak. Orosz művészettörténész tanárnőnk volt ugyanis, aki nem értett magyarul. Olyan életszakaszomban találkoztam Benes Józseffel, amikor az ember szinte ráveti magát a példaképekre. S bár sok rendkívüli tanára volt a zentai gimnáziumnak, ilyen eredeti művésze azóta se. Figyelni kellett rá, akkor is, ha évekig, évtizedig nem láttam, mit csinál. Tényleg sokáig nem láttam, mert nem halmozták el országos kiállítási, megnyilvánulási lehetőségekkel. Ezért is örültem meg, amikor Veszprémben felbukkant 1996-ban egy nagy átfogó tárlattal, előtte pedig 1994-ben Budapesten a Múcsarnokban nézhettük meg munkáit.

Néma csendnek kellene most következnie. Meghalt a Mester. Fiatalságunk jelzőtüze. Mentőcsónak és fövenyes part a számunkra, ő volt a makacsságunk. Az örökifjú Benes, aki mindig képes volt megújulni, de mindig a lelkiismeret fényében. Ő magáról azt vallotta: „Bár sokan sorolnak egyéb kategóriákba, modern realista festőnek tartom magam. Az emberi test sebzett, tépett, gólemmé növelt vagy más módon groteszkké

nyomorított képével, apokaliptikus víziók, halálfélelmek megjelenítésével tiltakozom a háború ellen. A sorsában tehetetlen ember formájú lények agonizálása, az ember nélküli tájak – hasonlóképpen egy rossz álomhoz – szándékosan keltenek rossz érzéseket a befogadóban, nyitva hagyva a kérdést: felébredünk-e?"

Mégsem lenne méltó hozzá a hallgatás, az elnémulás. Inkább beszélni kell róla, hiszen a 20. századi magyar képzőművészet legeredetibb teljesítményei között a helye. Művei számos gyűjteményben megtalálhatók Szegeден, Kecskeméten, Zentán, Szabadkán, Veszprémben, Wrocławban. De meggyőződésem, hogy életművében lappanganak még felfedezésre váró remekművek.

Benes József (1930-2017)

SZÁMUNK SZERZŐI

Koppány Zsolt (1955, Budapest) a Bajáki Ferenc Ipari Szakközépiskolában tanult. 1973–1976 között Csepeli Vas és Fém művek valamint a Csőgyár és Acélmű fizikai munkása volt. 1976-tól jelennek meg művei. 1976–1977 között könyvesbolti eladó és egyházi kegytárgy-eladóként dolgozott. 1978–1979 között a Magyar Néphadsereg munkatársa, 1980–1992 között a Pallas Lap- és Könyvkiadó ügyintézője és raktárosa volt. 1998–2008 között a C.E.T. szerkesztője volt. 1992 óta szellemi szabadfoglalkozású.

Beke Ottó (1981, Zombor) az Újvidéki Egyetem BTK Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén szerzett oklevelet 2008-ban, majd a Pécsi Tudományegyetemen doktorált. Jelenleg az Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Karának asszisztense Szabadkán.

Makai Máté (1986, Veszprém) az ELTE BTK irodalom- és kultúratudomány mesterszakán végzett 2012-ben. Koriolán dala címmel jelent meg novelláskötete. Budapesten él.

Petőcz András (1959, Budapest) József Attila-díjas, Márai Sándor-díjas és Magyarország Babérkoszorúja díjas magyar író, költő, szerkesztő.

Kemendy Zsuzsanna (1969, Veszprém) Budapesten és Veszprém-ben él.

Kollár Dávid (1993, Budapest) a PPKE BTK szociológia szakos hallgatója. Budapesten él.

L. Móger Tímea (1981, Zombor) újságírással és művelődésszervezéssel foglalkozik. A bácskai Doroszlón él.

Tem Edit huszonkilenc éves, Erdélyben született. Szabadúszó publicista, jelenleg Olaszországban él.

Gál Csaba (1968, Kecskemét) a Székesfehérvári Törvényszék bírása.

Erdősi M. Rita (1982, Budapest) a Krúdy Gyula Kreatív Írókörben kezdett írni, majd a Kodolányi Főiskola szépíró kurzusán képezte magát tovább. Veszprém-ben él. Reklámszövegíró.

Hörcher Eszter (1984, Budapest) kritikus, Budapesten él.

Mosonyi Kata kritikus és költő. Budapesten él.

Brassai Zoltán (1948, Mosonmagyaróvár) irodalomtörténész, középiskolai tanár. Veszprém-ben él.

Tungli M. Klára (1938, Izsákfa) tanított Csurgón, Marcaliban, Kaposvárott és Veszprém-ben. Legutóbbi kötete Nadi és Lara címmel jelent meg a veszprémi Művészetek Háza kiadásában.

Rőhrig Eszter Budapesten született. Az ELTE BTK-án szerzett diplomát. Szabadfoglalkozású idegvezető és író.

Saitos Lajos (1947, Soponya) iskoláit szülőfalujában, Székesfehérvárott és a Budapesten végezte. Tizenhét éves korától jelennek meg írásai (prózák, versek, újságcikkek). Fehérváron él.

Sándor Zoltán (1973, Nagybecskerek) tanulmányait az Újvidéki Egyetem Jogi Karán folytatta. Hét évig a muzslai Sziveri János Művészeti Színpad elnöke volt. Jelenleg a Magyar Szó napilap munkatársa és a Sikoly irodalmi és művészeti folyóirat főszerkesztője. A Magyar Szótól 2010-ben elnyerte Az Év Újságírója Díjat. Irodalmi munkásságát 2011-ben Herceg János Irodalmi Díjjal jutalmazták. Muzslán és Szabadkán él.

Virág Zoltán (1966, Zalaegerszeg) irodalomtörténész, a Szegei Tudományegyetem docense.

Csernik Attila (1941, Topolya) Grafikus, könyvtervező. Művészeti tanulmányait Újvidéken kezdte, majd 1965–1967 között Montrealban tanult. 1969-től a Vajdaságban dolgozott különböző újságok grafikai szerkesztőjeként. Az 1970-es években tagja volt a Bosch+Bosch Csoportnak. Első kiállítását 1964-ben, Topolyán rendezte. Csoportos kiállításokon szerepelt a többi közt Belgrádban, Budapesten, Párizsban, Londonban, Barcelonában, Zágrábban. 1980-ban elnyerte a Nagypáti-díjat, 1990-ben az Ács József-díjat.

Domokos Tamás (1974, Csongrád) műfordító és író, Budapesten gimnáziumi tanár.

Bartuc Gabriella (1956, Ada) a Balaton partján él és dolgozik.